

(II Cor. ix, 6); intelligere debetis tempus esse ut donum vite æternæ, cum adhuc in ista vita sumus, festinanter et alacriter comparemus: quia cum finis sæculi venerit, non dabitur nisi eis qui per fidem sibi hoc emerunt¹, antequam videre potuissent.

3. Scripsi etiam presbyteris, ut si quid minus fuerit post collationem Sanctitatis vestræ, compleant ex eo quod habet ecclesia, dum tamen vos secundum quod placet, hilariter offeratis: quia sive de vestro sive de ecclesia detur, omnia Dei sunt, et devotio vestra dulcior erit thesauris ecclesiæ; sicut Apostolus dicit, *Non quia quero datum, sed requiro fructum* (Philip. iv, 17). Lætificate ergo cor meum, quia de fructibus vestris gaudere cupio: vos enim estis arbores Dei, quas assiduis imbribus etiam per nostrum ministerium rigare dignatur. Tueatur vos Dominus ab omni malo et hic et in futuro sæculo, domini dilectissimi, et desiderantissimi fratres.

EPISTOLA CCLXIX * (a).

Augustinus Nobilio episcopo, significans ad dedicationem novæ fabricæ se venire non posse.

Beatissimo ac venerabili fratri et consacerdoti
NOBILIO, AUGUSTINUS.

Tanta est solemnitas ad quam me affectus tuæ Fraternitatis invitat, ut corpusculum meum ad vos traheret voluntas, nisi teneret infirmitas. Possem venire si hiems non esset; possem hiemem contemnere, si juvenis essem: aut enim ferret rigorem temporis fervor ætatis, aut temperaret frigus ætatis fervor ætatis. Nunc hieme iter tam prolixum non suffero cum annositate algida quam mecum fero, domine beatissime, sancte ac venerabilis frater ac consacerdos. Salutationem debitam reddo meritis tuis: salutem vero meam comuendo precibus tuis, posceus et

¹ Mss., *donum*: non male si postea legatur, *hanc emerunt*.

² Ita Mss. melioris notæ. At Edd., *qui fide sibi hoc meruerunt*.

* Non reperta in Mss., excepto uno Vaticano.

(a) Alias 231: quæ autem 200 erat, nunc 12.

ipse a Deo Domino ut dedicationem tantæ fabricæ pacis prosperitas prosequatur.

EPISTOLA CCLXX * (a).

Augustino Anonymus (non enim Hieronymus, uti ex stilo liquet, tametsi in ipsius Epistolis hæc edita sit numero 40), significans se mœrore gravi affectum quod ipsam cum Severo simul non repererit in urbe Leges, et quanto ipsum amore prosequatur exponens. Cum in urbem Leges anteriori tempore commeassem, nimium sum contristatus quod te totum ibidem minime potui reperire. Inveni enim te, ut ita dicam, partem animæ tuæ, Severum charissimum (b), de quo ex parte gavisus sum. Perfecte enim gauderem, si te totum invenirem: unde ex parte qua te repereram, gratulabar; et propter partem tuam quam nequaquam cernebam, omnibus modis contristabar. Proinde dixi animæ meæ, Quare tristis es, et quare conturbas me? Spera in Deo (Psal. xli, 6), et faciet præsentem amicum quem diligis. Unde confido in Domino et spero quod me faciet de tua visione gratulari. O si oculis cerni dilectio posset! profecto videres quanta apud te nostra esset dilectio. Aut enim æquiparans dilectioni tuæ, magnum tibi afferret imitationis studium. Ergo, quia in Domino te diligo, dilige diligentem. Et ut cæteri tecum diligant, per ecclesiasticam auctoritatem hortare. Nam quod petis in litteris tuis, ut ego pro te orem; id recte sicerem, si ego ipse a peccatis liber essem, ut pro aliis liceret orare. Et ideo te admoneo ut orationes assiduas animi tui pro me emittas ad Dominum: et memor professionis, illam ante oculos tuos constituas diem, in qua justus ab auditu malo non timebit (Psal. m, 7); et ideo justus non timebit, quia non audiet, «Vade in ignem æternum,» sed, «Veni, benedicte Patris mei, percipe regnum» (Matth. xxv, 41, 34). Ad quod nos perducatur qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

* Huc ascita ex editione Operum Hieronymi.

(a) Accedit huic Edit., quæ autem 270 erat, nunc 206.

(b) Loquitur de Severo, Milevitano antistite, quem ipse Augustinus supra in Epist. 110, n. 4, «germanissimum et «familiarissimum animæ suæ,» moxque «alteram animam «suam» esse dicit, imo «suam et illius animam unam esse.»

Appendix

TOMI SECUNDI OPERUM SANCTI AUGUSTINI,

COMPLECTENS

ALIQUOT EPISTOLAS IPSIUS NOMINE OLIM FALSO PRÆNOTATAS.

Æ SUNT:

AUGUSTINI ad BONIFACIUM et contra, epistolæ breviores sexdecim;
ad DEMETRIADEN PELAGII epistola;
AUGUSTINI ad CYRILLUM et contra, de laudibus HIERONYMI;
Altercatio AUGUSTINI cum PASCENTIO.

ADMONITIO

DE SEXDECIM EPISTOLIS PROXIME SEQUENTIBUS.

Breviores epistolæ sexdecim sub nomine Augustini et Bonifacii, prout in pervetustis Mss. prænotantur, hic exhibitæ repudiarunt post Erasmus Lovanicenses Theologi: primum quia multum discrepant a vena et stilo

Augustini; deinde non recensentur a Possidio, neque ab ullo veterum citantur; excepta tamen tertia decima, quam ante annos fere sexcentos in suam collectionem lib. 13, c. 5, retulit Anselmus Lucensis, et post ipsam Ivo et Gratianus. Constant vero laciniis inepte consutis; prima, exempli causa, his sententiis, *Ornet mares tuos, etc. Cravis, seu melius, Turpe est enim ut quem non vincit homo, etc.*, quæ ex Epistola 189 ad Bonifacium exscriptæ sunt: et continent quædam cum historia temporum, Bonifacive gestis haud satis convenientia; quælia deprehendes præsertim in Epistola 10. Ad hæc testatur Augustinus ipse Bonifacio scribens supra in Epistola 220, n. 2, se nunquam eidem comiti *in ipsius periculis mittere potuisse litteras, cum periculum cogitaret perlatoris, caveatque ne ad eos, ad quos nollat, sua epistola perveniret.* Itaque docti plerique censent eas ab otioso scriptore, stili exercendi gratia, confictas fuisse. Quorum iudicio, tametsi adversetur Baronius, subscribendum esse existimamus.

EPISTOLA PRIMA (a).

Domino sublimi semperque magnifico filio BONIFACIO, AUGUSTINUS episcopus.

Ornet mores tuos pudicitia conjugalis; ornet sobrietatis et frugalitas. Bene enim agere, et illicita non prohibere, consensus erroris est. Quædam dum de ecclesia egreditur, Christi virgo sacrata ebriam Gothi Herpæ mentem et corpus incurrit. Habeat, quæso, miles sub comite positus disciplinam. Grave est enim, ut quem non vincit homo, vincat libido; aut voluteur vino, qui non vincitur ferro.

EPISTOLA II (b).

Domino merito honorabili patri AUGUSTINO episcoporum summo, BONIFACIUS.

Tuæ Sanctitatis epistolam admonitu me terrificantem suscepi. Etiam, venerabilis papa, si torus ille legitimus pavidus habet accessus; quo debet puniri supplicio divinas qui temerat rationes? Arguetur ergo profecto qui divina atque humana neglexit, et quem libido prævenit, gladius ultor absument; eumque quem insobrius in tantis angustiis fama veridica publicavit, carceris periturum quocumque supplicio custodia retinebit.

EPISTOLA III (c).

Ego, quos diligo, arguo et castigo, non occidi desidero, nec carcere pleno squalore retrudi. Sola sufficit admonitio. Poterit enim, si ei divinitus concedatur tempus poenitentiae, condonari, qui Domini templum ausus est violare. Sit ergo ipse, qui fecit, sui arbiter voti: fas enim non est ut reus episcopi suggestionibus occidatur, qui veniæ, si poenituerit, reservatur. Nam si in Barbarorum erroribus velimus, ut concedat, exercere vindictam, paucos reperimus, nec ipsos animosos ad pugnam fore.

EPISTOLA IV (d).

Domino sublimi semperque magnifico filio BONIFACIO, AUGUSTINUS episcopus.

Africæ littus, ut audio, miles attingit transmarinus; sed hujus militis dux a catholica veritate dissentit. Quid orein, sicut oportet, ignoro. Ab Italia hostis est publicus nuntiatus, contra victricia signa superbas erigens hastas. Pacem inter vos fieri vellem, si scirem plenus quod ignoro. Adest quidem Africæ olim paratum in Italia bellum, sed tamen non invidio, fili charissime, Romanicæ. Sed dico quod sentio. Non dabit, Divinitate juvante, catholicus hæretico terga. Tui cordis intentio dirigatur ad Deum, non militem timebis, non Gothum, non Hunnum.

EPISTOLA V (e).

Domino sancto patri AUGUSTINO episcopo, BONIFACIUS.

Scio quod sit tua Sanctitas pro mea vita sollicita, et quæ adversus me tyrannus ille ordinaverit ac disponat, antequam tuum Sacerdotium scriberet, novi. Obviamus ad mortem ultro tendentibus, quos nostræ victoriæ, ut credimus, faciet Christus edictos. Sed si erga me meosque omnes aliud voluerit ordinare Divinitas, precare ut animam meam liberet Deus; et dabitur competens adversario secunda vice responsio.

- (a) Alias 182.
- (b) Alias 183.
- (c) Alias 184.
- (d) Alias 185.
- (e) Alias 186.

In pugna enim utriusque desavit furor, sed Deus inspicit causas. Igitur ora, ut dixi, et vincet una Trinitas nobis.

EPISTOLA VI (a).

Dilectissimo et spectabili viro filio BONIFACIO, AUGUSTINUS episcopus.

Miror quomodo tam subito fidei murum aries reperit inimici: novi enim qua religione semper sis ecclesiam veneratus. Quo igitur instigante furore hominem de ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico forte præsumeret fugitivus, posset procul dubio intercessoris causa veniam promereri: ergo, si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate præsumitur, Nabuchodonosor regem intende, qui causa superbix in bovem est ex homine commutatus (*Dan. iv, 30*). Non ut confundam te hæc scribo, sed ut filium meum charissimum moneo (*I Cor. iv, 14*). Ecclesie igitur illæsum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. Oblatio vero domus tuæ a clericis ne suscipiatur, indixi; communionemque tibi interdico, donec peracta poenitentia, et tempore condonato, pro hoc facto corde contrito et humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

EPISTOLA VII (b)

BONIFACII AD AUGUSTINUM.

Humilis saluto, quod primum est: suscepi autem tremens Sanctitatis tuæ verba verberibus plena. Scio quod veniæ præparatur, qui ab Augustino perfectissimo sacerdote corripitur; nec debet episcopo denegari, quod voluntas facit aut casus: ipse enim sibi denegat curam, qui suam medico non publicat causam. Hominem ergo, piissime pater, e liminibus ecclesie raptum, tuis sanctis aspectibus jussio mea furorque subduxit. Alieno non sunt ista facta consilio; sed Dei et sanctorum ejus regimine vivo. Illum itaque vitam morte dignissimum, quem, ut dixi, meus de ecclesie foribus furor abstraxit, vitæ tuis jussionibus donamus illæsum. Agnosco culpas: indignæ meæ lacrymæ jungantur tuis fletibus justis, quo possit hæc nota nigro scripta titione deleri. Ecclesie mihi introitus non negetur: illic spero veniam, ubi admisi culpam. Oblatio vero domus meæ, ut tua Sanctitas jussit, ad cælestis regis mensam ejus manibus offeretur.

EPISTOLA VIII (c).

Domino sublimi, semperque magnifico filio BONIFACIO, AUGUSTINUS episcopus.

Dum quodam in loco positus tuæ Eximietatis transitus intuerer, placuit meis aspectibus tuæ Sublimitatis mitis ille ac terribilis gressus. Sed postquam illud levigatum sacro chrismate caput portam cum paucis civitatis exivit, subito vomunt equites domus, civitas fundit exercitum, strepunt arma, concrepant tubæ, contis crispata ventis stupæ dependunt, ferreæ tunicæ virorum fortium membra constringunt, sessoris et equi renibus setigera theca vestitus, intensus geritur arcus: pulchra cuncta conspexi, nihil melius Bonifacio comite vidi. Sed postquam ad Palmas, ut comperi, tua Sublimitas venit, ad illum brevem quidem, sed plenum periculis maris transitum, quod vix aliquando nave transitur, præceperas matutino tempore trans-

- (a) Alias 187.
- (b) Alias 188.
- (c) Alias 189.

meare, ne noctis obscuritas mali aliquid procuraret. Gudila Eximicitatis tuæ fidelissimus servus, equo vectus, ipsius maris dum natat in brachio, interdicti littoris tetigit oras, nec statim licuit reverti profecto : maris enim tumor increvens reversuro transitum denegavit. Hoc illos tuos vigilantissimos sensus latere non potuit : iram ratio provocavit, culpa juvenem suavit ad fugam ; sed felix fuga est quæ currit ad vitam. Memoratus Gudila ad patronum tuum sanctum Stephanum primum martyrem confugit. Ipse mihi et imperavit, ut pro eodem apud religionem tuam postulator accedam. Habeat igitur, quæso, veniam ; quoniam nec turbatus undis equus corruit, nec gurgis altus absorbit, quem Deus eruit et aqua servavit. Valeat apud te epistolaris ista, rogo, suggestio : eris enim, ut deprecor, ab ira Domini alienus, quoties peccator a te offensus non fuerit Augustinus.

EPISTOLA IX (a).

Domino beatissimo et venerabili sancto patri Augustino episcopo, Bonifacius.

Furens parco, qui obvius bello Sanctitatis tuæ frangere imperio, Gudilam fortissimum semper quem volo vivere virum, meo ne eum aliquando juventutis tuæ levitas faciat interire. Potest quidem præcinctus armis, quantos inimicos repererit, trucidare. Sed apud belligeros viros victus dicitur victor occisis. Nam equo vectus maris brachium quod natando perrexit, luxuriæ non fuerat, sed virtutis. Arbitror enim quod nocte cogitarit aliquid hostibus facere ; cui, sole ingresso, finis diei consilia parata subduxit. Hoc vero dolui, quod natatione longissima ab equo posset et aquis occidi. Ut jubes ergo, sancti beatique Stephani imperata jussa vestra refero. Spondeo enim ipsi tibi, quod Gudila vobis est jubentibus veniæ condonatus.

EPISTOLA X (b).

Domino venerabili sancto patri Augustino episcopo, Bonifacius.

Castinus ille, privatus ex consule, vitæ meæ ac nominis, omnibus ut notum est, persecutor, peiores committens ac fugens factiones, quasi mearum a me gestarum immemor donationum¹, Italia fugiens, meis se in Africa defensionibus tradidit committendum. Omitto, beatissime pater, olim mihi ab eodem ingestas miserias, ostensa pericula ; fugiens eum nunc usque vivo. Thrax natus, vix Scytham evasi ; duravi invido sub consule miles. Sed divina potentia, quæ novit planare sublimia, et altius elevare prostrata, fecit de superbo quod voluit ; et hostem meum, me quieto, victoria mihi, qua novit, addidit. Sufficit pro funere victi tanta dejectio ; adoravit saracam (c) chlamys, timuit senator barbarum caput, tremuit militem dux. Doloris dicuntur ista, pater sancte, cothurno : nam veneror illustrissimum consulem, et primum conspicio senatorem ; sed ne consueta fallacia mali erga me, ut solet, aliquid molliatur, putetque se suis fraudibus Romanis ducibus profuturum, et in meo versetur exitio ; integrum de spis sensibus det tuæ Beatitudini sacramentum, si nullus in ejus corde vertitur dolus. Ego autem per omnia, quæ sancta sunt, juro, quoniam si apud eum animi reperero puritatem, eum incolumem ac sublimem Italix Romæque reddam, perfrustratis inimicis ejus et domitis. Hostis autem erit suæ animæ, si aliquid in eo sinistrae partis invenero.

EPISTOLA XI (d).

Domino insigni meritoque sublimi Filio Bonifacio, Augustinus episcopus.

Vir illustrissimus Castinus sacramento se prodidit, quod sit ab omni culpa et erroribus alienus. Quem tibi, ut dicit, fœderatus ille Sonia, adhuc te in palatio posito, falsis suggestionibus concitabat. Sed ne totum

quod tunc agebatur, mittatur in medium, detur prolixitati compendium. David ille opilio regnum parcendo inimicis obtinuit. Christus pro Judæis, qui eum crucis patibulo confixerunt, Patrem, ne irasceretur, rogavit, et indignis hominibus veniam misericors condonavit. Crede igitur homini, qui mihi fidele tradidit sacramentum, et quærit, me pollicente, tua defensione vitæ subsidium. Scio enim quod ejus salutis mihi promissa complebis.

EPISTOLA XII (a).

Domino venerabili sancto patri Augustino episcopo, Bonifacius.

Grave nobis est bellum. Inimici mucro nostra pectora pulsant : Deo funde preces, ut soles, tua sit nobis comes oratio. Rauca buccina, terrificata tuba, puto quod et sidera terreat ; hostium clamor immanis est, sed his non terremur : novimus enim ista non hodie. Ergo, venerande Christi sacerdos, pete Deum ut jacula in hostes dirigat nostra, ac se ipsi trucident mutua cæde.

EPISTOLA XIII (b).

Dilectissimo et spectabili viro Bonifacio, Augustinus episcopus.

Gravi de pugna conquereris : dubites nolo, utile tibi tuisque dabo consilium : arripe manibus arma ; oratio aures pulset Auctoris : quia quando pugnatur, Deus apertis cœlis prospectat, et partem quam inspicit justam, ibi dat palmam.

EPISTOLA XIV (c).

Domino venerabili sancto patri Augustino episcopo, Bonifacius.

Manus superba, Deo juvante, cecidit, quæ ante paululum audax gladium erecta portabat. Multi ex adversis ceciderunt ; de nostris autem, Christo juvante, nullus est vulneratus. Ora igitur, venerabilis papa, ut talis de inimicis ultio sæpe procedat.

EPISTOLA XV (d).

Domino insigni meritoque sublimi filio Bonifacio, Augustinus episcopus.

Lecto me jacere Nobilitatem tuam latere non credo, ultimumque diem mihi exopto venire. Gaudes tuæ victoriæ. Civitatem, quæso, serva Romanam ; tuos ut bonus rege comes : nihil de viribus propriis præsumas ; de auctore gloriare virtutum, et nullum curabis penitus inimicum. Vale.

EPISTOLA XVI (e)

Bonifacii ad Augustinum.

Nunquam Divinitas preces ac lacrymas despicit peccatorum. Cupis ipse quidem de hac vita securus ad cœli regna migrare ; sed nobis opus ea fessis, in tantis adhuc periculis constitutis. Itaque ora nobiscum, in tua nobis salus aliquantulum temporis condonetur.

ADMONITIO

DE SUBSEQUENTE EPISTOLA.

Illic ipse est liber ad Demetriadem, qui olim cum in manus Augustini vanisset sine auctoris nomine, rescripsit ille quamprimum ad Demetriadis matrem Julianam (*supra Epist.* 188), rescire cupiens unde profectum esset istud opusculum, quo pelagianum errorem tradi animadvertibat. Postmodum vero, in libro de Gratia Christi, c. 20, et sequentibus, ipsius auctorem indicavit Pelagium ; imo ex ejusdem libri cap. 37 se ipse declaravit Pelagius in suis ad Innocentium papam litteris scribens : *Legunt quam ad sacram Christi virginem Demetriadem in Oriente conscripsimus ; et invenient nos ita hominis laudare naturam, ut Dei semper*

¹ Aliquot Codd., *etatum*.

(a) Alias 190.

(b) Alias 191.

(c) Saraca est pallii genus.

(d) Alias 192.

(a) Alias 193.

(b) Alias 194.

(c) Alias 195.

(d) Alias 196.

(e) Alias 197.

malum habere potuisset. Utrumque nos posse vultu optimus Creator, sed unum facere, bonum scilicet, quod et imperavit; malique facultatem ad hoc tantum dedit, ut voluntate ejus ex nostra voluntate faceremus. Quod cum ita sit, hoc quoque ipsum quod etiam mala facere possumus, bonum est: bonum, inquam, quia boni partem meliorem facit. Facit enim ipsam voluntariam, sui juris, non necessitate devinctam, sed judio liberam. Licet enim nobis eligere, refutare, probare, respuere. Nec est quo magis rationalis creatura cæteris præferatur, nisi quod, cum omnia alia conditionis tantum ac necessitatis bonum habeant, hæc sola habeat etiam voluntatis. Sed plerique impie non minus quam imperite, cum super statu hominis quæritur (vereor dicere), quasi reprehendentes opus Domini, talem illum aiunt debuisse fieri, qui omnino facere non posset malum. Dicit itaque ei figmentum qui se finxit: Quid me fecisti sic (Rom. ix, 20)? Et improbissimi hominum, dum dissimulant id ipsum bene administrare quod facti sunt, aliter se factos esse maluit; ut qui vitam suam emendare nolunt, videantur emendare velle naturam: cujus bonum ita generaliter cunctis institutum est, ut in gentilibus quoque hominibus, qui sine ullo cultu Dei sunt, se nonnunquam ostendat ac proferat. Quam multos enim philosophorum et audivimus, et legimus, et ipsi vidimus castos, patientes, modestos, liberales, abstinentes, benignos, et honores mundi simul et delicias respuentes, et amatores justitiæ non minus quam scientiæ? Unde, quæso, hominibus alienis a Deo ista, quæ Deo placeant? unde autem illis bona, nisi de nature bono? Et cum ista, quæ dixi, vel omnia in uno, vel singula in singulis haberi videamus; cum omnium natura una sit, exemplo suo sibi invicem ostendunt, omnia in omnibus esse posse, quæ vel omnia in omnibus, vel singula in singulis inveniuntur. Quod si etiam sine Deo homines ostendunt, quales a Deo facti sunt; vide quid Christiani facere possunt, quorum in melius per Christum natura et vita instructa est, et qui divinæ quoque gratiæ juvantur auxilio.

CAPUT IV. — Age jam ad animæ nostræ secreta veniamus. Seipsum unusquisque attentius respiciat: interrogemus quid de hoc sentiant propriæ cogitationes; ferat sententiam de nature bono ipsa conscientia; instruamur domestico magisterio animi, et mentis bona non aliunde magis quæque, quam ab ipsa mente, discamus. Quid illud, obscuro, est quod ad omne peccatum aut erubescimus, aut timemus, et culpam facti nunc rubore vultus, nunc pallore monstramus, ac trepidante animo etiam in minimis delictis testem effugimus, conscientia remordemur; ex diverso autem in omni bono læti, constantes, intrepidissimi, idque si occultum est, palam etiam fieri cupimus, et volumus: nisi quod testimonio sibi est ipsa natura, quæ hoc ipso declarat bonum suum, quo ei malum displicet; et dum in bono tantum opere confidit, quid solum cau debeat, ostendit? Hinc illud est, quod frequenter carnifices occulto in auctorem sceleris conscientiæ tormenta deserviunt, et latentem reum secreta mentis poena persequitur; nec ullus post culpam impunitati locus est, dum sit reus ipse supplicium. Hinc est quod e contrario innocens etiam inter ipsa tormenta fruatur conscientiæ securitate, et, cum de poena metuat, de innocentia gloriatur. Est enim, inquam, in animis nostris naturalis quedam, ut ita dixerim, sanctitas, quæ velut in arce animi præsidens, exercet mali bonique iudicium; et ut honestis rectisque actibus favet, ita sinistra opera condemnat, atque ad conscientiæ testimonium diversas partes domestica quadam lege dijudicat: nec ullo prorsus ingenio, aut fucato aliquo argumentorum colore decipit; ipsis nos cogitationibus, fidelissimis et integerrimis sane testibus, aut arguit, aut defendit. Hujus legis scribens ad Romanos meminit Apostolus,

* Alius Cod., nisi æque etiam malum.

quam omnibus insitam, velut in quibusdam tabulis cordis scriptam esse testatur: *Cum enim, inquit, Gentes, quæ Legem non habent, naturaliter quæ Legis sunt faciunt, huiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente eis conscientia eorum, et inter se invicem accusantium cogitationum aut etiam defendentium* (Rom. ii, 14, 15). Hæc lege usi sunt omnes, quos inter Adam atque Moysen sancte vixisse atque placuisse Deo Scriptura commemorat. Quorum tibi exempli causa aliqui proponendi sunt, ut facile intelligas quantum sit naturæ bonum, cum eam Legis vice docuisse justitiam probaveris.

CAPUT V. — Abel primus hanc magistram secutus id Dominum promeruit, ut, dum ei offerret bestiam, tam grate sacrificium ejus acceptum Deo fuerit, ut fratrem in invidiam concitaret (Gen. iv, 4, 5). Quem justum in Evangelio Dominus ipse commemorans (Math. xxiii, 35), breviter perfectionem ejus exposuit: omnis enim virtutum species uno justitiæ nomine continetur. Beatum Enoch ita placuisse Deo legimus, ut eum ex medio mortalium raperet, et in mundo consummatum de mundi habitatione transferret (Gen. v, 24, et Eccli. xlv, 16). Noe justus in generatione sua et perfectus asservit (Gen. vi, 9): cujus sanctitas eo magis est admirabilis, quo toto prorsus a justitia declinante mundo, solus justus inventus est; nec ab alio sanctitatis quæsitum exemplum, sed ipse præbuit. Et ideo totius orbis imminente naufragio, solus ex omnibus meruit audire, *Intra tu et domus tua in arcam, quia te vidi justum in generatione tota coram me* (Id. vii, 1). Ante Deum autem ille justus probatur, qui corpore sanctus est et corde. Melchisedec sacerdos Dei legitur, cujus meritum facile ex hoc intelligi potest, quod multo post futurum Domini Sacramentum ante signavit, ac sacrificio panis et vini mysterium corporis et sanguinis expressit, ac sacerdotii sui typo Christi sacerdotium figuravit, cui a Patre dicitur, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec* (Id. xiv, 18; Paul. cix, 4, et Hebr. vii, 1-22). Nam et quod benedixit Abraham principem patriarcharum (Gen. xiv, 19), qui per circumcisionem pater Judæorum, per fidem Gentium, illius signantissime ostendit figuram, qui per fidem suam Judæis donavit benedictionem, et Gentibus. Loth quoque sancti Noe virtutem secutus, inter tot peccantium exempla justitiam non reliquit (Id. xix). Et ut illum totius mundi exemplum non videret, ita hic tota illa, in qua habitabat regione peccante, contra multitudinis vitia tenuit sanctitatem: qui, ut beatus apostolus Petrus ait, *visu et auditu justus erat* (II Petr. ii, 8), et inter pessimos positus, mala eorum et oculis aversabatur et auribus: atque ideo simili exemplo, ut ille diluvio, ita hic est ereptus incendio. Quid Abraham amicum Dei, quid Isaac et Jacob memorem? Quam perfecte impleverit. Domini voluntatem, vel hinc possumus astimare, quod familiari quadam et præcipua dignitate, eorum se Deum voluit nominari: *Ego sum, inquit, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob: hoc nomen meum sempiternum, et memoriale in generationes generationum* (Exod. iii, 15). Joseph fidelis Domini famulus a puero tribulationibus magnis justus ostenditur, qui primum a fratribus in servum Ismaelitis addictus est, ab eisque venditus, a quibus se viderat adorandum; deinde Ægyptio domino traditus, semper tamen ingenue animæ tenuit dignitatem; docuitque exemplo suo et servos liberos in non peccando, et non conditionem cuiquam obesse, sed mentem. Hic, quæso, remorare paulisper, et castum animum sollicite virgo considera. Concupiscitur a domina femina adolescens, nec ad concupiscentiam provocatur; rogatur et fugit: una hæc in re et blanditur et supplicat, quæ in cætoris imperabat. Amator Dei, mulieris amore non vincitur; castum animum nec ætas adolescentiæ ver-

* Alius Cod., non

movet, nec diligentis auctoritas. Contempta frequenter domina propioris adolescenti insidias tendit; in secreto ac sine testibus manu impudens apprehendit, ac procacioribus verbis hortatur ad crimen: ne hic quidem vincitur, sed ut verba verbis, ita res rebus refert. Nam qui frequenter rogatus negaverat, nunc comprehensus astringitur¹: et antequam illud evangelicum diceretur, *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo* (*Math. v, 28*), ille non aspectu solum, sed ipso pene complexu provocatus a femina, feminam non concupivit. Castitatis virtutem bucusque mirata es: nunc respice benignitatem. Priusquam Propheta diceret, *Unusquisque malitiam proximi sui non reminiscatur in corde suo*, ille pro odio reddidit charitatem; et cum videret fratres suos, imo inimicos ex fratribus, cumque ab eis cognosci vellet, dilectionis affectum pio dolore testatus est: deosculabatur singulos, et irriguis fletibus paventium colla perfundens odium fratrum charitatis lacrymis abluebat, quos, tam vivo patre quam mortuo, germano semper dilexit amore. Nec recordatus est illum, in quem ob necem fuit dejectus, lacum; non cogitavit addictam germanitatem pretio; sed pro malis bonum retribuens apostolicum præceptum sub naturæ adhuc lege complevit (*Gen. xxxvii, 29, sqq.*).

CAPUT VI.—Quid de beato Job dicam, famosissimo illo athleta Dei, qui post directas opes et funditus deleta patrimonia, post filiorum ac siliarum unum subito interitum, ad ultimum proprio contra diabolum corpore dimicavit? Auferuntur omnia, quæ extrinsecus possidebat; et extranea bona repente decidunt, ut magis propria clarescant. Omnibus prorsus velut indumentis exiit, ut expeditius et fortius nudus triumphet, et hostem, quem ferendo damna ante superaverat, rursus tolerando supplicia devincat. De quo tale ipsius Domini testimonium est: *Namquid considerasti puerum meum Job? Non est enim similis ei quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni malo* (*Job i, 8, et ii, 3*). Nec immerito: semper enim, ut ipse ait, tanquam tumentes super se fluctus timebat Dominum, et præsentis ejus pondus ferre non poterat (*Id. xxxi, 23*): nec audebat aliquando contemnere, quem ita semper adesse credebatur, dicebatque, *Securus sum; non enim reprehendit me cor meum in omni vita mea* (*Id. xxvii, 6*). Qui antequam Dominus inimicos præciperet esse diligendos (*Math. v, 44*), dicere poterat, *Si in malis inimici mei gavisus sum; si dixi in corde meo, Bene factum est* (*Job xxxi, 29*). Necdum Evangelicum illud sonnerat, *Omni petenti te tribue* (*Luc. vi, 30*); et jam ille dicebat, *Si exire passus sum inopem januam meam sine viatico*² (*Job xxxi, 16*). Nondum legerat illud Apostoli, *Domini, quod justum est et æquum, servis præstate* (*Coloss. iv, 1*); et confidens clamabat ad Dominum, *Si servo nocui, si ancillam læsi; omnia tu scias, Domine* (*Job xxxi, 13*). Priusquam idem apostolus præciperet divitibus non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum (*I Tim. vi, 17*), sic habuit ille divitias, ut se alibi divitem esse monstraret: *In divitiis, inquit, non confidebam, nec in lapide pretioso* (*Job xxxi, 24*). Et hoc non verbis tantum, sed ipsis quoque rebus probavit, qui cum omnia perderet non dolebat, dicebatque per singula, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in sæcula. Nudus exi de utero matris meæ, nudus redeam illuc* (*Id. i, 21*). Quo enim affectu possideamus aliquid, docemur, cum id amittimus; et cupiditatem fruendi, carendi dolor prodit: quem qui in carendo non habuit, in possidendo quonam modo habuit? O virum ante evangelica evangelicum, et apostolicum ante apostolica præcepta, discipulum Apostolorum, qui aperiens occultas divitias naturæ, et in medium proferens, ex se quid omnes

possimus ostendit; docuitque quantus sit ille thesaurus animæ, quem nos sine usu possidemus, et quod proferre nolimus, nec habere nos credimus!

CAPUT VII.—Post multa quæ de natura diximus, etiam sanctorum exemplis bonum ejus ostendimus, ac probavimus. Et ne e contrario ad ipsius culpam pertinere poterat, quod aliqui iniqui fuerint; Scripturarum utar testimoniis, quæ peccantes ubique crimine voluntatis gfavaant, non excusant necessitate naturæ. In Genesi legimus, *Simeon et Levi fratres consummaverunt iniquitatem suam ex voluntate sua* (*Gen. xlix, 5, 6*). Ad Ierusalem Dominus locutus est, *Propter quod ipsi dixerunt viam meam, quam dedi ante faciem eorum, et non exaudierunt vocem meam, sed abierunt post voluntatem cordis sui mali* (*Jerem. ix, 13, 14*). Ac rursus idem propheta, *Et peccastis Deo, et non exaudistis vocem ejus, et in mandatis illius et in legitimis et in testimonio ejus ambulare nolulistis. Per Isaiam quoque prophetam Dominus locutus est, Si volueritis et audieritis me, quæ sunt bona terræ manducabitis; si autem nolueritis neque audieritis me, gladius vos consumet* (*Isai. i, 19, 20*). Et rursus, *Omnes vos occisione decidetis, quia vocavi vos, et non exaudistis; locutus sum, et neglexistis, et fecistis malum ante conspectum Domini, et quæ volebam elegistis* (*Id. lxxv, 12*). Ipse quoque Dominus in Evangelio ait, *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt; quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis suis, et noluit* (*Math. xxiii, 37*). Ubi velle videmus et nolle, eligere et refutare, ibi non vis naturæ, sed libertas intelligitur voluntatis. Plena sunt utriusque Testamenti volumina hujusmodi testimoniis, quibus tam bonum omne, quam malum, voluntarium semper esse scribitur: quæ nos modo brevitatis causa omittimus; maxime cum sciamus te sacræ lectioni deditam de ipso uberius fonte potare.

CAPUT VIII.—Neque vero nos ita defendimus naturæ bonum, ut eam dicamus malum non posse facere, quam utique boni ac mali capacem etiam profitemur; sed ab hac eam tantummodo injuria vindicamus, ne ejus vitio ad malum videamur impelli, qui nec bonum sine voluntate faciamus vel malum, et quibus liberum est unum semper ex duobus agere, cum semper utrumque possimus. Unde enim alii judicaturi sunt, alii judicandi; nisi quod in eadem natura dispar voluntas est, et quia, cum omnes idem possimus, diversa faciamus? Itaque ut hoc ipsum clarius lucere possit, alia exempla sunt proferenda. Adam de paradiso ejicitur, Enoch de mundo rapitur; in utroque Dominus libertatem arbitrii ostendit. Ut enim placere potuit ille qui deliquit; ita potuit peccare iste, qui placuit: non enim a justo Deo aut ille puniri meruisset, aut hic eligi, nisi uterque utrumque potuisset. Hoc de Cain et Abel fratribus, hoc etiam de Jacobo et Esau geminis intelligendum est, ac sciendum solam voluntatem causam esse, quod in natura eadem merita diversa sint. Extinctum peccatis suis diluvio mundum Noe justus redarguit, et Sodomorum crimina Lot sanctitas judicavit. Nec illud est parvum argumentum ad probandum naturæ bonum, quod illi primi homines per tot annorum spatia absque ulla admonitione legis fuerunt; non utique quod Deo aliquando creaturæ suæ cura non fuerit, sed quia se talem sciebat hominum fecisse naturam, ut eis pro lege ad exercendam justitiam sufficeret. Denique quaudam recentioris adhuc naturæ usus viguit, nec humanæ rationi velut quamdam caliginem longus usus peccandi obduxit, sine lege dimissa natura est. Ad quam Dominus nimis jam vitis obrutam, et quadam ignorantie rubigine infectam, limam Legis admovit, ut hujus frequentis admonitione expoliretur, et ad suum posse redire fulgorem. Neque vero alia nobis causa difficultatem quoque bene faciendi facit, quam longa consuetudo vitiorum, quæ nos infecit a parvo, paulatimque per multos corrupit annos, et ita postea obligatos sibi et addictos tenet, ut vim quodammodo videatur habere.

¹ Alius Cod., *aufragit*.

² Alius Cod., *sine viatico*.

naturæ. Omne illud tempus, quo negligenter edocti, id est, ad vitia eruditii sumus, quo mali etiam esse studuimus, cum ad incitamenta nequitiæ innocentia pro stultitia duceretur, nunc nobis resistit, contraque nos venit, et novam voluntatem impugnat usus vetus. Et miramur cur nobis per otium atque desidiam nescientibus etiam quasi ab alio sanctitas conferatur, qui nullam consuetudinem boni facimus, cum malum tamdiu didicerimus. Hæc de naturæ bono cursim quasi in alieno opere dicta sunt: quod ideo nobis faciendum fuit, ut tibi planiorem viam ad perfectam justitiam sterneremus, quam eo facilius currere possis, quo in ea nihil asperum, nihil inaccessibile esse cognoveris. Nam si etiam ante Legem, ut diximus, et multo ante Domini nostri Salvatoris adventum juste quidam vixisse et sancte referantur; quanto magis post illustrationem adventus ejus nos id posse credendum est, qui instructi per Christi gratiam, et in meliorem hominem renati sumus; qui sanguine ejus expiati atque mundati, illiusque exemplo ad perfectam justitiam incitati, meliores illis esse debemus, qui ante Legem fuerunt, meliores etiam quam fuerunt sub Lege, dicente Apostolo, *Peccatum in vobis jam non dominabitur; non estis enim sub Lege, sed sub gratia* (Rom. vi, 14)?

CAPUT IX. — Et quoniam sufficienter de his, ut pulo, diximus, nunc insitiamus perfectam virginem, quæ ex utroque semper accensa et naturæ simul et gratiæ bonum morum sanctitate testetur. Prima igitur virginis cura primusque studium sit, scire voluntatem Domini sui, et quid ei placeat, quidve displiceat, diligenter inquirere; ut secundum Apostolum, rationale Deo reddat obsequium (*Id. xii, 1*), totumque vitæ suæ cursum ex ejus possit ordinare sententia. Impossibile est enim ei quemquam placere, cui quid placeat ignorat; florique potest ut etiam obsequendi voto offendant, qui quomodo obsequi debeat ante non didicist: et, ut majus est voluntatem Domini facere quam nosse, ita prius est nosse quam facere. Illud enim merito præcedit, hoc ordine. Unde propheta dicit, *Et tu, Israel, noli ignorare*. Et beatus Paulus, *Qui autem ignorat, ignorabitur* (I Cor. xiv, 38). Idemque alibi, *Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Domini* (Ephes. v, 17). Initium obedientiæ est, quid præcipiatur velle cognoscere; et pars est obsequii didicisse quid facias. Scito itaque in Scripturis divinis, per quas solas potes plenam Dei intelligere voluntatem, prohiberi quædam, præcipi quædam, concedi aliqua, nonnulla suaderi. Prohibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, perfecta suadentur. In duobus illis, quæ priori loco sunt, peccatum omne concluditur: in utroque enim Dei continetur imperium; et non solum præcipere, sed et prohibere ipsum, jubentis est. Generaliter namque omnibus mandatur justitia, quam Salvator in Evangelio breviter quidem, sed plenissime comprehendens, ait, *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc et vos facite illis* (Matth. vii, 12); hoc est, ut nihil mali inferamus aliis, et præstemus omne quod bonum est, quia volumus hoc ab aliis, in nos utrumque servari. Hæc sententia æquo jure præcepti universos tenet, nec ulli omnino transgredi licet, quod omnibus imperatum est; apertusque contemptus Dei est, vel facere prohibita, vel jussa non facere. Duo vero reliqua quæ sequuntur, quorum unum conceditur, et suadet aliud, in nostra potestate dimissa sunt; ut aut cum minori gloria concessis utamur, aut ob majus præmium etiam ea, quæ nobis permessa sunt, respuamus. Conceditur quidem nuptiæ, carnis usus et vini; sed horum omnium abstinentia consilio perfectiore suadetur. Ad virginitatis honorem pertinet licentia nuptiarum, et escarum indulgentia virtutem abstinentiæ clariorem facit. Contempsisti, virgo, conjugium, licitum tibi priusquam contemneretur. Majoris præmii amore flagrans vovisti Deo non imperatam, sed laudatam virginitatem; et consilio Apostoli legem tuam fecisti latiore. Certaminis ingressa campum, non tam laborem cursus quam

bravium victoriæ cogitasti. Legeras, credo, illud evangelicum de perpetua castitate præconium, et ipsius te Domini sermo ad amorem servandæ virginitatis accenderat, qui Petri super hoc sententiam ipsa rei magnitudine ac difficultate laudavit, et voluntariis spoliis regnum cælorum promittens ait, *Qui potest capere, capiat* (Matth. xix, 12). Rem itaque tam magnam non impero, non impono, sed offero; neque quemquam ad hoc cogo, sed provoco. Quanquam enim de viris tantum sonare videatur; non solis tamen viris, sed æqualiter utrique sexui virginitatis palma promittitur. Et Apostolus de virginibus præceptum quidem se dicit non habere Dei, sed dat consilium (I Cor. vii, 25). Dicit itaque, *An experimentum quæris ejus, qui in se loquitur Christus* (II Cor. xiii, 3)?

CAPUT X. — Perfectionis igitur secuta consilium, beatitudinem specialis aggressa propositi, serva generale mandatum. Dixi, idemque nunc repeto, in causa justitiæ omnes unum debemus: virgo, vidua, nupta, summus, medius, et imus gradus, æqualiter jubentur implere præcepta. Nec a lege solvitur, qui supra legem facere proponit; quin imo nullus magis illicita vitare debet, quam qui respuit quæ licebant. Nec quisquam ita a se mandata pollicetur implenda, ut ille qui amore perfectionis supra mandata descendit; et cum amplius statuit facere quam præceptum est, ostendit minus sibi præceptum esse quam potuerit. Deinde qui tantæ se esse obedientiæ profitetur, ut etiam consilium divinum libenter audiat, quomodo non debet audire præceptum? Illa enim res perfectionis¹ est, ista necessitatis. De virginitate dicitur, *Qui potest capere, capiat: de justitia non dicitur, Qui potest facere, faciat; sed, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur* (Matth. iii, 10, et Luc. iii, 9). Considera, quæso, quantum a consilio distet imperium. Ibi aliquos excipit, hic generaliter omnes comprehendit; ibi præmium proponit, hic pœnam; ibi invitatur ut facias, hic nisi feceris comminatur. Hæc igitur optima ratione distinguens, animadvertite quid offeras, animadvertite quid debeas: imo quia utrumque jam debes, et virginitatem quam ultro obtulisti Deo, et justitiam quam ipse præcepit, integrum utrumque persolve. Ille servus domino placet, qui ita aliquid ultro operis exercet, ut tamen etiam imperata perdat; qui non facit aliud pro alio, nec utrumque; nec mutat, sed addit obsequium. Nec te earum exempla decipiant, quæ sibi in sola castitate plaudentes, ut post suas voluptates² eant, Dei voluntatem abjiciunt: quæ perpetuæ castitatis bonum, non cum justitia, sed pro justitia offerre volunt, et in compensatione peccatorum præmium virginitatis annuncrant, atque pro præmio impunitatem petunt; vel certe impudentiori recordia coronandas esse se putant, et in regno cælorum cæteris præferendas, quæ sibi transgressione mandatorum aditum clausere cælorum. *Non omnis, Christus inquit, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum* (Matth. vii, 21). Meminerint stultas virgines a sponsi januis repellendas, et dicendum eis, *Nescio vos* (*Id. xxv, 12*); illis dicent jungendas esse, de quibus Dominus ipse ait, *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine; nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Amen dico vobis, nescio vos: discedite a me omnes qui operamini iniquitatem* (*Id. vii, 22, 23*). Tibi vero longe est alia via ingrediendum; quæ, sæculi amore calcato, semper cogitando quæ Dei sunt, apostolicam te exhibere vis virginem; quæ tam spiritu sancta quam corpore. Domini præstolaris adventum, et animæ tuæ lampadi sanctorum jugiter operum infundis oleum, et sapientibus juncta virginibus, in sponsi obviam præpararis. Fugienda tibi lata illa via est, quam multorum ad mortem euntium comitatus terit, et ad vitam æternam angusti illius itineris, quod pauci reperunt, callis tenen-

¹ Alius Cod., *electionis*.

² Alius Cod., *voluntates*.

das est. Deposuisti jam impedimenta vel maxima, et omne quiddam a spiritualis vitæ cursu vel retardat vel revocat; prima statim conversione vicisti. Respuisti conjugii voluptatem, posteritatis curam, illecebras deliciarum, sæculi pompam, divitiarum cupidinem, et cum Paulo potes dicere, *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi, 14). Cujus tale principium est, qualis debet esse perfectio? Ilanc mihi tu virtutem, hunc animum etiam in reliquiis offer, eaque vimentis, qua vitiorum occasiones depulisti, vitia nunc ipsa respue. Ornetur morum sanctitate virginitas, et perfectum gradum vitæ perfectio subsequatur. Certe si sæcularis vita tibi placuisset, dares operam, ne quis te divitiis, ne quis corporalibus ornamentis, ne quis rerum omnium copia et honore præcederet: nunc quoniam diversitas studii diversam vitam desiderat, cura ne quis te in bene vivendo transcendat, ne quis morum sanctitate superet, ne quis tibi in virtutibus præferatur. Et in illis, quæ ante diximus, non erat tuum ut tu aut omnes vinceret, aut nemo te; cuncta enim illa foris petuntur, et quiddam aliunde speratur, alienum est. Hæc vero in tua potestate sunt, et vere propria, quæ non extrinsecus veniunt, sed in ipso corde generantur. Illa enim nec omnis qui querit invenit, nec qui invenit semper tenet; quia ut ea commodare, ita et eripere casus potest: hæc autem et omnis qui querit invenit, et qui invenit, eripi sibi nunquam timet; ista enim sola bona sunt, quæ sine voluntate non invenimus aliquando, nec perdimus.

CAPUT XI. — Habes ergo hic per quæ merito præponaris aliis; imo hic magis. Nam corporalis nobilitas atque opulencia, tuorum intelliguntur esse, non tua; spirituales vero divitias nullis tibi præter te conferre poterit. In his ergo jure laudanda, in his merito cæteris præferenda es, quæ nisi ex te et in te esse non possunt. An sola ista vita est, quæ certamen non habeat de profectu, et in qua unusquisque hoc tantum debeat permanere quod cepit, nec ullo augmenti desiderio ad majora contendat? et cum in omnibus mundi studiis profectu non satientur homines, hic tantum cœpisse sufficiat? Ferventissimi in terrenis, frigidissimi in celestibus sumus; et summani in rebus parvis exhibentes alacritatem, ad majora torpescimus. Considerare videt quantus sit fervor in sæculo, qua cura singula quæque studia hominum quotidie ad perfectiora mitantur. Litterarum ardor nulla prorsus ætate exstinguitur; imo, ut sæcularis auctoris utar sententia, ipsa magis ætate inflammatur: divitiarum amor insatiabilis est; expleri nescit honorum cupidus; celerem habituræ res finem sine fine quaruntur. Nos divinam sapientiam, celestes divitias, immortales honores, pigra quadam dissimulatione negligimus, et spirituales divitias aut ne attingimus quidem, aut si leviter degustavimus, continuo nos putamus esse satiatos. Aliiter nos divina sapientia ad suas invitat epulas: *Qui edunt me, inquit, adhuc esurient; et qui me bibunt, adhuc sitient* (Eccli. xxiv, 29). Nullus unquam talibus expletur epulis, nec aliquando patitur de satietate fastidium: tanto unusquisque capax, tanto avidior erit, quanto inde plus hauserit. Dominus in Evangelio, *Beati, ait, qui esuriunt et sitiunt justitiam; quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v, 6). Vult enim esurire nos hic semper, ac sitire justitiam, ut in futuro justitiæ retributione satiemur.

CAPUT XII. — Consideranda vis ipsa verborum est, et ita nobis desideranda est justitia, ut in fame vel siti cibus desideratur ac potus: et hoc in commune omnibus est dicendum his, qui immortalis vitæ præmia desiderant. Jam tuum est æstimare quantum animo præstare debeas, quæ majoris præmii desiderio plus facere proposuisti, quam vel alios necesse est. Apostolus definitus Christi virginem, longe eam separavit a nupta, et diversis studiis singularitatis meritum conjugii dividit: *Innupta, inquit, et virgo cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore et spiritu; quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro suo* (I Cor. vii, 34).

Quæ corpore et spiritu sancta est, nec in membris nec in mente delinquit. Delinquere autem non in causa castitatis tantum esse potest, sed etiam in quæcumque parte justitiæ. Quamvis enim virgo corpore, virgo sit spiritu, et nihilominus aut manibus, aut oculis, aut auribus peccet, aut lingua; quomodo corpore sancta dicenda est? Deinde si vel odio infecta, vel invidia, vel avaritia, vel iracundia sit; quomodo spiritu obtinet sanctitatem? Et si nupta, quæ amore conjugii cogitat quomodo placeat viro suo, quantum liberis relinquat, quæ variis mundi astricta curis, rariis ad voluntatem Dei respicit, tamen de peccatis excusare se non potest; quid faciet virgo, quæ soluta ab omnibus hujus mundi impedimentis ac libera, scholam quandam castitatis ingressa est?

CAPUT XIII. — Si vis itaque propositi tui magnitudinem æquare moribus, et per omnia Deo copulari, si levo ac suave jugum Christi suavius tibi leviusque vis facere; nunc maxime in beata vita curam impende, nunc stude, ut calentem recentis fidem conversionis novus semper ardor accendat, et in tenera adhuc ætate facilius sanctæ conversationis usus inoleat. Quidquid in te primum institui ris, hoc manebit; et ad interiorum tuorum regulam reliqua vita decurret. Finis in ipso exordio cogitandus est: qualis ad illum ultimum diem pervenire cupis, talis nunc jam esse conare. Consuetudo est, quæ aut vitia aut virtutes alit, quæque in his plurimum valet, eam quibus ab incunte ætate simul creverit. Optimi sunt ad institutionem morum primi quique anni: habeat enim in se lentum quiddam et molle, quod facile formari queat, atque ad arbitrium volentis trahi; et in cæcis fere rebus citius assuescitur omne quod tenerum est. Novellas adhuc et vix firmæ radicis arbusculas, dum ad omnem ductum sequaces sunt, in quamlibet partem flecti facile est; quæ natura plerumque curvata, cito ad arbitrium colentis corriguntur. Tenera adhuc et primæ ætatis animalia, sine labore domari solent, quantoque citius a vagandi libertate desuta sunt, tanto facilius vel colla jugo, vel frenis ora insuescunt. Ipsa quoque litterarum studia teneris melius inserunt ingenis; idque penitus inhæreo sensibus solet, quod primis sederit in mente. Hoc idem plurimum etiam in bene vivendi ratione valet; dum adhuc mobilis est ætas, et animus duci facilis, exercenda boni consuetudo, et jugi meditatione firmanda est; occupandum est optimis rebus ingenium, et sanctæ conversationis usus altius inserendus est. Tunc vero ad perfectionis fastigium animus ascendit, et longæ consuetudinis beneficio utitur ad bene vivendi facultatem; et virtutes suas etiam ipse miratus, secum quodammodo in se putabit natum esse quod discit.

CAPUT XIV. — Respice, obsecro, quantum a te sanctitatis avia materque expectant, quæ cum te quasi novum et illustre quoddam lumen generi suo natum esse putant, nunc in te solam omnem curam animi transtulerunt, et propositi tui cursum miris studiis ac favore succedunt. Cumque ipsæ te ad honestatem morum ab incunte ætate formaverint, nunc a te victi cupiunt, tuamque victoriam suam laudem esse putant. Quam egregia erga Deum fides, in professione tua maxime claruit, cum te jam nuptiis præparatam, simul atque aliud velle didicerunt, mira continuo assensus celeritate ad id quod elegeras cohortatæ sunt, et trepidam pro ætate sententiam voluntatis suæ auctoritate firmaverunt, tuamque votum commune fecerunt. Quæ cum multos suorum ha altissimo dignitatis gradu viderint, de nullo ita, ut de te, aliquando letatae sunt: nihil enim ita magnum, nihil tam præclarum in ququam viderant. Sola quippe præstitisti generi tuo, quod longa retro ætate non habuit. Licet odiderit virilis sexus memorabiles consulatus, et amplissimi ordinis status illustri familie nomina frequens audierit; nihil unquam tamen in genere vestro hoc tuo honore fuit præstantius, qui non corporali albo, sed libromemoriæ immortalis insertus est. Cum exceperint illi theatrales toto orbe plausus, mira que acclamandi co-

spiratione insignia consulum merita lætum vulgus expresserit; longe tamen tui honoris est gloria major, quæ gaudium in cœlis fecit, Angelisque lætitiæ. Per te enim non mercetriculæ locupletantur, sed aluntur virgines Christi; non venator et auriga ditantur, sed sustentantur pauperes Christi. Ad consulatum eorum diversæ totius orbis provinciæ, ad quas domus vestræ potentia extenditur, peregrinas feras et ignota animæ transmiserunt, quæ crudelis arenæ solum, vel suo, vel hominum sanguine cruentarent; ad te vero electæ quæque virgines mittuntur, quas tu pretiosissimum munus offeras Deo, tuoque exemplo ad perpetuam provoces castitatem, non tibi, sed tecum Deo servituras. Hæc professionis tuæ gloria rumore celebri vulgata est per cunctos; et ita ad conversationem tuam totus exultavit orbis, ut quod præingenti gaudio vix adhuc homines credere poterant, id semper videantur optasse. Multum his initiis, multum famæ tuæ odore suspensi omnes, mirum de te nescio quid audire desiderant; et qui professionis tuæ cognovere virtutem, nunc conversationis expectant. In te nunc puta cunctorum ora oculosque conversos, et ad spectaculum vitæ tuæ totum condesisse mundum. Cave ne per te tantorum animi offendantur, nec minus in te inveniant, quam requirunt. Verum quid ego tecum de hominibus ago, eorumque de te expectationem ad cohortationem tuam traho? Deus ipse omnium rector ac Dominus, cum omni Angelorum militia certamen tuum spectat, tibi que contra diabolum dimicanti parat æternitatis coronam, et cœlestis præmium incitamentum victoriæ facit. Huic tanto spectaculo vide quem animam, quam debeas offerre virtutem, et certaminis magnitudinem de expectantium dignitate metire.

CAPUT XV. — Hæc tibi itaque in hoc agone subeundo præcipua cura sit, hic primus accinctus, intercessionis bellum virtute devincere, et adversum diaboli castra in omnia præcepta Dei jurare; nec tantummodo declinare vitia, sed jussa complere. Neque enim tibi sufficit a malis otiosa esse, si otiosa fueris a bonis; cum lex Dei duplici mandatorum genere distincta sit, et mala prohibens bona imperet, atque ab utraque parte contemptum sui vetet. Non enim tantum ille servus contempnit dominum qui prohibita fecerit, sed et qui jussa non fecerit. Dicta a nobis paulo ante sententia est, *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur* (Math. III, 10, et VII, 19); et blandimur nobis si a malis fructibus non gravemur, qui damnandi sumus si a bonis steriles manserimus! Juxta hanc intelligentiam abscindet Pater omnem palmitem fructum non ferentem in Filio; et qui acceptum talentum in sudario abscondit, quasi inutilis servus et nequam damnatur a Domino: nec nihil esse solum, sed et non auxisse culpabile est. Non ideo aliqua putes contemnenda esse mandata, quia leviora sint: tam enim maxima illa, quam minima, a Deo imperata sunt; et contemptus cujuscumque præcepti, præcipiens injuria est. Unde beatus Paulus clamat et docet: *Omnia facite sine murmuratione et hæsitatione; ut sitis irreprehensibiles et simplices, sicut filii Dei immaculati in medio nationis prævæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in hoc mundo* (Philipp. II, 14, 15).

CAPUT XVI. — Remoremur hic, virgo, paulisper, et pretiosissimas margaritas, quibus exornanda est sponsa Christi, per singula Apostoli verba pensemus. *Omnia, inquit, facite.* Non enim quasi ad arbitrium nostrum quædam ex mandatis Dei debemus eligere, sed generaliter universa complere; nec aliqua præcepta ejus quasi vilia munuscula ac parva contemnere, sed imperantis in omnibus majestatem aspicere. Nullum quippe mandatum Dei contemptibile nobis videri potest, si ejus semper cogitemus auctorem. *Sine murmuratione et hæsitatione.* Viles et ignobiles dominos palam contemni videmus a servulis, eisque ad minima quæque præcepta in faciem resisti solere. At hoc in personas nobiles jam non admittitur: quantoque potentiores domini, tanto servi ad obedientiam promi-

ptiores sunt; cumque difficiliora præcipiunt, libentius audiuntur. Certe ad regis imperium ita omnes parati sunt, et in procinctu obedientiæ constituti, ut etiam optent juberi; et non solum bene merituros esse se credunt si jussa fecerint, sed tanquam jam meruissent quod jussi sunt, ita pro dignitate præcipientis servitium beneficii loco ducitur. Nobis vero Deus ipse, æterna illa majestas, ineffabilis atque inestimabilis potestas, sacras Litteras, et vere adorandos præceptorum suorum apices mittit; et non statim cum gaudio ac veneratione suscipimus, nec pro magno ducimus beneficio tantæ ac tam illustris potestatis imperium; maxime cum non jubentis quæritur commodum, sed utilitas subsequentis: verum e contrario fastidioso ac remisso animo, superbiorum ac nequam servorum more, in os Domini reclamamus ac dicimus, Durum est, arduum est, non possumus; homines sumus, fragili carne circumdamur. O cæcæ insaniam! o profanam temeritatem! Duplici ignorantia accusamus Deum scientiæ, ut videatur nescire quod fecit, nescire quod jussit; quasi oblitus fragilitatis humanæ, cujus auctor ipse est, imposuerit homini mandata quæ ferre non possit: simulque, pro nefas! ascribimus iniquitatem justo, pio crudelitatem, dum eum primo impossibile aliquid præcepisse conquerimus, deinde pro his damnandum putamus hominem ab eo quæ vitare non potuit; ut, quod etiam suspicari sacrilegium est, videatur Deus non tam salutem nostram quæsisse, quam pœnam. Itaque Apostolus sciens a Domino justitiæ ac majestatis nihil impossibile esse præceptum, aufert a nobis vitium murmurandi; quod tunc utique nasci solet, cum aut iniqua sunt quæ jubentur, aut jubentis minus digna persona est. Quod tergiversamur incasum, et præcipienti opponimus naturæ fragilitatem? Nemo magis novit mensuram virium nostrarum, quam qui ipsas vires nobis dedit; nec quisquam melius quantum possimus intelligit, quam qui ipsam virtutem nobis nostri posse donavit. Nec impossibile aliquid voluit imperare, qui justus est; nec damnaturus hominem fuit pro eo quod vitare non potuit, qui plus est.

CAPUT XVII. — Sequitur, *Ut sitis irreprehensibiles et simplices.* Ad omnem morum perfectionem unum hoc sufficere verbum potest; quod etiam in episcopo eligendo Deus quæri jubet. Quam enim circumspecta vita est, quam sancta est, quæ nihil reprehensionis incurrit! Quis autem sanctorum potest esse, quam qui vere simplicitatis virtutem tenens, nunquam aliud corde pronuntiat, aliud ore vultuque mentitur? *Sicut filii Dei immaculati.* Non est exhortatio vehementior, quam qua nos Scriptura divina filios Dei vocat. Quis enim non erubescat et metuat tanto Patre agere aliquid indignum, ut qui dicitur Dei filius, ipse efficiatur vitii servus? Et idcirco adjungit, *Ut sitis immaculati.* Neque enim convenit in filiis Dei (quia ipse est sors justitiæ), peccati maculam reperiri. *In medio nationis prævæ et perversæ.* Hoc est dicere, Quamvis infinita vos cingat peccantium multitudo, et innumera sint exempla vitiorum; vos tamen ita cœlestis nativitatis memores esse debetis, ut inter malos viventes omne malum vincatis. *Inter quos lucetis, ait, sicut luminaria in hoc mundo.* Et rursus in Evangelio legimus, *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* (Math. XIII, 43). Comparatur vita præmio, ut qui in futuro solis fulgore donandi sunt, hic jam simili justitiæ claritate resplendant, et infidelium cæcitatem operibus sanctitatis illuminent. Huic loco illo sensus aptandus est, quem ad Corinthios idem apostolus disserens ait, *Alia claritas solis, alia claritas lune, alia claritas stellarum: stella autem a stella differt in claritate; sic et resurrectio mortuorum* (I Cor. XV, 41, 42). Disparates sunt in regno cœlorum per singulorum merita mansiones. Diversitas enim operum diversitatem facit præmiorum; quantumque aliquis hic in sanctitate fulserit, tantum ibi fulgebit in honore. Nunc ergo ad omnem morum perfectionem mentis aciem intende, et ad cœlestis præmium cœlestem vitam para. Resplendeat omnibus clarissimi in modum sideris sau-

elitas virginis, et futuri præmii magnitudinem de novitate conversationis ostendat. Tibi facilior in bonis cursus est, quam malorum animi consuetudo non retinet. Nec timeamus ne te a virtutibus vitia retardent, et maligna diaboli semina Christi frugem necent. Nam si etiam illi, qui longo peccandi usu bonum quodammodo obruere naturæ, instaurari per penitentiam possunt, et, mutata voluntate vivendi, consuetudinem consuetudine extinguere, ac optimi quoque de pessimis fieri; quanto magis tu potes illa superare, a quibus non superata es? cui non tam expellenda sunt vitia, quam refellenda; quæ utique non suscipere facilius est, quam semel suscepta deponere.

CAPUT XVIII. — Nec vero eorum tanta dulcedo est, ut ea debeamus præferre virtutibus; cum nec in omnibus sit delectationis illecebra, et a plerisque ea etiam quæ videntur dulcissima, respiciantur. Duo namque sunt ex omnibus vitia, quæ maxime homines decipiunt sui voluptate, gula scilicet ac libido; quæ deponere eo difficilius est, quo eis uti dulcius est: et tamen hæc vitia tam molesta, tamque delectatione sui periculosa, ita a multis calcari vidimus, ut tota ætate virgines permanserint in summa abstinentia; ut de illis taceam, quæ post deliciarum longum luxum, et inveteratum usum libidinis, castitati ac temperantiæ se dederint, et utrumque vitium contraria sibi virtute mutaverint. Aliorum vero vitiorum est longe diversa ratio, quæ cum nihil habeant jucunditatis, tam multum amaritudinis habent; quæque cum ad vitandum multo sint faciliora, raro a quibus vitentur invenias. Quid, oro te, invidio delectationis præstat invidia; quem secretis quibusdam conscientie unguis livor ipse decerpit, et alienam felicitatem tormentum ejus facit? Quid vero alter ab odio mercedis accipit, nisi horribiles animæ tenebras, et confusæ mentis horrorem, qui vultu semper animoque mœrente, voto quo alteri vult nocere, seipsum cruciat? Quid autem iracundo furor suos confert, quem sævisisimam exagitatum stimulis conscientie ita ab omni consilio ac mente deturbat, ut, dum irascitur, insanire credatur? Similiter curre per singula, invenies tot animæ tormenta, quot vitia: quæ utique eo facilius vinci possunt, quo nulla illicent nos voluptate. Quanto illud difficilius, quanto durius, ut de castitatis labore taceam, abstinere a vino carnibusque, ipso quoque etiam oleo, et vilem sine his cibum post biduum interdum triduumque vix capere, fracta jejuni membra vigiliisque, fomenta balnei contemnere, necessarias res negare corpori, et vim quamdam inferre naturæ? Da tantam in cæteris magnitudinem animi, et vide quid non possis efficere. Sed nos, prohi pudor! quadam delectatione peccati, cum in quibusdam ostendimus quandam viam naturæ nostræ, in aliis omnino torpescimus; et qui voluptates corporis virtutum amore contempsimus, rursus amore vitiorum tormenta suscipimus, atque ita malis nostris cedimus, ut ea nec putemus posse deponi. Quod hoc, quæso, consilium? Quenam hæc nova vivendi ratio est? Res difficiles, et laboris plenas securus aggredior, et faciliora non posse fieri credo; vinco maxima, vincendus a parvis; excelsa et ardua indefessus exsupero, et cum venitur ad plana, deficio; libenter fugio quod delectat, et nolo vitare quod cruciat. Verum hæc eorum sunt, qui, Dei voluntate contempta, id solum petunt quod laudem facilius invenit, et cito exit in famam; inorum vero bona, quæ secretiora sunt, negligunt. Tu vero quæ calcasti mundum et concupiscentias ejus, ut calcato eo gradum tibi quemdam ascendendi ad cælum faceres, mundi gloriam ne requiras; illi tantum placere stude, cui sæpe displicet quod hominibus placet, et qui ipsa hominum judicia judicatoris est. Abstinentia tua et jejuniū eo magis Deo grata sunt, quo cum sanctis moribus offeruntur; ut quæ in aliis sunt umbracula vitiorum, in te sint ornamenta virtutum.

CAPUT XIX. — Respice, obsecro, ad ipsam, qua apud Deum illustrata es, dignitatem, qua per Bap-

smum in Dei filiam renata es, rursusque per consecrationem virginitalis sponsa Christi esse cœpisti. Ex utroque hic tuus honor te ad sollicitudinem tui propositi admoveat. At nullus debet esse ibi negligentis locus, ubi tam præclara servanda sunt. Pretiosior quæque vestis diligentia timidiore custoditur a macula; multo quæsitâ auro gemina majori sollicitudine possidetur: et generaliter grandi cura magna quæque servantur. Unde et tu si te ipsam bene custodire cupis, debes honorem tuum semper pretiumque cogitare. Tanto enim se unusquisque negligentius utitur, quanto se existimat viliores. Non ob causam aliam magis nobis in Scripturis divinis tam frequenter filiorum Dei nomen imponitur, ut illud quod dicitur per prophetam, *Et ego ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios, dicit Dominus omnipotens (Jerem. xxxi, 9, et II Cor. vi, 18)*. Et Apostolus, *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi (Ephes. v, 1)*. Et beatus Joannes inquit, *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2)*: ut qui habet hanc spem in eo, sanctificet se, sicut et ille sanctus est. Vult nobis doctrinæ cœlestis dignitatem qua donati sumus, frequenter ingerere, et honorem nostrum peccandi pudorem facere. Unde etiam Dominus ipse ad perfectam nos benignitatem vocans ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos; ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est*. Non est enim quod sic homines Deo faciat amabiles, ut pietas mentis et bonitas; quæ tanta in christiano esse debet, ut etiam in malis abundet, Deique imitetur benevolentiam, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (*Matth. v, 43, 45*). Hoc itaque vel in primis absit, ut nemini vel in verbo etiam neceas, ut in omnibus quibuscumque poteris prodesse studeas, et, ne vicem quidem mali reddens, bona pro malis (Apostolo dicente [*Rom. xii, 17, 20, 21*]) restituas. Nunquam detractio ex ore virginis procedat. Vilium satis hominum est, et suam laudem querentium, alios vilces facere, quia alterius vituperatione se laudari putant; et qui suo merito placere non possunt, placere volunt in comparatione pejorum. Parum diximus: non solum ipsa non detrahas, sed ne detrahenti quidem aliquando credas. Pessimum est hoc vitium, quod alterum vilem facit videri. Non minus auribus quam lingua fugias detractionem. Scripturæ memor esto, quæ dicit, *Non eris consentaneus cum derogantibus adversus proximum tuum, et non accipies super illo peccatum*. Et alibi, *Sepe aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam (Eccli. xxviii, 28)*. Accusator est enim auditor, qui facit detractorem: qui si avertat aures, et vultum contrahat, ac oculos abnuendo contineat, male loquentem etiam tacens arguit; ut discat non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Sollicitam satis ori tuo custodiam pone. Non est quidquam enim in nobis, quo facilius peccare possimus, quam lingua. Unde sanctus Jacobus illum esse perfectum dicit, qui non offendit in verbo (*Jacobi iii, 2*): et Scriptura dicit, *Mors et vita est in manibus lingue (Prov. xviii, 21)*. Mentiri autem, maledicere et jurare lingua tua nesciat: quia et os quod mentitur, occidit animam (*Sap. i, 11*); et qui maledicunt, *regnum Dei non possidebunt, juxta Apostolum (Galat. v, 20, 21)*: et jurare ipse Christus prohibuit, qui dixit, *Ego autem dico vobis non jurare omnino*: et rursus, *Sit autem sermo vester, Est est, non non: quod autem amplius est, a malo est (Matth. v, 34, 37)*. Apostolus breviter oris vitia resecat, ait, *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus (Ephes. iv, 29)*. Sit autem sermo virginis prudens, modestus et rarus, nec tam eloquentia pretiosus quam pudore. Mirentur omnes tuam, te tacente, verecundiam; loquente, prudentiam. Mite ac placidum semper eloquium tuum ornet mixta

¹ Alius Cod., *prudens*.

cum gravitate suavitas, cum pudore sapientia : sit certa atque librata sui que opportunitate gratissima silentii verbique ratio. Nec unquam omnino virginis os loquatur, ut tacuisse melius sit. Cum ingenti cautione debet loqui, cui non solum malus, sed etiam otiosus sermo vitandus est.

CAPUT XX. — Summa tibi scientia sit, notitia summa, vitia virtutesque distinguere : quæ quanquam semper contraria sibi sint, aliqua tamen ex eis tanta junguntur similitudine, ut discerni omnino vix possint. Quam multi enim superbiam libertatis loco ducunt, adulationem pro humilitate suscipiunt, malitiam prudentiam amplectuntur vice, et stultitiæ simplicitatis nomen imponunt, atque fallaci ac pessima decepti similitudine, vitis pro virtutibus gloriantur? Et quanquam hæc omnia subtilissima intelligentia debeas separare, cunctasque virtutes cum suis lineis insequendo nusquam prorsus abscedere ; præcipue tamen fictam humilitatem fugiens, illam sectare quæ vera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua non sit superbia inclusa. Multi enim hujus virtutis umbram, veritatem ejus sequuntur pauci. Perfacile est enim aliquem vestem habere contemptam, salutare submissius, manus et genua deosculari, inclinari in terram capite oculisque dejecti humilitatem ac mansuetudinem polliceri, lenta voce tenuique sermones infringere, spirare crebrius, et ad omne verbum peccatorem ac miserum se clamare ; et si vel levi sermone offensus sit, continuo attollere supercilium, levare cervicem, et delicatum illum oris sonum insano repente clamore mutare. Aliam nos humilitatem Christus docuit, qui nos ad exemplum suum hortatur, dicens, *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* (*Matth.* xi, 29). Qui cum malediceretur, non maledicebat ; cum patretur, non comminabatur (*I Petr.* ii, 23). Quam nobis humilitatem beatus Petrus insinuat : *Misericordes, inquit, et humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto* (*Id.* iii, 8, 9). Auferantur omnia signa verborum, cessent simulati gestus, et ante occasio:em sermo placidus. Verum humilem patientiam ostendit injuria. Nullus ergo urquam in mente tua ullius sit vitii locus ; nihil in te superbum, nihil arrogans, nihil denique fastidiosum. Apud Deum non est quidquam humilitate sublimius. Ipse loquitur per prophetam, *Super quem alium respiciam, nisi super humilem et quietum, et tementem sermones meos?* (*Isai.* lxvi, 2.) et nunquam in iram exardescat animus, quod est seminarium odii. Tantus mentem tuam repleat timor Dei, ut indignari omnino non audeas, et iram metu vincas. Beatus Apostolus mundans animam nostram, eamque in habitaculum Dei præparans, clamat et dicit : *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia auferatur a vobis cum omni malitia* (*Ephes.* iv, 31).

CAPUT XXI. — Adulatores ut inimicos cave, quorum sermones super oleum molles, et ipsi sunt jacula. Corruptum fectis laudibus leves animas, et male credulis mentibus blandum vulnus insigunt. Crevit hoc in nostra ætate vitium, et in ultimo fine stetit, nec jam augeri potest. In hæc omnes nos scholam studiumque dedimus, ut officium putemus illudere ; quodque ipsi ab aliis libenter accipimus, id aliis quasi quoddam munus offerimus, et spe recipiendæ laudis, eos a quibus laudari volumus, ante laudamus. Sepe adulantium resistimus verbis ad faciem, et in secreto mentis favemus, maximumque fructum cepisse nos ducimus, si vel fictis laudibus prædicamur. Nec cogitamus quid ipsi simus, sed quid alteris esse videamur. Unde eo perducta res est, ut neglecta veritate meriti, de sola opinione curemus, qui testimonium vitæ nostræ non a conscientia nostra, sed a fama petimus. Beata mens est, quæ perfecte hoc vitium vincit, nec adulatur aliquando, nec adulanti credit ; quæ nec decipit alterum, nec ipsa decipitur, tantumque hoc malum nec facit aliquando nec patitur. Nihil unquam in te fictum sit, nihil omnino fucatum. Conscientiam tuam, quæ certe Deo semper patet, in multitudine

versari puta. Nunquam aliud corde, aliud ore præendas. Quidquid pudet dicere, pudeat etiam cogitare. Illud vero notum jam omnibus atque divulgatum est, quam utilis quamque huic proposito necessaria est jejuniorum et abstinentiæ virtus, maxime in his annis, in quibus corpori major æstus inest. Non manducare itaque carneni, neque bibere vinum, apostolica voce laudatum est. Quidquid illud est quod inflammare corpus potest, quod fomentum suggerit voluptati, castitatis amore fugiendum est. Nec tamen ita magno hujus rei labore gravari te volumus, ut sub ipso statim onere succumbas : per quod multi, dum nimio fervore mentis rationem suarum virium non haberent, subito conciderunt, et pene ante debilitatem, quam sanctitatem, de proposito suo consecuti sunt. Optimus est in omni re modus, et laudabilis ubique mensura. Corpus non frangendum, sed regendum est. Sint ergo moderata sancta, et simplicia in omni mentis humilitate jejunia, quæ ita attenuent corpus, ne animum elevent ; ne res humilitatis gignat superbiam, et vitia de virtute nascantur. *Ego, inquit, cum mihi molesti essent, induer bar cilicio, et humiliabam in jejunio animam meam* (*Psal.* xxxiv, 15). Vestis abjectio, cibi vilitas, jejunii lassitudo, extinguere debent, non nutrire superbiam. Quis rem medicinæ vulnus faciat, et inde sana lædat quæque, unde jam læsa curanda sunt ? aut quæ supererit spes salutis, si ista animæ remedia ipsa sint venena ?

CAPUT XXII. — Laborem jejunii tui misericordiæ opera commendent, et abstinentia tua pauperum refectione sit gratior. Dominus loquitur per prophetam, *Misericordiam volo, et non sacrificium* (*Osee* vi, 6) : in Evangelio Christi verba legimus, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (*Matth.* v, 7). Sed, quæso, hanc curam vice tua avia materque suscipiant ; illæ has partes pro te agant, illæ thesaurum tuum in coram levant. Illarum sit exsurgentes alere cibo, vestire nudos, visitare infirmos, peregrinos tecto suscipere, et æterni spe præmiæ Christo in pauperibus fenerari, qui dixit, *Quodcumque fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis* (*Idem.* xxv, 40). Tibi vero maxime dum in proposito maturescat animus, ab omnibus occupationibus recedendum est, et omno studium, omnisque cura in ordinandis moribus exhibenda. Quibus ita vacare debes, et totam occupare mentem, ut non divitem te sentias esse, nec dominam. Nobilitatis ad hoc tantum memineris, ut cum claritate generis morum sanctitate contendas ; et cum nobilitate corporis animi virtute nobilior proficias ; magisque illa nobilitate gloriaris, quæ filios Dei et coheredes Christi facit. Ad quam si semper inspicias, dum credis gaudium te habere quod majus est, desinis de eo quod minus est gloriari. Omnis ista præclari generis dignitas, et illustre Anicii sanguinis decus, ad animam transferantur. Ille clarus, ille sublimis, ille sit nobilis ; ille tunc integram nobilitatem suam servare se putet, si dedignetur servire vitis, ab eisque non superari : a quo enim quis superatur, hujus et servus est (*II Petr.* i, 19). Quid enim hac servitute animi indignius, quidve turpius, quam cum in eo aut dominator odium aut regnat invidia ? quam cum eum aut avaritia possidet, aut captum ira tenet, vel certe cætera sibi vitia vindicant ? Non est quod sibi aliquis de nobilitate generis blandiatur, si ex meliore parte sit famulus : multo est indignius mente servire, quam corpore. Superfluum arbitror te monere, quam parca in procedendo debeas esse, quam rara ; cum te hoc etiam secularis ab infantia honestas docuerit, et facile intelligas, id tibi multo magis in hac vita esse servandum, quam maxime secretum decet. Illud admoneo, ut ipsis quoque salutationibus, quæ tibi in cubiculo tuo exhibendæ sunt, certissimum modum ponas : non sint nimix, neque quotidiana, ne non tam officium quam inquietudinem præstare videantur.

CAPUT XXIII. — Et quanquam omne vitæ tuæ tempus divino debeas operi consecrare, et nullam prorsus horam a spirituali profectu vacuum esse con-

veniat, cum tibi in lege Domini die ac nocte meditando sit (*Psal.* 1, 2); debet tamen aliquis esse determinatus et constitutus horarum numerus, quo plenius Deo vaces, et qui te ad summam animi intentionem velut quadam lege contineat. Optimum est ergo huic operi matulinum deputari tempus, id est meliorem diei partem, et usque ad horam tertiam animam quotidie in cœlesti agone certantem, hoc velut spiritualis quodam palæstræ exerceri gymnasio. His tu per singulos dies horis in secretiori domus parte ora, clauso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiam in Urbe solitudinem, et remota paulisper ab omnibus, propius Deo jungere; aspectuque tuorum reddita, lectionis fructum et orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, quam animam divinis eloquiis pascere, et quantum ei per totam sufficere possit diem, hoc eam veluti cibo pinguiore satiare. Ita Scripturas sanctas lege, ut semper memineris Dei illa verba esse, qui Legem suam non solum scribi, sed etiam impleri jubet. Nihil enim prodest facienda didicisse et non facere. Optime uteris lectione divina, si tibi eam adhibeas speculi vice, ut tibi velut ad imaginem suam anima respiciat, et vel cœca queque corrigat, vel pulchra plus ornent. Lectionem frequenter interrumpat oratio, et animam jugiter adhærentem Deo grata vicissitudo sancti operis accendat. Nunc te igitur ordo instruat cœlestis historia; nunc sanctum David oblectet canticum; nunc Salomonis erudiat sapientia; nunc ad timorem Domini increpationes incitent Prophetarum; nunc evangelica et apostolica perfectio te Christo in omni morum sanctitate conjungat. Quæ paranda sunt, memoriæ penitus insere, eaque jugi meditatione conserva; quæ maturanda sunt, frequenter revolve, ut divinum hoc studium et cœlestis schola, et mores simul virginis ornent et sensum, tradantque tibi cum sapientia sanctitatem. Unde Scriptura dicit: *Qui quaerunt Deum, inveniunt sapientiam cum justitia*. Sit autem ipsa lectio temperata, cui finem consilium, non lassitudo imponat. Nam ut immoderata jejunia, et ardor abstinentiæ, et enormes inordinatæque vigiliæ, intemperantiæ coarquantur, idque nimietate sui pariunt, ut hæc ipsa postea nec mediocriter quidem fieri possint; ita studium lectionis in reprehensionem intemperantiæ cadit, quodque laudabile est in tempore suo, sit de nimietate sui culpabile.

CAPUT XXIV. — Generaliter quidem strictimque, sed breviter dicendum est. In bonis quoque rebus, quidquid modum excesserit, vitium est. Magna est, magna, inquam, et quæ grandi studio constat, perfecta vitæ ratio; consummataque sapientiæ est scire, quid, quo insequaris modo, et ad omnem actum præferendo consilium, nihil facere quod fecisse poeniteat. Intra unius horæ spatium mutatur habitus; jejunare, abstinere, psallere, vigilare, non tam studio opus habent quam voluntate. Quilibet incipiens statim ut voluerit ad ista perfectus est; imo illi hoc facilius facere possunt, qui recentis corporis vires de sæculo ad propositum afferunt: mores vero mutare, singulasque virtutes animi formare in se atque perficere, grandis studii est, et longæ consuetudinis. Itaque multi in hoc proposito senescimus, et ea propter quæ ad ipsum propositum venimus non habemus. Tua vero conversatio nova esse debet, mira gravitas, patientia, mansuetudo, pietas. Quidquid sanctius est atque perfectius, quidquid magis Deo te commendare potest, et majorem in cœlo facere; id semper sequere, id semper amplectere. Sponsa Christi nihil debet esse ornatus. Tanto majore placendi studio opus est, quanto major est ille cui placendum est. Sæculi vero virgines, quæ se nuptiis præparant, et indulgentiam magis Apostoli quam consilium sequi malunt, magisque amplectuntur incontinentiæ remedium, quam præmium continentiæ; ut sponsis placeant, eosque in amorem sui magis incitent, mira se sollicitudine formare student, et naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte commendant. Hæc est illis per dies singulos cura præcipua, decentibus facis colorare faciem, im-

plere auro crinem; et ardentes concharum lapidea capitis honorem facere; suspendere ex auribus patrimonialia, brachia ornare monilibus ac latera, et inclusas auro gemmas a collo in pectus demittere. Non minorem sponsus tuus requirit ornatum, qui, cum universam Ecclesiam salutaris aquæ lavacro purificatam sine macula rugaque reddiderit (*Ephes.* v. 26, 27), quotidie cupit eam fieri pulchriorem, ut semel a vitiiis peccatisque mundata, semper ornetur decore virtutum. Et si hoc a tota requirit Ecclesia, in quo et videtur continentur et nuptæ; quantum putas exspectat a virgine, quæ ex pulcherrimo hoc quodam Ecclesiæ prato, velut augustior quidam flos videtur electa? Assume ergo omnem illum ornatum, per quem placere Christo potes. Satis placere Deo crede tuam faciem, si hominibus pulchra apparere non studeas. Istud ornamentum serva capitis, quod acquisitivis chrismatis sacramento, cum tibi in cœlestis regni mysterium diadema quoddam regalis unctionis impositum est. Optima ornamenta sunt aurium verba Dei: ad ea sola paratus esse debet auditus virginis, eaque pretiosissimis lapidibus anteferre. Omnia prorsus membra decorentur operibus sanctitatis, totaque virginalis animæ pulchritudo gemmati monilibus instar vario virtutum fulgore resplendat. Tunc vere concupiscet rex decorem tuum, dicitque tibi, *Tota formosa es, proxima mea, et macula non est in te* (*Cant.* iv. 7). Et hæc tibi ornamenta, quæ dixi, etiam erunt munimenta maxima, et quæ te ipsam ornare Deo et contra diabolum armare possint, qui per levo interdum quodcumque vitium ad animam ingreditur; et si virtutum propugnacula non resistant, nostro nos repellit loco, et continuo de hoste sit dominus. Propter quod Scriptura nos adhortatur, et dicit: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te locum tuum ne demiseris* (*Eccle.* x. 4).

CAPUT XXV. — Ab eo jam tempore quo primum per virginitatis professionem Domino consecrata es, adversarii in te crevit odium, et qui aliena lucra pro suis damnis habet, se amisisse ducit quidquid te possessuram dolet. Grandi tibi opus est vigilantia, grandisque cura; et tanto sollicitius cavendus est inimicus, quanto apud eum ditior esse coepisti. Vacuus viator et nudus non timet latronis insidias; securus a nocturnis furibus dormit pauper, etiamsi claustra non munit: diviti vero opes suæ latronis semper imaginantur occursum, et jugi sollicitudine nocturnum somnum adimunt. Unde tuæ quoque divitiæ, cœlestis thesaurus, ista cautione indigent atque custodia. Quanto ditior es, tanto debes esse vigilantior: qui enim plus possidet, plus debet timere ne perdat. Invidere non cessat auctor invidiæ: et qui semel a Deo ipse projectus est, tanto majori livore torquetur, quanto aliquem apud eum viderit clariorem. Qui invidit Evæ paradisum, quanto magis invidet tibi regnum cœlorum? Cuncta, mihi crede, ille nunc circumit, ut beatus Petrus ait (*I Petr.* v. 8), devorandi te cupidus: in modum rugientis leonis ingreditur, vel more dolosi hostis universa perlustrans, explorat omnes aditus animæ tuæ, an sit aliquid infirmum, et minus tutum, per quod possit irrepere; rimatur nunc ille omnia, et singula quæque pertentans, quaerit vulnere locum. Cujus tu insidias sollicite debes prævidere, ut quæ cum Paulo non ignores astutias ejus (*II Cor.* ii. 11). Qui cum terribiles diaboli potestates principatusque describat, nos nihilominus hortatur ad pugnam, hostiumque vim pandit, ut angeat sollicitudinem militum. Non enim vult nos esse timidos, sed paratos; denique non fugam suadet, sed arma suggerit. Propterea, inquit, *accipite arma Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare*. Ac statim instrumenta singula spiritualis pugnae tradens, addidit et dixit, *Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, et indui lorica justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis; in omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est*

¹ Alius Cod., *pulchram*.

verbum Dei, per omnem orationem et obsecrationem (*Ephes. vi, 11-18*). Et quoniam de hoc bello licet etiam feminis triumphare, suscipe hæc arma Pauli, et tanti hortatione ducis certam præsumam victoriam. Hæc enim si tu omnia instrumenta possideas, secunda procedes ad prælium spirituale, nec pavebis diabolum cum toto exercitu suo. Cadent enim a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabunt (*Psal. xc, 7*). Beatus quoque Jacobus ille Christi miles emeritus, non minore nobis auctoritate de hoc bello victoriam pollicetur: *Subditi*, inquit, *estote Deo; resistite autem diabolo, et fugiet a vobis* (*Jacobi iv, 7*). Ostendit quomodo resistere debeamus diabolo, si utique simus subditi Deo, ejusque faciendo voluntatem, ut divinam etiam mereamur gratiam, et facilius nequam spiritui auxilio sancti Spiritus resistamus. Neque vero aperta contra nos pugnat acie, nec publica nobiscum fronte congreditur; sed dolo vincit ac fraude, nostraque contra nos utitur voluntate. De consensu nostro adversarius vires accipit, nostraque nos, ut dicitur solet, jugulat gladio. Infirmus hostis est, qui non potest vincere nisi volentem. Procul a nobis desperatio, procul omnis ab animo recedat pavor adversariorum. Non alijvenimus, sed vincamus adversarios. Dant illi quidem consilium, sed nostrum est vel eligere vel respicere quod suggerunt. Non enim cogendo, sed suadendo nocent; non extorquent a nobis consensum, sed expellunt. Unde etiam Ananiam dicitur: *Quare tentavit cor tuum satanas, mentiri te Spiritui sancto* (*Act. v, 3*)? Quod utique illi apostolus nunquam imputaret, si id absque ipsius voluntate diabolus fecisset. Ipsa etiam Eva ideo condemnatur a Domino, quia ab eo quem poterat superare, superata est: nec enim meruisset a Domino justitia puniri, quæ victa est, nisi vincere ipsa potuisset.

CAPUT XXVI. — Hujus nequissimi hostis est illa vel prima calliditas, et ars doli plena, fatigare cogitationibus rudes animas, et novellis in proposito mentibus de ipsa interdum conversatione afferre mœrorem, ut facile ab hujus rei profectu deterreatur animus, cujus initia amara cognoverit. Itaque solet tam sordidas nonnunquam et impias cogitationes inserere menti, ut qui tentatur, dum suum illud putat esse quod cogitat, deteriore se per spiritum immundum proposito suo arbitretur effectum, multoque puriorem animam habuisse se credat, cum adhuc res sæculi amaret. Vult enim iis, quibus invidet callidissimus inimicus, horrorem propositi ex desperatione facere sanctitatis: ut eos obsidente tristitia, etsi a proposito non revocet, certe retineat a profectu. Propter quod maxime sanctarum tibi Scripturarum studium diligendum est, illuminanda divinis eloquiis anima, et coruscante Dei verbo diaboli repellendæ sunt tenebræ. Cito enim fugit ille ab ea anima, quam sermo divinus illuminat, quæ celestibus semper cogitationibus occupatur, in qua assiduum est Dei verbum cujus vim nequam spiritus non potest ferre. Et idcirco beatus illud Apostolus spiritualis belli inter cetera instrumenta gladio comparavit (*Ephes. vi, 17*). Est autem tutissimum atque perfectum, ut assuescat animus sollicita semper pervigilique custodia discernere cogitationes suas, et ad primum animi motum vel probare vel reprobare quod cogitat, ut vel bonas cogitationes alat, vel statim exstinguat malas. Hic namque fons est boni, et origo peccandi; omnisque ingentis delicti in corde principium est cogitatio, quæ unumquodque opus velut in quadam cordis tabula depingit antequam faciat. Nam sive ille actus, sive sermo sit, ut proferatur, ante disponitur; et cogitationum consilio discernitur quod futurum est. Vides quam brevi interdum momento quæque ista quis cogitet, cogitataque perficiat: nec quidquam omnino vel lingua vel manu cæterisque membris agitur nisi cogitationes ante dictaverint. Unde et Dominus in Evangelio dicit: *De corde hominis procedunt cogitationes malæ, adulterium, fornicatio, homicidia, furta, falsæ testimonia, avaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus,*

blasphemia, superbia, stultitia: hæc sunt quæ coinquant homines (*Matth. xv, 19, 20*). Omnis ergo sollicitudo tua, omnis intentio debet esse cordis custodia: ibi te maxime oportet observare peccatum, ubi nasci solet; statimque ad primam tentationis repugnare faciem, et malum, antequam crescat, exstinguere. Nec enim expectandum est augmentum ejus rei, quæ timeri debet a parvo, et quæ tanto facilius vincitur, quanto ei citius repugnatur. Ideo clamat Scriptura divina: *Omni custodia serva cor tuum; ex ipso enim exitus vitæ* (*Prov. iv, 23*).

CAPUT XXVII. — Distinguendum est autem inter istas cogitationes quibus voluntas favet, quas cum dilectione amplectitur, et inter eas cogitationes quæ tenuis umbræ modo prætervolare mentem solent, seseque tantummodo vel transcundo monstrare, quas Græci τῶνος vocant; vel certe inter illas quæ repugnanti ac invito animo suggeruntur, quibus mens cum horrore quodam renititur ac resistit, quibus ut contristatur admittitur, ita gaudet expulsis. In illis quidem quæ se leviter menti ostendunt, et quasi fugiendo demonstrant se, nec peccatum omnino nec pugna est; in iis autem cum quibus aliquandiu anima luctatur, quibus resistit voluntas, æquale certamen est. Aut enim consentimus et vincimur; aut respicimus et vincimus, et acquirimus de pugnatione victoriam. In illa ergo tantummodo cogitatione peccatum est, quæ suggestioni consensus mentis dedit, quæ malum suum blande fovet, quæ in factum gestit irrumperet. Hujusmodi cogitatio, etiamsi ex aliquo impedita casu non implicat voluntatem, nihilominus actione criminis condemnatur a Domino, ut illud in Evangelio legimus: *Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo* (*Matth. v, 28*). Apud Deum, cui nota sunt omnia etiam antequam fiant, voluntas perfecta faciendi reputatur pro opere facti. Quæ de re debes (sæpe enim repeto quod fieri semper volo) sanctas Scripturas sine intermissione meditari, hisque tuam replere mentem, et malis cogitationibus locum auferens, divinis animum sensibus occupare, quantumque Deum diligas, ex dilectione legis ejus ostendere. Unde Scriptura dicit: *Qui timeant Dominum, inquirent quod beneplacitum est illi; et qui diligunt eum, replebuntur lege ejus* (*Eccli. ii, 19*). Tunc senties quantum ad ejus amorem adjuvet te sapientia, quantum sit in te divinæ legis auxilium, et Domino cum David læta cantabis, *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi* (*Psal. cxviii, 11*). Excitandus est enim spiritualibus stimulis semper animus, et majore quotidie ardore renovandus. Orationis instantia, illuminatio lectionis, sollicitudo vigiliarum, et diurna et nocturna ejus incitamenta sunt. Nihil enim in hoc proposito otio deterius est, quod non solummodo non acquirat nova, sed etiam parta consumit. Sanctæ vitæ ratio processu gaudet et crescit, cessatione torpescit et deficit. Quotidianis et recentibus virtutum incrementis mens instauranda est, et vivendi nobis hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum. Quamdiu sumus in hoc corpore, nunquam nos ad perfectum venisse credamus; sic enim melius pervenitur. Tandem non relabimur retro, quamdiu ad priora contendimus: at ubi cœperimus stare, descendimus; nostrumque non progredi, jam reverti est. Cesset omnis ignavia, et inutilis de præterito labore securitas. Si volumus non redire, currendum est. Beatus Apostolus de die in diem vivens Deo, non quid ante fecisset, sed quid facere deberet semper attendens, dicebat: *Frates, ego me non arbitror comprehensisse aliquid. Unum autem, quæ quidem sunt retro obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, me extendens, ad destinatum persequor brevium superbiæ vocationis Dei* (*Philipp. iii, 13, 14*). Si beatus Paulus ille vas electionis, qui ita Christum indutus erat, ut diceret, *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Galat. ii, 20*), adhuc tamen se extendit, adhuc crescit, et proficit; quid nos facere debemus, quibus optandum est ut in fine nostro Pauli principio compa-

remor? Ergo tu hunc imitare qui dixit, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (1 Cor. iv, 16). Obliviscere omne præteritum, et quotidie inchoare te puta, ne præsentis die, quo debes scribere Deo, præteritum imputes. Optime quæsitæ custodies, si semper inquiras; damnū paratā sentient, si parare cessaveris.

CAPUT XXVIII. — Dicas forsitan, Grandis labor est: sed respice quod promissum est. Omne opus leve, fieri solet, cum ejus pretium cogitatur; et spes præmii solatium est laboris. Sic durus agricola inaratum diu campum et pinguiores otio glebas violento vomere scidisse se gaudet, et mirum in modum ipsa operis difficultate lætus, spem segetis de labore metitur. Sic negotiator avidus maria contemnit, spectare ausus fluctuum spinas, rabiemque ventorum; dumque in omni labore ac periculo lucrum cogitat, et lassitudinem simul obliviscitur et timorem. Considera, quæso, magnitudinem præmii tui, si tamen considerari potest quidquid immensum est. Post abscissum animæ, post carnis interitum, post favillas et cinerem, in meliorem statum virgo reparanda es; mandatum terræ corpus in cælum elevandum est, et mortale tuum immortalitatis honore mutandum est. Post hæc Angelorum es donanda consortio, regnum acceptura cælorum, et in perpetuum regnatura cum Christo. Quid ergo retribuēs Domino pro omnibus quæ retribuit tibi (Psal. cxv, 12)? quid tanto remuneratore dignum facies? aut quem laborem durum putabis, cujus tanta sunt præmia? Unde beatus Apostolus, *Nullæ, inquit, sunt condignæ passionē hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). Quid enim dignum vel facere vel pati possumus in brevi hoc tempore vitæ nostræ, cum id immortalitate sit compensandum?

CAPUT XXIX. — Propter quod idem apostolus ait, *Id enim quod in præsentis sæculo est momentaneum ac leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis* (II Cor. iv, 17). Respiciant honores, despiciant divitiæ, ipsa quoque vita nostra martyrii amore contemnatur. Et hæc omnia, etiāsi pro æternitatis præmio non darentur, essent tamen quandoque peritura. Amittunt etiāsi hoc illi qui semper cupiunt possidere. Quam multos memoria nostra retines in maximis honoribus ac divitiis constitutos, repente de summo illo potentis fastigio concidisse; et eos qui tumore elati, aliud quiddam quam homines esse se putabant, exitu tandem suo docuisse nos quid fuerint! Quid enim in hoc mundo stabile? quid vero firmum est? quid porro non breve et incertum, et casui non serviens? quale istud bonum est, quod semper timeas amittere, quod vel auferendum abs te metuas, vel a te relinquendum scias? Nam etsi nullo eripiatur casu, vel morte certe perendum est. Et si vita nostra tendatur per mille annos, ad extremum illum totius ætatis quotidianæ deliciarum voluptate veniamus; quale hoc, quæso, diu est, quod sine deletur? aut quis illius voluptatis fructus est, qui statim ut cessaverit, videbitur tibi non fuisse? Age, jam transactum vitæ tuæ tempus animo revolve. Nonne videbitur tibi umbra quædam fuisse, quod transiit, et instar somni tenuis incertum esse omne quod videtur? Hoc idem et decrepitis senex sentire potest; cui convenit dicere cum propheta: *Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fenem arui* (Psal. ci, 12).

CAPUT XXX. — Quod si hæc etiāsi hic possumus dicere, ubi quamvis brevis, tamen quia præsens est, vita ista magni penditur; quid in futuro dicturi sumus, ubi majori æternitatis presentia, transactum omne pro nihilo est? Hæc tu tecum diligenter revolvens, et brevitatem vitæ hujus æternitatis contemplatione despiciens, ipsum quoque contemptum mundi majori animi virtute contemne, et ad illum tantum diem para te, in quo mundi gloria finienda est; illum, inquam, diem, quem Salvator diluvio comparavit, qui multos fallaci securitate deceptos, furtivo, ut ait Apostolus, comprehendet adventu (I Thess. v, 2). Quem beatus quoque Petrus describens ait, *Adveniet autem dies Domini*

sicut fur, in qua cæli magno impetu transibunt, elementa vero a calore resolventur. Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conversationibus et pietatibus expectantes et properantes in adventum dicit Domini, in quo cæli ardentes solventur, et elementa ignis ardore labescent (II Petr. iii, 10-12)? Recens factum est, et quod ipsa audisti, cum ad stridulæ buccinæ sonum, Gothorumque clamorem, lugubri oppressa metu domina orbis Roma contremuit. Ubi tunc nobilitatis ordo? ubi certi et distincti ullius dignitatis gradus? Permixta omnia et timore confusa; omni domui planctus, et æqualis fuit per cunctos pavor: unum erat servus et nobilis; eadem omnibus imago mortis. Nisi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat vita jucundior. Si ita mortales timeamus hostes et humanam manum, quid faciemus cum clangore terribili tuba intonare de cælo cœperit, et ad illam Archangeli vocem omni buccina clariorem totas simul remugiet mundus? Cum viderimus super nos non manu facta arma conculci, sed et virtutes cælorum commoveri, sicut propheta dicit, *Cum venerit Dominus ponere orbem terræ desertum, et peccatores perdere ex eo*; quis tunc nobis pavor, quæ caligo, quæ tenebræ, cum nos sæpius ac toties admonitos, et tamen impijatos dies ille repererit? Tunc, inquit, *plangent super se omnes tribus terræ: et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute et majestate. Tunc dicent montibus, Cadite super nos; et collibus, Operite nos; et petris, Aperite vos nobis* (Matth. xxiv, 30, et Luc. xxiii, 30). Verum hæc eorum sint, qui variis hujus mundi delictis curis, de mundi non cogitant sine. Tu vero cui adventus Christi dierum noctiumque meditatio est, cui pro conscientie puritate Domini est optanda presentia, quæ consummationem sæculi quasi certum præmii tui tempus expectas; exultationem de cælo capies, non timorem. Tunc enim tu sanctorum mixta choris, et sanctis comitata virginibus, sponso obviam subvolabis, et dices: Inveni quem quæsitivæ anima mea (Cant. iii). Nec ullius jam temporis separationem timebis, quæ semel immortalitatis gloria et incorruptionis splendore donanda es, et cum Christo semper futura es, Apostolo dicente: *Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo: et mortui qui in Christo sunt resurgent primi; deinde nos qui vivimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aera, et ita semper cum Christo erimus* (I Thess. v, 15, 16). Hæc sit igitur cura tua semper, hoc studium; hæc jugiter virginis corde volvantur, in his totius diei versetur labor, in his noctis somnus reponatur, in hoc anima rursus evigilet. Etenim nullus labor durus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur.

CENSURA LOVANIENSIVM THEOLOGORUM IN DUAS EPISTOLAS PROXIME SEQUENTES.

Impostor indoctus fuit quisquis sequentes epistolas de obitu Hieronymi, confinxit sub nominibus S. Augustini ad Cyrillum Jerosolymorum episcopum, et contra S. Cyrilli ad Augustinum. Nam constat Cyrillum ante Hieronymum obiisse. Unde Hieronymus in libro de viris illustribus scribit: *Cyrillus Jerosolyma episcopus, sæpe pulsus ab ecclesia, et receptus, ad extremum sub Theodosio principe octo annis inconcussam episcopatum tenuit*. Præterea hic falsus Cyrillus in suo rescripto cap. 4, Sabinianum vocat hæresiarcham pestiferum, quia in Christo duas asserebat voluntates; additque Hieronymum epistolam super hujus erroris destructione edidisse. Ex quo consequitur hunc auctorem hæreticum fuisse, hæc impostorem. Et hæc contra has epistolas e multis pauca, sed præcipua, sufficiant. Sancti Augustini (falso titulo) ad Cyrillum Jerosolymorum episcopum, de magnificis admirandisque sancti Hieronymi virtutibus.

EPISTOLA XVIII.

Gloriosissimi christianæ fidei athlete, sanctæ ma-

tris Ecclesie lapidis angularis, in quo admodum firmata consistit, nunc vero in cœlesti gloria Dei sideris radiantis olim Hieronymi presbyteri laudes, venerabilis pater Cyrille, silendumne putas, aut lingua balbutientis pueri, ut virum pollutum labiis me locuturum foro reris? Cœli enarrant gloriam Dei, et omnia quæ fecit Dominus, eum in sanctis suis laudant. Silere debet rationalis creatura a laude Dei, irrationali non silente? taceam, an loquar; cum si taceam, lapidibus jubetur clamare? Certe loquar, et non tacebo, totis viribus et nisibus laudare Hieronymum: qui quamvis indignus et insufficientis laudator existam, cum non sit pulchra in ore peccatoris laus; tamen ab ejusdem laudibus minime cessabo. Firmetur itaque manus, et lingua nostra palato non adhaereat, quoniam certe magnus est iste vir sanctissimus, mirabilis et metuendus super omnes qui in circuiu nostro sunt; magnus certe in vitæ excellentissimæ sanctitate, magnus in sapientiæ ineffabilis profunditate, magnus in majoris nunc gloriæ quantitate; mirabilis in prodigiis insuetis, metuendus ob sibi a Domino traditam potestatem. Quam itaque magnus sit iste gloriosissimus Hieronymus in suæ vitæ excellentissimæ sanctitate, quomodo patefaceret mea lingua, cum præcipue cunctorum non sufficerent mortalium lingue, ut ejus excellentiam explicarent? Liceat ergo dici alter hic Elias, alter hic Samuel, alter hic Joannes Baptista vitæ excellentissimæ sanctitate. Elias et Joannes eremite magna ciborum et vestium asperitatis carnem maceraverunt; in minoris vitæ Hieronymus gloriosissimus, eremita idem per quadriennium in eremo ferarum tantum socius perstitit. Quinquaginta annis (ut venerabilis Eusebii ejusdem discipuli litteræ, quas pridie recepi, plenius fatebantur, et ut me certius tu idem nosti), vinum et siceram aliquid non gustavit; ab omni carni et etiam piscium esu ita se abstulit, quod vix ea nominare volebat; coctum quid non nisi in ultima ægritudine bis comedit; cilicino sacco carnem veluti Æthiops macerans, desuper panno vilissimo se tegelat; stratum aliud nisi terram nunquam scivit. Non nisi semel fructibus aut herbarum foliis sive radicibus pastus in die, post vesperas se orationibus præbens, deinceps usque ad secundam noctis horam quotidie vigilabat; postmodum vero somno fessus in terra dormiens usque ad mediam noctem quiescebat: qua quidem continuo surgens, lectionibus et scripturis sanctissimis, quibus tota radiat Ecclesia uti lapidibus pretiosis, intentus, usque ad esus horam perdurabat. Ita levissima flebat peccata, ut quis eum arstimasset hominem interemisse. Ter in die carnem diris verberibus flagellabat, ita ut ex ejus corpore rivuli sanguinis effluerent. Quin verbum otiosum aliquod uti pestem maximam fugiebat. Sibi otium nullum erat, semper aut sacris lectionibus, aut scribendo, aut docendo cunctos exercitabat. Quid plura loquar? Si sanctorum singulorum perquirerem vitas, eo, ut puto, majorem neminem invenirem. Sed quia eum superius alterum Samuelem nominavimus, fuisse huic similem Samuelem ostendamus. Ille certe Samuel, qui de vanis litterarum studiis verberibus evocatus, sacræ Scripturæ ministerio deputatur. In cujus vultus lumine divina gratia influente, utriusque Testamenti lumen vidimus, et in cujus brachii fortitudine hæreticorum pars maxima est dispersa. Hic certe gloria virtutis nostræ transferens utrumque Testamentum ex Hebræorum lingua in græcam pariter et latinam, disponensque ipsum posteris in æternum, declarans ænigmata et obscura, dubia et nodosa, præparans officiorum seriem cunctis Ecclesie ministris, totam pene Ecclesiam edificavit. Unde bene magnus apparet in sapientiæ ineffabilis profunditate. Liberales autem scientias ita perfecte scivit, quod relatione omnium nullus adhuc sibi similis apparet. De Scripturis vero sacris (uti multarum suarum epistolarum, quas ad me direxit, experientia didici), æqualem sibi neminem unquam novi. Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum, Persarum et Medorum, Arabico-

rum, et pene omnium nationum linguas et litteras, tanquam si fuisset in eisdem natus et educatus, scivit. Quid plura dicam? Quæ Hieronymus ignoravit in natura, nullus hominum unquam scivit. Non me ista, venerabilis pater, existimes dicere, ut patem te Hieronymi et vitam et virtutes pejus me scire, cum sibi socius exstiteris multo tempore. Sed testor Deum, quoniam ob tam ineffabilis viri sanctitatem, si voluissent tacere, non potuissem. Contentur mirabilia opera sanctitatem suam et ipsi cœli, in quibus magnus habitat sine fine. Nulli itaque dubium est, intra Patris mansiones ipsum unam ex majoribus et sublimioribus sedibus obtinere. Cum enim homo ibidem secundum opera præmiatur, et iste perfectioris peno vitæ exstiterit; clare patet ipsum unum de majoribus et sublimioribus cœlestis Jerusalem civibus fore. Quod ut a nobis plenius et certius credatur, in mundo præcurtis, quorum nostra recordatur ætas, valde mirabilis apparet prodigiis insuetis, et miraculis infinitis, quorum mihi aliqua venerabilis Eusebius suis litteris intinavit. De cæteris vero prodigiis quæ mirabiliter sunt quotidie, ut continue intelligi, relationibus cupiens plurimorum avidius peraudire, tibi, pater charissime, supplico, ut mihi in brevi volumine quæcumque poteris vera et utilia miracula collecta, quam citius facultas aderit, ejusdem Hieronymi sanctissimi devotione transmittere non deneges. Sed ut multa merita Hieronymi sanctissimi non lateant, quid erga me divina annuente clementia, in ipso sui obitu die acciderit, enarrabo. Eodem namque die et hora qua, exutus putredinis et immunditiæ carnis toga, Hieronymus sanctissimus vestimentum perpetue immortalitatis, inestimabilis ketitiæ et gloriæ induit; eram Hippone in cellula mea quiescens, avide cogitans qualis inesset animabus boatorum, qui cum Christo gaudent, gloriæ et lætitiarum quantitas; cupiens inde ex hac materia brevem componere tractatum, precibus compulsus nostri Severi, quondam venerabilis Martini Turonensis episcopi discipuli; charta, calamo, pugillarique in manibus susceptis, ut brevem scriberem epistolam sanctissimo Hieronymo destinandam, ut quidquid ex hoc sentiret, responderet. Sciebam enim in tam difficili questione a nullo alio vivendum me posse melius doceri et evidentius. Cumque jam scribens salutationis exordium Hieronymo prænotarem, ineffabile subito lumen nostris in visum temporibus, nostrisque minimis linguis declarandum, cum ineffabili inauditaque odorum omnium fragrantia cellulam, in qua stabam, intravit, hora jam completorii. Quo a me viso, stupore admirationeque commotus, animi et membrorum virtutes repente amisi. Nesciebam enim tunc quod dextera mirabilis Dei exaltasset servum suum, notas faciens in populis virtutes suas; nesciebam etenim quod Deus antiquæ miserationis servum suum fidelem a carnis immunditiis dissolvisset, et tam sublimem ei in cælo sedem parasset; nesciebam certe investigabiles vias Domini; nesciebam thesauros infinitæ Dei sapientiæ et scientiæ; secreta et occulta Dei Judicia non cognoscebam: quoniam quos vult facit sua ineffabili sapientiæ ad sui agnitionem venire. Quos autem prædestinat, vocat, justificat, et beatificat, prout decernit convenire. Itaque quia talem oculi mei nunquam perspexerant lucem, olfactus meus odorem non senserat; tam novis, tam inauditis miris obstupesciebam. Inter hæc autem meis in me perstreptibus cogitationibus quid hoc dicens, de luce hæc dicens verba vox emicuit: *Augustine, Augustine, quid quaeris? putasne brevi immittere vasculo mare totum? brevi includere pugillo terrarum orbem? cælum firmare, ne usitato exerceat motus? Quæ oculus nullius hominum videre potuit, tuus videbit? quæ auris nulla per sonum hausit, audiet tua? quæ cor humanum nullatenus intellexit, nec etiam cogitavit, existimas te posse intelligere? Infinitæ rei quis erit finis? immensa, qua mensura metieris? Potius totum mare in utriusque clauderetur vasculo, potius terrarum orbem parvulus teneret pugillus, potius cælum a motu continuo desisteret, quam gaudiorum et*

gloriæ, quibus beatorum animæ sine fine potiuntur, vel minorem intelligeres particulam, nisi, uti ego, experientia doceretur. Discurre adhuc breve temporis spatium. Impossibilia facere ne coneris, donec impleatur tuis vitæ cursus. Hic non quæras quæ non alibi, nisi quo tam feliciter properas, inveniri possunt. Hic satage talia exercere opera, ut postmodum ibi quæ aliquantulum hic intelligere cupis, in æternum habeas: unde qui intrant, nullatenus exeat. Ad hæc ego pavore stupens, admiratione tam invisâ pene amens, omni quasi vigore carens, his verbis aliqualem sumens audaciam, tremebunda voce dixi: Fas utinam mihi foret, quia tam felix es, tam gloriosus, tam honorifico ad illa properans gaudia, qui tam dulcia eloquia gutturi meo faris, non ambigere. At ille inquit: Nomen meum quæris? Hieronymi illius presbyteri, cui transmittendam epistolam jam scribens cœpisti, sum animam, quæ hac in hora in Bethlehem Judæ carnis onere deposito, Christo omnique cœlesti comitata cohorte, omni decorata pulchritudine, omni illustrata splendore, illo induta immortalitatis deurato vestimento, circummancata omnium bonorum et gaudiorum varietate, terrenorum omnium triumphatrix, omni diademate coronata, omni beatitudine et felicitate vallata, jam nullum deinceps exspecto gloriæ defectum, sed augmentum. Tam gloriosæ tamque ineffabili pergo ad regna celorum sine fine mansura: quando iterum jungar corpori glorificando, et non morituro, sed gloriam quam nunc sola habeo, habituro, in illa scilicet universæ carnis resurrectionis die. Tunc ego amplius animi in me collectis viribus, præ gaudio a lacrymis non cessans, sic respondendi: Utinam, virorum eximie, tui merereri fieri pedissequus! Sed quæso, tui servuli, quanquam yllissimi, quem dilexisti in mundo nimia charitatis affectione, recorderis, ut tuis interventionibus a peccatis cunder, tua gubernatione recto calle, inoffenso pede procedam, tuis defensionibus assiduis ab inimicis mihi continuo insidiantibus protegar, tuoque sancto ductu salutis portum attingam. Placeret utinam voluntati tuæ, aliqua mi. i. interroganti respondere! At illa: Quid optas dicito, me omni tuæ voluntati responsuram sciens. Vellem, inquam, intelligere, utrum beatorum animæ quædam velle præsumant, quæ obtinere nequeant? At illa: Unum, Augustine, noveris, quod sanctorum animæ ita in illa æterna gloria in Deo sunt solidatæ et firmatæ, quod nulla ipsis inest alia voluntas nisi Dei, quod nil velle aliud possunt, nisi quod Deus vult: et ideo quæ vult obtinere possunt. Etenim quæcumque voluit, et Deus vult, et adimplet. Nemo quippe nostrum suis fraudatur desideriis, quia nil præter Deum aliquis nostrum optat. Quoniam vero semper, ut volumus, Deum habemus, nostra semper desideria sunt plenissime adimpleta. Longa quidem, pater charissime Cyrille, verborum texoretur series, si omnia quæ gloriosa illa anima mihi perscrutanti patefecit, scriberem in hac brevitate epistola. Spero enim quod Bethlehem ad tantas reliquias visitandas permittente Deo veniam non post multos annorum circulos, ubi tunc quæ audivi, et in scriptis tradidi, videbis perspicaciter. Pluribus itaque horis illa gloriosissima anima ibidem mecum manens, Trinitatis sanctissimæ unitatem, et unitatis Trinitatem, Filii a Patre generationem, Spiritus sancti a Patre et Filio processionem, angelicas hierarchias et ordines, et eorundem beatorum spirituum mysteria, beatorum etiam animarum felicia gaudia, et alia utilia et gravia humanis intellectibus, quam subtiliter, quam evidenter, quam mirabiliter et delectabiliter mihi patefecerit avido, si omnium hominum linguas loquerer, non explicarem sermone. Deinde a meis quidem oculis lux illa disparuit, sed multis postmodum diebus ineffabilis odoris suavitas remansit. Quam mirabilis ergo iste est, faciens tot mirabilia, tot et tanta insueta prodigia hominibus! Ad ipsum ergo ore nostro clamemus et exultemus, deumque gloriam laudi ejus; quoniam certe dignus est omni laude, nec sumus sufficientes ipsum laudare. Introivit enim in domum Domini candidus et pulcherrimus, ubi sine dubio de sublimioribus et præclarioribus gloriæ sedem obtinet.

Quod ut iterum clarius veritatis lumen pateat pluribus testibus quam uno; censui quid supra dictus noster Severus vir doctrina et sapientia polens, cum tribus aliis in ipso die et hora obitus Hieronymi in Turonensi civitate viderit, meæ addere visioni: de quo mihi quidem solummodo ipsemet pridie ad me veniens fuit testis. Volens itaque Deus ut sublimis Hieronymi gloria mundum non lateret, veluti sanctitas sublimis, et pene cunctorum viventium excellentissima non latebat; ne illi quos sanctitatis illius delectabat sequi vestigia, recipiendum præmium ignorantes, quando a sanctitatis deviant tramite; et ut etiam alii sibi tot et tanta elargiri cernentes præmia, illius sanctitatis et virtutis inhærent vestigiis (nimirum enim laborem ponderis præmium spes): die et hora quæ idem gloriosus Hieronymus feliciter exspiravit, elargiendam sibi gloriam, Severo et tribus aliis cum eo stantibus taliter declaravit. Hora completorii die illo in domo sua Severus cum tribus aliis viris catholicis (quorum duo monasterii quondam venerabilis Martini erant monachi), in divinis Legens locationibus, in cœlo, in æthere terraque canticum suavissimorum, inauditorum, ineffabilium et incredibilium infinitas repente audivit voces, et organorum, tympanorum, psalteriorum, et totius symphoniarum, et instrumentorum sonos, quibus cœlum et terra, et omnia, ut sibi videbatur, undique resonabant: quorum suavitatibus eorum animæ pene a corporibus exhalabant. Stupefacti illico omnes illi elevantes oculos, cœlum totum, æthera et omnia quæ eorum continentur ambitu, quadam viderunt luce septies solis luce præclariores clarescere; ex qua omnium odorum aromata erumpabant. Hæc illi tam miranda cernentes, Deum exoraverunt precibus, ut eos cur tanta fierent non lateret. Quibus vox de cœlo veniens ista dixit: *Nulla vos moveat admiratio, nec vobis videatur admirabile, si talia et videtis et auditis. Hodie enim regnum rex, et Dominus dominantium, Christus Dominus exœmni de hoc nequam sæculo animæ gloriosissimi Hieronymi presbyteri in Bethlehem Judæ commorantis, totus festivus obviam venit, ut eam præ cæteris tanto honorificentius, tanto et excellentius et sublimius ad sua introducat regna, quanto præ cæteris sublimioris et sanctioris vitæ meritis fulget. Hodie omnium Angelorum ordines exultantes, et talibus vocibus alternatim cuncti concinentes suo civi sociantur. Hodie omnium Patriarcharum et Prophetarum cœtus, hodie Apostolorum et Discipulorum chorus, hodie omnes sancti Martyres, hodie Confessores, hodie gloriosa Dei Genitrix, sanctis omnibus comitata Virginitus, hodie omnium beatorum animæ lætabundæ et festivæ suo occurrunt compatriotæ et civi. His auditis vox siluit, sed tamen lux et cantus et odor per horam postmodum perdurantes cessaverunt. Itaque liquido patet ipsum de sublimioribus et majoribus civibus fore: quo et magnus et mirabilis est, et metuendus super pene omnes sanctos, ob sibi traditam potestatem. Nulli sit dubium, ita præ cæteris, quæ vult posse ipsum assequi, sicut præ cæteris sua voluntas divinæ magis coheret voluntati. Nullus vero me tantæ audaciæ putet, ut fatear ipsum Joanne Baptista (quo, testante ipso Salvatore, nullus major inter natos mulierum surrexit), Petro et Paulo et cæteris duodecim Apostolis, qui ab ipso Christo electi et sanctificati sunt, majorem habere gloriam: sed tamen etsi prohibeat ratio, ipsum illi majorem obtinere gloriam in cœli regno, aliquem audere confirmare; tamen nullas video rationes, cur sit nefas dicere æqualem illis in gloria Hieronymum fore, dummodo illis in vitæ sanctitate discors non fuerit, cum non sit personarum acceptor Deus, sed singulorum merita decernens, et reddens unicuique quod meruit. At si cuiquam videatur minorem Joanne et Apostolis Hieronymum, parum videatur minorem ipsum obtinere gloriam, cum et illius sanctitatis merita, illius laboris gratia, illius Scripturæ et verissimæ translationis utriusque Testamenti, officiorumque ordinationis fractus non solum præsentibus, sed etiam futuris,*

perspicaciter cernat; paulo minus fore nil ipsum ab eisdem in gloria discordem, verum testor Deum, puto iudicabit. Porro ne aliquibus deridendi laqueum initiare videar, dum Joanni et Apostolis in sanctitate et gloria aequalem esse Hieronymum sanctissimum fateor; unum quod expletis nondum diebus quatuor in visione vidi, enarrabo, ut veritas non lateat: et ne quis me has laudes retexere credat, vel amore carnali, quo homo a veritatis cognitione maxime deviat, vel vesanæ mentis imperitia, vel alia quacumque eausa; me hoc sciat non ab homine intellexisse, sed per revelationem, quam dedit Deus omnipotens, qui suos exultat sanctos, et exaltando magnificat. Quarta præeunte nocte mihi avide cogitanti, quid laudis, quidve debita reverentia Hieronymi in brevi retexerem epistola, revelavit hoc modo. Dum itaque, ut dixi, disponens hanc epistolam tibi scribere, cogitarem aptam laudis materiam invenire, hora adveniente noctis mediæ, me somnus oppressit: et ecce maxima mihi affuit Angelorum multitudo, inter quos fulgentes plus infinito sole duo erant viri, ita similes et uniformes, ut nulla in eis videretur differentia, quia alter ab altero differre posset, nisi quod tria sarta ferebat unus in capite ex auro et lapidibus pretiosis, alter vero duo. Hi candidissimis induiti colobis, undique auro et gemmis contextis, tantæ erant pulchritudinis, ut non valeret quispiam imaginari. Accedentes itaque illi ambo prope me, sub silentio paulisper steterunt. Deinde ille qui tria ferebat sarta, his me verbis allocutus est: *Cogitas, Augustine, quid laudis debeas de Hieronymo in veritate proferre. Et certe dix cogitans nondum nosti, sed huc ambo venimus, ut ejus tibi gloriam indicemus. Hic certe meus socius quem vides, Hieronymus ipse est; qui sicut æqualis mihi in vitæ sanctitate fuit, ita per omnia in gloria æqualis est: et quæ possum, ipse potest; et quæ volo, et ipse vult, et sicuti Deum video, et ipse videt, et cognoscit, et intelligit. In quo omnis nostra et sanctorum omnium consistit beatitudo et gloria. Nec habet majorem vel minorem gloriam alter ab altero sanctorum, nisi in quantum magis et minus divinam contemplatur speciem sive cognoscit. Sertum vero tertium quod plus illo fero, aureola martyrii est, quo vitam finivit corporis: quia iste etsi in mundo labores plurimos et ærumnas, afflictiones, verbera, contumelias, et hominum opprobria, et derisiones, et cætera valde gravia i'a pacifice pertulit et ita gaudenter propter Deum, ut in infirmitatibus exsultaret, et verus martyr exsisterit, et præmia martyrii non amisit; tamen quia gladio vitam non finivit, aureolam quæ in signum datur martyrii, talis non habet. Sarta vero duo alia, quæ habemus, aureolæ sunt quæ solum virginibus et doctoribus dantur, ut ab aliis discernantur. Ad hæc, ut mihi videbatur, ita respondi: Quis enim es, domine mi? Et ille: Joannes, inquit, Baptista ego sum, qui huc ad te descendi, ut nuntiarem tibi Hieronymi gloriam, quatenus ipsam gentibus nunties. Hoc enim noveris, quia honor et reverentia quæ singulis sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur, ne putes quod in cælo sit aliqua invidia ut in mundo. Sicut enim in mundo quilibet hominum cæteris præesse potius vellet quam subesse, ita in cælo propter charitatem ineffabilem, qua se invicem diligunt beatæ animæ, quilibet sanctorum ita alterius gloria gaudet, sicut sua. Quin et vellet quisque major, ut quisque minor sibi esset æqualis, et pene major, quia ejus gloria esset sua: et ita minor majoris gloria gaudet, sicuti si eam haberet: nec vellet eam habere ut ille non haberet, imo potius de sua, si fas esset, impertiret. Unde gloria singulorum est gloria cunctorum, et gloria cunctorum est gloria singulorum. His dictis, societas omnis illa discessit. Expergefactus itaque a somno, tantos in me subito sensi charitatis ardores, quantos in me nunquam senseram. Nam deinceps hactenus nunquam aliquis in me vel invidiæ, vel superbiæ, sive arrogantia fuit appetitus vel cogitatio. Testis enim est Deus, qui omnia antequam fiant, novit, quod deinde tantus in me exstitit charitatis fervor, quod plus alieno bono gaudeo, quam meo; plus affecto omnibus subesse, quam supra esse.*

Hæc idcirco dixerim, non ut laudis humanæ acquirentiam famam; sed ut quis hæc non putet vana fuisse somnia, quibus sæpe deluditur mens nostra. Sæpe etenim Deus abscondita et maxima per somnia reserat. Magnificemus ergo Dominum in sancto suo, magnificemus opera sua, quoniam perfecta sunt, nec est in eis iniquitas. Sanctum Domini Hieronymum propter Deum, cum quo regnat, secure magnificemus, quoniam in vita sua magnifice fecit, in morte sua magnifica recepit. Quapropter magnus est in medio nostri, et sanctus et excelsus in vitæ excellentissimæ sanctitate; magnus sanctus et excelsus in sapientia ineffabilis profunditate; magnus sanctus et præexcelsus in majoris nunc gloriæ quantitate; mirabilis et laudabilis et gloriosus in prodigiis invisis, inauditis et insuetis; metuendus, colendus et venerandus ob sibi traditam a Domino potestatem, honorem et gloriam sempiternam. Magnificemus ergo, obsecro, eum, ne taceamus; quoniam major est omni laude: notas faciamus in populis gloriæ suæ laudes. Non miretur homo si eum, quem Deus magnificavit et coluit, laudemus; non hominem pigeat venerari et colere, quem Deus coluit et veneratus est. Non putet quispiam Joanni et Apostolis in gloria et sanctitate aequando Hieronymum, Joanni et Apostolis exercere injuriam; quoniam ipsum illis præstare et gloria et sanctitate si possent, optarent. Gloria enim et beatitudo ejus, eorum est gloria; et beatitudo eorum est sua. Honor, laus et reverentia a nobis exhibita Hieronymo, eorum singulis exhibetur; et quæ illis singillatim exhibetur, Hieronymo exhibetur. Si ergo cupis Joannem Baptistam et Apostolos venerari, simul venerare illum; quoniam ipsis per omnia est æqualis. Secura igitur mente, omni depulsa formidine, Joannem Baptistam Hieronymo æqualem, et non majorem, quoniam nullus major surrexit, omni devotione et reverentia fateamur; quoniam si minore fecimus, Joannis gloriæ derogamus, et magis injurias exercemus ad laudes. Hujus mei imperitii sermonis opus quamquam insufficienter, quamquam vilissime, quamquam nihili, tamen devote et reverenter expletum, ad te venerabilis pater, puro corde, et magna animi devoti affectione dirigo; supplicans ut ingenio mei verbum, quæ de meæ imperitiæ pauperie in laudibus eximii Hieronymi obtuli, non deridendo, sed charitate debita æquamiter tolerando legas; et quæ minus debita dixi ad tanti viri laudes et meæ impetis imperitiæ et epistolæ brevitate, et ejus laudum immensæ immensitati: quoniam certe si omnium mortalium linguæ solum ejus laudes promerent, minus debito satis esset. Mei peccatoris, venerabilis pater, esto memor, ut dum in illo steteris loco, quo illud sacrum eximii Hieronymi cadaver quiescit, ejus me interventionibus recommedes; quoniam nulli dubium est, quod ea quæ optat idem Hieronymus, potest continuo obtinere. Non enim suo aliquo defraudatur desiderio.

Beati Cyrilli (falso titulo) ad sanctum Augustinum, de miraculis beati Hieronymi presbyteri post mortem celebratis.

EPISTOLA XIX.

Venerabili viro episcopo eximio augustino Hipponensi præsuli, CYRILLUS Jerosolymitanus pontifex, et omnium sacerdotum infans, illius insequi vestigia, cujus in terris sanctitas radiare non cessat.

CAPUT PRIMUM. — Illius scilicet Hieronymi gloriosi, cujus memoria in benedictione in sæculo sæculi, qui quantus sit, et tu similiter bene nosti, ejus usus maxime colloquiis et doctrinis, de quo me velle disserere, cum sim reprobus in toto et indignus, quasi reputo audaciam. Sed tamen quia tua me cogit dilectio, ut tibi aliqua scribam de prodigiis hominibus insuetis, quæ per illum in diebus nostris fecit Dominus, ut eum celebrem in mundo faceret, et cunctis hominibus gloriosum; tamen tuis confusus orationibus, opus aggrediar, ut tua poscit devotio, et breviloquio perstringam &

moltis pauca. Gloriosum hujus viri obitum, visionemque meam, necnon et miracula tunc temporis peracta te nosse non ambigo. Nam vir utique reverendus et memoriam oblivioni non dande, Eusebius nobilis Cremonensis ejus discipulus, in quo magistri refulsit sanctitas et doctrina, cujus sapientiam et probitatem et excellentiam non ignoras, qui post biennium a nostræ mortalitatis miseria ereptus, suum prædilectissimum magistrum Hieronymum in cæli patria est secutus, ut nobis indicant ejus crebra miracula, de quibus etiam inferius aliquantulum pertractabo, reverendo patri Damaso Portuensi episcopo, et Theodotio Romanorum senatori ejus fratri Severo, proximo viro, Eustochio sanctissimæ mulieri, et tibi et multis aliis, quos singillatim nominari non cget, tunc temporis per suas litteras totius ejus obitus scriem intimavit: unde amplius ea quæ nosti, reiterare foret superfluum, et dicendorum impedimentum. His ergo ommissis, ad ejusdem quæ non cessant continue clarescere miracula, noster se stilus vertat, ut tua possit devotio. Et primo ab Eusebio viro sanctissimo ejusdem Hieronymi sanctissimæ discipulo sumat initium.

CAPUT II. — Post obitum gloriosi Hieronymi, quædam hæresis, id est, secta inter Græcos surrexit, quæ ad Latinos usque devenit, quæ suis nefandis nitebatur rationibus probare, quod animæ beatorum usque ad universalis judicii diem, in quo eorum corporibus erunt iterum conjungenda, visione et cognitione divina, in quo tota consistit beatitudo sanctorum, privabuntur, et damnatorum animæ similiter usque ad diem illum nullis cruciabuntur pœnis. Quorum ratio talis erat: Sicut anima cum corpore meruit vel peccavit, ita cum corpore recipit præmia sive pœnas. Asserebant etiam illius sectæ nequissimi, nullum fore purgatorii locum, in quo animæ quæ nondum de suis peccatis in mundo plenam egissent pœnitentiam, purgantur. Quæ quidem secta pestifera crebrescente, tantus in nos dolor irruit, ut nos amplius pigeret vivere. Quocirca meis cunctis suffraganeis episcopis, et aliis viris catholicis convocatis, eis jejunia et orationes indixi, ut suam sic agitari Ecclesiam divina non permitteret bonitas. Mira res, et forte huic similis nunquam visa. Tribus expletis diebus juniorum et orationum, subsequenti nocte gloriosus Hieronymus suo prædilectissimo filio Eusebio orationibus incumbenti manifeste apparens, benignaque eum allocutione confortans, ei dixit: *In hac secta pestifera minime formida, cum tibi finis jam imponendus erit. Quem Eusebius nimio fulgentem splendore, ita ut in eum oculis humanis aspicere non valeret, intuitus, quasi de gravi somno evigilans, dulces per oculos fundens lacrymas, ita ut penæ ferre vocem non posset, quantum poterat clamare cepit: Pater meus Hieronymus es? Quare meam societatem spernis? Certe teneo te, nec dimittam; nec sine tuo, quem dilexisti, filio gradieris. Ad quem gloriosus Hieronymus: Non te, fili dilectissime, deseram: confortare; namque vicesimo die me sequeris, et simul in gaudio permanebimus sine fine. Sed Cyrillo cunctisque fratribus nuntia, ut die crasina juxta præsepe Domini, ubi meum quiescit corpus, omnes in unum conveniant, tam catholici quam etiam illius sectæ viri. Et tu trium hominum, qui in hac sunt urbe hac nocte defuncti, cadavera inhumata in locum, in quo meum est humatum corpus, fucies deportari: super quibus saccum quo utebar, ponens, statim vitæ pristinae redditi, hanc radicium hæresim extirpabunt. Cui valedicens gloriosus Hieronymus disparuit. Mane autem facto, ad me, qui Bethlehem tunc eram, venerabilis Eusebius veniens, cuncta, quæ viderat, enarravit. Quo audito, immensas Creatoris gratias agens, et glorioso Hieronymo, omnibus in prædicto loco, in quo pro nobis de intemerata Virgine Salvator natus est, et ubi etiam sacratissimum Hieronymi cadaver humatum est, congregatis, prædictorum defunctorum cadavera deferri fecit. O mira erga homines Dei miserantis dispensatio! quot modis in se sperantes scit juvare! quantis et quot honoribus suos exultat san-*

ctos! Fiebat interea ab illius sectæ cultoribus derisio, credentibus quod foret exinanita manus Domini. Læsetur itaque omnibus fidelium cætus, et Deo in voce exultationis psallant; quoniam suscepimus misericordiam Domini in medio templi ejus. Accedens namque vir venerabilis Eusebius ad singulorum cadavera, flexis genibus, manibusque in cælum extensis, cunctis audientibus sic oravit: *Deus, cui nihil est impossibile, nihil grave, invicta fortitudinis et virtutis, qui facis mirabilia magna solus, et nullum in te sperantium spernis, nunc preces tuorum exaudi fidelium, et ut tua, quæ dediti, fides intemerata inviolataque per sæcula maneat, ac etiam ut horum error appareat per merita et intercessionem gloriosi Hieronymi dilecti tui, introduce in hæc cadavera animas, quas de ipsis egredi voluisti. Quæ quidem oratione finita, singulorum cadavera sacco, quo supra carnem gloriosus Hieronymus utebatur, tangens, protinus in ea vitæ spiritum introduxit. Qui homines apertis oculis omnibusque vitæ signis ostensis, sunt perfecte resuscitati, et ceperunt beatarum animarum gloriam, et peccatorum pœnas tam purgatorii quam inferni clara voce omnibus intimare. Nam ut mihi postmodum interroganti dixerunt, beatus Hieronymus eos conduxerat secum in paradysum, in purgatorium et in infernum, ut quæ ibi agebantur, patefacere universis. Sibi quæ dixerat, quod ad corpora redirent et de perpetratis peccatis ibi agerent pœnitentiam: qui eo die et hora, qua venerabilis Eusebius migraturus erat, et ipsi iterum morituri erant, ac etiam si bene agerent pœnitentiam, cum eo gloriam adepturi. Quod et factum est, ut inferius declarabo. His igitur peractis, multitudo maxima populorum tam fidelium, quam etiam illius sectæ defensorum, qui ad tam grande concurrerant spectaculum, tam certum erroris iudicium et veritatis experimentum, nec non beati Hieronymi merita egregia cernentes, magnis vocibus immensas laudes referunt Creatori, qui suos in se sperantes non deserit. Et sic, Augustine charissime, pius Dominus naviculam suæ fidei sacratissimæ in hujus mundi mari irruentibus malorum hominum fluctibus agitari permittit, sed minime naufragari. Quamobrem forti, quæso, esto animo, viriliter age; non formides contra fidei persecutores magnanimitèr dimicare sub umbra alarum tam pii Patris, qui suorum fidelium preces inefficaces esse non sinit, dummodo tota spe et puro fiant animo. Non enim aliter nostræ nequeunt exaudiri preces, nisi cum vel in Deo nostra non perfecte spes consistit, vel quia petimus non petenda. Ad ipsum ergo Dominum non tantum ore, sed toto corde clamemus, dum affligimur; et ipse qui dominatur in virtute sua, et nos quotidie oculo respicit pietatis, non permittet nos tentari supra id quod possumus. Sed ne nimis devius a proposito modo gradiar, ad incepta redeo, et venerabilis Eusebii obitum explens primo, et virorum illorum trium similiter, quos resuscitatos nosti, migrationem scribens (quia eadem hora sunt et die qua Eusebius, de hujus mundi et valle miseriæ exempti), aliquæ Hieronymi miracula introducam, de multis pauca.*

CAPUT III. — Adventente itaque die, quæ venerabilis Eusebius a beato Hieronymo in visione, de qua supra fatuus sum, se migraturum sciebat; die tertia præeunte, languore febrium concussus valide, ac super terram, magistri non immemor, nudum deferri fecit a fratribus, et singulos osculans fratres, benigna eos consolatione confortavit, et ut in sancto manerent proposito admonuit. Deinde saccum, quo gloriosus induebatur Hieronymus, deferri fecit, et super se poni jussit, ordinavitque se nudum instar gloriosi magistri in ecclesia, in qua jacebat sancti Hieronymi corpus, sepeliri. Post hæc communiōne sacratissimi corporis Jesu Christi se muniens, Domino se et beato Hieronymo commendavit; et per triduum locutione, corporali quæ visione privatus jacuit, circumstantibus fratribus alternatim psalterium, passionem Domini, et alia sacra continenter legentibus. Durum quippe, et cunctis recte in mundo degentibus, formidabile hoc quod narro evenit. Die

enim quo moriturus erat, per duas horas ante animam beatam exitum, venerabilis Eusebius tam terribiles actus cepit peragere, quod circumstantes monachi pavore perterriti, velut amentes in terra jacebant. Nam quandoque transversis oculis, manibus simul junctis, facie terribili, voceque dira, quasi sedens clamabat, *Non faciam, non faciam; mentiris, mentiris!* Post hæc ad terram rediens, faciem firmabat in terram, quantum potuit clamans, *Adjuvate me, fratres, ne peream!* Quod monachi videntes, lacrymantes, et trementes cum interrogaverunt, *Quid habes, pater?* Ad quos ille: *Non videtis dæmonum agnina, quæ me debellare cupiunt?* Et illi: *Quid te facturum volebant, cum dicebas, Non faciam, non faciam?* Et ille: *Conantur namque ut divini nominis blasphemus inveniar; et ideo me hoc non facere clamabam.* Et illi: *Quare, pater, faciem abscondebas in terram?* Et ille: *Ne eorum aspectum cernebam, qui tam turpis et terribilis est, quod omnes pene formidines, quæ in mundo sunt, respectu ejus nihil sunt.* Inter hæc verba actus priores reiterans, sic ad extremam horam usque devenit. Fratres autem qui astabant, pavore et dolore perterriti, velut mortui stabant, quid facere nescientes. Gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in maiestate sua, benignus, et se amantibus misericors, sanctos suos non derelinquit in tempore necessitatis. Ad extremam namque horam venerabili Eusebio pervenienti gloriosus Hieronymus apparuit, eum benigne confortans. Cujus adventu omnis illa dæmonum turba quasi influita, ejus timore perterrita, ab eo velut fumus evanuit, ut plures testantur monachi, qui propriis oculis, dispensatione divina, se hoc vidisse dicunt. Sed hoc magis approbatur: nam omnes circumstantes audierunt has ab Eusebio voces: *Unde venis, pater? quare tantum moratus es? quæso, filium tuum ne derelinquas.* Cui subito, cunctis audientibus, alia vox respondit: *Expecta, fili, ne formides; quia te non deseram, quem tantum diligo.* Qua audita voce, brevi inde decursa morula, venerabilis Eusebius exspiravit. Qua quidem hora et illi tres, qui resuscitati sunt, migraverunt, et, ut puto, cum Eusebio ad æterna gaudia pervenerunt. Nam per illos omnes viginti dies, quibus postquam, ut nosti, resuscitati sunt, se in tanta penitentia tradiderunt, quod sine dubio æterna beatitudine potiuntur. Silentio prætereundum nequaquam puto, quæ ab iisdem tribus viris, per illos dies, quibus vixerunt, didici, continuo toto hoc tempore cum aliquo eorum secreta vite illius, quam post hanc brevem et momentaneam expectamus, rimari cupiens; a tertia diei hora diem ducens ad vesperam. Sed quamvis multa ab eisdem didicerim, tamen ad præsens brevitatis causa quadam solum referam; cætera vero alias ea dicturus omittam. Quadam vice ad unum eorum me ivisse contigit; quem dure lacrymantem, nec meis verbis consolationem aliquam admittentem comperiens, tanti fletus causam ab eo cepi inquirere. Qui pluries de hoc a me interrogatus, nec tamen ad interrogata respondens, tandem meis coactus importunitatibus sic respondit: *Si quæ pridie sum expertus, non ignorares, tibi inesse semper causa fletus.* Ad quem ego: *Quæso ut, quæ vidisti, edisseras.* Tunc ille paulisper tacens, dixit: *Quales credis pœnas et tormenta non solum damnatis, sed etiam in purgatorio existentibus præparari?* Ad quem ego: *De incertis quænam vera potest proferri sententia? Ut enim puto, nostris quibus affligimur pœnis æquari non possunt.* Ad quod ille: *Si omnes quæ in mundo cogitari possunt pœnæ, tormenta, afflictiones, minora, quæ illic habentur, pœnæ et tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet viventium omnes quæ hic videntur pœnæ et tormenta, si illas experientia nosceret pœnas, usque ad finem mundi omnibus his simul sine remedio cruciari, quæ omnes homines ab Adam hucusque singillatim pertulerunt; quam uno die in inferno sive in purgatorio, minori, quæ illic habetur, pœna torqueri. Et ideo si causam mei fletus interrogas, timor pœnarum est, quæ peccatoribus justè dantur. Scio namque me erga Deum*

meum peccasse; et ipsum justum fore non dubito. Quæ de re non mireris si plango, cum potius si non plangerem, vehementer admirari deberes. Sed potius admirare quare homines, qui se mori non dubitant, saltem aliorum experimento, tanta hic securitate vivunt, nec tantas cogitant evadere pœnas. Ad hæc dolore tactus intrinseco, ita ut vix verba formare possem, dixi: Heu quid audio! Sed quæso, in quo tormenta differunt infernalibus ab iis quæ sunt in purgatorio, dicas. Et ille: Nihil inter se differunt; quia eadem sunt magnitudine pœnæ purgatorii et inferni; sed unum est quod differre possunt: quia infernales finem non expectant, sed augmentum, scilicet in iudicii universalis die, quando corpora ibidem cruciabantur cum animabus; et purgatorii sunt cum fine. Nam post expletam penitentiam inde exempti, gaudiis beatissimis perfuerunt. Ad hæc ego: Sunt omnibus in purgatorio existentibus æqualia tormenta, vel diversa? Ad hæc ille: Diversa quidem: in aliquibus majora, in aliquibus vero leviora, juxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiam beatorum omnes animæ gloriöse divinam contemplantur speciem, in quo omnis consistit gloria. Quæ quomodo singulæ tanta habeant gaudia, quanta velle vel cogitare possunt; tamen in gaudiis non sunt pares: quia majora hæc possidet, minora illa, juxta opera quæ fecerunt. Sed si tibi aliqua ex hoc oriretur admiratio, quomodo sanctis possit inesse diversitas gaudiorum, quorum causa est solus ipse Deus, in quo nulla potuit unquam fore diversitas; solutio salia patet. Nam cum divina contemplatio et cognitio sive intelligentia sit tota merces et gloria; in aliquo potest esse sanctorum minor, in aliquo vero major. Idcirco cum omnes simul animæ Deum sicuti est videant et cognoscant; aliqua minus videt et intelligit, et sic minor sibi inest gloria, aliqua vero clarius videt et subtilius intelligit et sic majorem possidet gloriam. Sic etiam de illorum miserorum damnatorum pœnis dici potest. Nam cum omnes animæ damnatorum in uno consistant pœnarum loco, tamen diversis cruciantur pœnis juxta vitiorum qualitates. Tantum siquidem differt inter Christianorum, qui ibi torquentur, pœnas, et Paganorum, ut Paganorum cruciamenta respectu eorum quæ falsi Christiani et peccatores sustinent, sint quasi nulla; quantum ineffabilia sunt, nec a viventibus cogitabilia ut dignum est. Nam illi gratiam Dei in vacuum receperunt; nec voluerunt a peccatis corrigi, dum vixerunt, sacris continue vociferantibus Scripturis, quæ pro nihilo putavere. Tum ego: Horribile est, inquam, quod dicis: et utinam sedulo mortalium iusisteret mentibus, ut vel tantarum pœnarum terrore a pravitate cessarent, si mollet amore gloriæ! Sed, quæso, quid erga te pridie exeunte anima peractum est, breviter innotesce. Ad quod ille: Adventante, inquit, mortis meæ hora, tanta in loco, quo migraturus jacebam, nefandorum affuit spirituum multitudo, quod præ multitudine dinumerari omnino non possent: quorum species talis erat, quod ea nil pœnosius, nilve horribilius excogitari potest. Potius enim quilibet hominum flammis ardentibus arsurum exponeret, quam earum formarum ictu oculi visione perstringi: qui ad me venientes, omnia quæcumque perpetravi opera contra Deum, ad meam memoriam revocabant; suadentes mihi ut amplius divinam misericordiam, quam tam graviter offenderam, non sperarem. Et certe noveris, quod nisi me divina miseratio adjuvisset, eis resistere non valuissem. Nam dum omni vigore spiritus destitutus, eorum verbis paululum assensirem, gloriosus affuit Hieronymus, magno vallatus agmine Angelorum, septies sole splendidior, me confortans. Qui ubi illos spiritus immundos fuit intuitus me tam dure exacerbantes, valde commotus erga eos, voce terribili eis dixit: Quid ad hunc, nequitiam et omnis maledictionis spiritus, venistis? nesciebatis hunc meis fore fovendum auxiliis? Protinus hunc relinquentes abite, et vestras ab eo elongate nequitias, quantum distat oriens ab occasu. Hic illa maledictorum spirituum societas perterrita, diris ululatibus et clamoribus limen loci, in quo jacebam, excessit. Tunc gloriosus Hieronymus aliquibus imperans angelis, ne a me discederent, sed quousque reverteretur

SANCT. AUGUST. II.

(Trente-six.)

exspectarent, cum cæteris angelis festinanter abscessit. *Fo itaque abeunte, angeli, qui ad me custodiendum remanserant, me confortare cepere, blanda et dulcia promittentes, si forti animo perdurarem. Inter hæc autem consolationis colloquia, hora quasi decursa, secundo beatus Hieronymus veniens, stansque in limine: Velociter, inquit, venite. Tunc subito anima corpus reliquit tam graviter et acerbè, quod certe quantæ fuerint pressuræ et angustię, intellectus non caperet mens humana, visi, ut ego, per experientiam didicisset. Si enim omnis numma intelligentia quas vellet angustias et dolores æstimaret respectu animæ dissolutionis a corpore, tamen illa pro nihilo computaret. Hæc et alia non minus ardua; et valde mortalius formidanda, quæ pro longitudine præsentis operi non inscribam, audivi eo loquente. Incipiebat itaque claudi dies oceanus solis, quo necesse fuit, quid ei post mortem contingerit non explere. Sed quia id præ cæteris affectabam scire, sequenti die duobus aliis eum eo insimul convocatis, ad narrationis illius seriem redii, hoc cupiens ab illis etiam duobus aliis peraudire, ut trium testimonio solidius edocerer. Itaque cum hi jam dicere inciperent, sic respondi: Quanquam hæc utilia sunt, nec tæderet sæpius ipsa fari, tamen illi, quæ jam audivi, omisissis, quæso ut, quid vobis post dissolutionem corporis evenierit, meo hianti delegatis animo. Ad hoc ille, qui mihi, quæ audisti, transacto narraverat die: Quod, Cyrille, inquit, interrogas, non est possibile plene fari; quoniam spiritualia nostris mentis sensibus comprehenduntur. Scis namque non te exanimem fore; tamen quid aut qualis sit anima, non cognoscis. Deum certe scis omnium esse principium et finem, a quo incipiunt omnia, atque ad quem tendunt; et tamen quid sit Deus, aut qualis, dum vultus istius gravissimè corruptibile portæ onus, non intelligis, nisi per speculum scilicet et in ænigmate: sic etiam de Angelis, et cæteris incorporeis idem liquet. Cum enim multa quæ sunt notissima in natura, nostræ parvæ intelligentiæ defectu intelligere non possimus, supercælestia et spiritualia omnino aliena a naturæ cognitione quomodo intelligemus? Ut dicis, inquam, est; sed ut potes quæso dicas. At ille: Circumloquar, inquit, id quod optas, et dicam paulo minus quod possum. At hi qui mecum ea, quæ pridie dixi, sunt experti, si ita est testificabuntur. Mea pridie anima a corpore tot, ut supra fatus sum, pressuris et doloribus dissoluta, subito in ictu oculi ineffabiliter fuit ante Dei iudicantis præsentiam deportata. Sed a quibus et quomodo, non cognosco. Nec certe mirum: nam nunc carnis mole aggravor, tunc autem erat anima sine carne. Fuerunt etiam ibidem istorum animæ, terroribus inexcogitabilibus quid iudex ageret formidantes. Heu! cur mortales nesciunt, quibus hoc evenit quod tunc nobis? certe si illorum non foret ignorantia, toties non peccarent. Nullum, quæ toto tempore gessimus, peccatorum iudicem latere potuit; imo cuncta quæ fecimus, tanquam si forent præsentia, cunctis astantibus clara erant, ita ut minimum nostrorum cogitavimus, sicuti fuerat, apparebat. Considera quibus et quot agitabamur terroribus. Hinc dæmonum multitudo stabat, mala testificantes quæ fecimus, locum, modum et tempora declarantes. Hinc nos ipsi ad ea quæ objiciebantur, nullatenus contradicere poteramus; tum quia iudicem cuncta scientem, tum quia ipsum quilibet nostram justissimum cognoscebamus. Heu quid dicam? quam sententiam præstolabimur, ob ejus memoriam nunc formido. Hinc mala undique vindictam iudicis acclamabant, nec ullum pene apparebat bonum, quo misericordiam speraremus: hic nos dignos supplicio omnes, qui aderant, exclamabant. Cumque jam nihil deesset nisi sententiam publicari quæ peccatoribus digne datur, ecce gloriosus Hieronymus cunctis splendidior astris, beato Joanne Baptista, summoque Apostolorum principe Petro, necnon angelorum ingenti multitudine comitatus, ad præsentis iudicis thronum veniens, nostram sententiam suspendi modico temporis, nosque sibi dari ob reverentiam et devotionem, quam sibi contuleramus, et propter erroris destruendi necessitatem, ut voluit, impetravit. Deinde nos*

sacrum ducens, omni illa beata vallatus societas, ubi fidelium animæ inæstimabili gloria perpetuo perforantur, quæ ibi gerebantur, ut redderemus testimonium, declaravit. Post hæc ad purgatorium et infernum nos deducens, non solum quæ ibi erant indicavit; sed voluit ut peccatorum experientiam probaremus. His igitur omnibus sic peractis, hora qua nostra cadavera sacco, quo bestius usus fuit Hieronymus, tetigit venerabilis Eusebius, idem gloriosus Hieronymus nobis imperavit, ut ad corpora rediremus, mandans ut de iis, quæ vidimus, testemur, promittensque nobis, vicesimo die, si de perpetratis peccatis nos contingeret debitam penitentiam exercere, cum beato Eusebio, qui tunc erat ex hoc sæculo migraturus, gloriam finis nesciam adipisci. Sicque corporibus nostræ animæ sunt conjunctæ. Multa quidem, Augustine charissime, formidanda, quæ immortalium impressa mentibus; ab eisdem labentium omnium terrenorum amorem et curam pervigilem, qua tot aberrant homines, ut puto, sordidus extirpant, patenter didici: quæ si his chartis imprimerem, plus cogitatio opus procederet, nec essem compos solvere jam promissa. Itaque cum de proximo te expectem visiturum gloriosi Hieronymi reliquias, ut tæc. quæ pridie recepi, litteræ falerantur, cætera quæ tunc ad incam reducere potero memoriam, declarabo. Hæc omnia hoc sine claudam, tangens venerabilis Eusebii sepulturam, ut ad miracula redeam enarranda, quæ superius sum pollicitus enarrare. Obitus namque Eusebii venerabilis et trium hominum prædictorum seriem in præcedentibus, quam brevius potui, inserui, quedam tibi, ut puto, affectuosa interponens. Sed prædictorum sepulturæ series ista patet. Mortuo namque venerabili Eusebio, plura sunt miracula cunctis visa, quæ præcedentis vitæ sanctitatem testata fuerunt. Quorum ad præsens duo solum dicam. Monachus quidam ejusdem cœnobii præ lacrymis et vigiliis privatus corporali lumine oculorum, statim ut Eusebii corpus venerandum facie tetigit, pristinæ lucis gratiam est adeptus. Dæmoniacus autem quidam, dum sacrum corpus ad ecclesiam duceremus, eidem obvians est protinus liberatus. Juxta ecclesiam, in qua gloriosi Hieronymi cadaver sanctissimum est humatum, venerabilis Eusebii corpus honore debito magistri instar sepelivimus. In cujus etiam cœmeterio hominum illorum trium, qui eadem sunt hora mortui, fuerunt corpora tumulata. His ergo dictis venerabilis Eusebii cuncta sileant, ut prægrandia et ineffabilia locum teneant prodigia exitiui beati Hieronymi jam promissa.

CAPUT IV. — In amœno igitur et jucundissimo mirabili gestorum sanctissimi Hieronymi prato positus, uti sertum faciens, præcipuus et decoros miraculorum flores ad hujus opusculi venustatem, et nostræ posterorumve salutis utiles, legam pro posse. Quorum omnium quid pridie erga Sabianum hæresiarcham pestiferum, quem agnoscis, peractum est, primo dicam. Sabianus namque hæresiarcha, hæreticorum fautor, duas in Christo asserebat veritates, et, quod pejus est, inter se quandoque discordes. Ad eujus tam inopinabilis falsitatis probationem introducebat illud quod in Evangelio Christus dixit, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste (Matth. xxvi, 39)*; eliciens ex hoc rationes gravissimas et pene inextricabiles, quod passionem Christus voluerit una fugere voluntate, et altera eandem coæte subire oportuerit passionem; et ex his dicebat quod multa Christus voluit, quæ obtinere non potuit: et tantum in nos dolorem explevit, quod magnitudinem explicare nequimus. Pervertebat namque idem pestifer anguis, et lupus rapax se vestimento ovium induens, ab his commissum gregem; et ut sævitiam diri pectoris efficacius exerceret, opusculum quoddam compilaverat, falsis probans rationibus hoc sic esse. Quod quidem opusculum ut fidem ei daremus, glorioso Hieronymo totius veritatis speculo intulaverat. Cujus falsitatis notitiam comperiens, sciens tibi gloriosum Hieronymum epistolam super hujus erroris destructione non

multum ante sui obitum edidisse, prædictum hæresiarcham cum suis discipulis, et ejusdem nequitiæ ministris invitavi quodam dominico die in ecclesiam Hierosolymitanam ad disputandum, et suum errorem nequissimum comprobandum. Quo die universis meis suffraganeis episcopis et aliis quampluribus orthodoxis, necnon et ipso hæresiarcha cum suis nefandis discipulis in prædicta ecclesia adunatis, disputatio a qua incepta ad vespas usque tetendit. Cum autem idem hæresiarcha contra nos opusculum ab ipso compositum, quod falso glorioso intitulabatur Hieronymo, allegaret; has tantas beati Hieronymi injurias ferre non valens bonæ memoriæ Silvanus sanctæ Nazareth ecclesiæ archiepiscopus (qui tanta beato Hieronymo affectione animi et devotione colebat, ut si quid hæeret, divinum nomen et beati Hieronymi præmitteret, unde et quasi ab omnibus Hieronymus dicebatur), prædicto hæresiarchæ protinus insurrexit, diris eum increpans, quod tot et tantas exercuisset nequitiæ. Dum autem inter eos longa oriretur contentio, et uterque opprobria sibi invicem pro posse dicerent, in fine sic ambo pariter statuerunt, quod si usque in subsequentis diei horam nonam beatus Hieronymus hoc opus falso compositum evidenter ostenderet, prædictus hæresiarcha capite puniretur; sin autem, archiepiscopus. Quibus finitis singuli ad propria remeaverunt. Per totam autem noctem quisque nostrum orationibus vacans, orabat ut nobis in opportunitatibus auxilium eveniret a Domino, qui neminem unquam in se sperantium sprevit. Magnus Dominus et laudabilis nimis, cujus certe sapientiæ non est numerus (*Psal. cxliv, 3*). Statuto autem die et hora, lætus hæresiarcha in ecclesiam cum suis nequitiæ filiiis veniens, huc illucque discurrens quærebat Dei servum et filium, tanquam leo rugiens paratus eum devorare, veluti si foret Deus non intelligens, nec suorum servorum preces exaudiens. Sed tamen cum solidius se fatuus stare crederet, miserabilius cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in ecclesia, quilibet sancti Hieronymi clamans nomen. Clauserat siquidem gloriosus Hieronymus aures, fingens se dormire, orationes supplicantium non intendens, ut mirabilior appareret. At ego totus perfusus lacrymis, stupens et admirans cur Hieronymus sic absceset, quid deinceps accideret, exspectabam. Denique cum nil miraculi appareret, sævire coepit hæresiarcha canina rabie, ut Silvanus quod promiserat, jam expleret. Ad locum autem quo decollandus erat Silvanus sanctissimus, gaudens et intrepidus tanquam ad nuptias veniens, episcopos et omnes alios catholicos, qui ad hoc convenerant, his confortabat verbis: *Exsultate mecum, charissimi; gaudete, et nolite contristari, quoniam non derelinquit Deus sperantes in se. Si non exaudiatur, plus meis jam perpetratis merui peccatis. Post hæc genua flectens: Sancte, inquit, Hieronyme, adesto mihi, si placet; et quanquam hoc et majori sim dignus supplicio, tamen ne falsitas locum teneat, veritati succurre. Quod si fas non est ut adjuver, propitius mihi esto in hora mortis, ne gloriæ finis nesciæ sim experis.* Hæc dicens, speculatori collum præbuit; ut feriat, ipsum rogat. Elevat autem speculator ensem, antistitis venerandi caput uno ictu cupiens amputare. Adest subito Hieronymus gloriosus; cunctis cernentibus, manu extensa tenet ensem, Silvano imperans ut exurgat: deinde hæresiarcham increpans, scripturas falso compositas innuens, eique minans, ab omnium evanuit oculis. Quod huic, ejus similibus utinam eveniret! Confestim ut gloriosus Hieronymus disparuit, hæresiarchæ caput terram petiit a corpore detruncatum, tanquam si ense speculatoris manus amputasset ictu uno. Quod tam mirabile cuncti videntes qui aderant, illico stupefacti, Deo gratias egerunt et Hieronymo glorioso, et ad veritatis tramitem hæresiarchæ discipuli rediere. Ecce quantum venerabilis antistitis fiducia in Domino et beato Hieronymo fuit efficax, qui pro veritate mori minime formidavit. Exemplar certe factus est venerandus antistes cæteris

christianis. Non enim christianus ille est, qui pro veritate mori timet. Si enim Christus pro nobis animam suam posuit, ut nos ab omni redimeret servitute; et nos pro ipso, cum tempus est, animas ponere minime timeamus: quia nemo nisi legitime certans, potest coronam gloriæ obtinere.

CAPUT V. — Verum quia de Silvano aliquid dictum nosti, aliud quoddam non minus, ut puto, mirabile erga eum factum narro, cujus tot fuerunt testes, quot Nazareth urbs et Bethlehem tenent; qui propriis oculis hoc viderunt. Serpens ille antiquus diabolus ob suam dejectus superbiam in inferni profundum, venerandi antistitis Silvani nimis invidens sanctitati, in eum dolis, ut callidior cunctis animantibus, graviter est commotus: qui ut virum Dei infamem redderet, quatenus qui suo sanctitatis exemplo relevabantur ad rectæ conversationis semitas, suo casu deciderent ad pejora; nocte quadam fornicum sancti viri sumens, cuidam mulieri nobilissimæ jam in strato quiescenti apparuit, et se ad eam illicito accedere fingens, consensum sui corporis requirebat. Ad quod perterrita mulier, viri ignorans speciem, dum se cum homine solum in thalamo cerneret, nec quid faceret sciret, diras coepit voces emittere, ita ut clamoribus assiduis omnes excitarentur dormientes, et non solum de illa domo, sed etiam convicini: qui omnes ad prædictæ mulieris thalamum accurrentes, quid hoc esset, interrogavere pavidam mulierem. Interea callidus serpens sub toro se ponens coepit latere. Qui autem accurrerant, hoc audientes, quis hic homo fuerit, ubique perquirere inceperunt. Verum illi diu perscrutantes, tandem ad locum venientes ubi pestifer latitabat anguis, aliena specie occultatum hominem invenerunt. Qui eundem candelis accensis intuentes, Silvanum archiepiscopum crediderunt. Ad quod omnes qui aderant, stupefacti et veluti amentes effecti, quasi quid agerent, quidve dicerent ignorabant, scientes ejusdem sanctitatis nomen. Et quia hoc tam detestabile inopinabileque cernebant, cum interrogaverunt, cur tantas nequitiæ perpetrasset. At ille, *Quid, inquit, male feci, si mulier hæc me ad hujusmodi negotium invitavit?* Quod mulier audiens, eum fore mendacem lacrymans respondit. Tunc ille, ut homines erga Dei virum ad majus odium incitaret, quatenus illum citius diffamarent, talia coepit, et tam abhorrenda verba fari, quod nullus præ turbatione auribus poterat sustinere. Quocirca eum contumeliis et opprobriis exacerbant, vi extra domicilium expulerunt. Mane autem facto quæ gesta fuerant enarrantes, Silvanum archiepiscopum, hypocritam et dignum incendio acclamabant. Qua de re quasi tota est civitas Nazareth commota adversus archiepiscopum, ita ut audiendo ejus nomen quilibet blasphemaret. Mira hujus viri patientia, et magne sanctitatis indicium. Volat ad innoxii antistitis aures tanti fama criminis, os tamen non movetur ad injurias. Inter tot adversa cor manet immobile, ad nullam se vertens impatientiam. Gratias divino semper agens nomini, sua hæc confitetur noxia meruisse. Heu quid dicam, Augustine? non solum injurias et opprobria ferre, ut possum, fugio, sed etiam quibusque verbulis frangor; præmia opto, nec de laboribus curo, quanquam sciam ad regna cælorum non aliter quempiam, nisi laborum et afflictionum tramite pervenire. Quid enim aliud debeo judicare, cum me a sanctis moribus et vita discordem invenio, nisi et discordem in morte et præmio reperiri? Flebilis et gravia mihi adsunt, si sanctorum vitam et meam recordor: niro quippe auditu sanctorum gesta revolunt homines, uti ego; et tamen nil ipsi volunt peragere. Porro hoc ad meam detegendam insipientiam est, quod dicam. Pluries me ab ejusdem Silvani ore audisse scio, nunquam tam se felicem fuisse, quam cum se ab hominibus despici et conculcari cerneret. Crevit in tantum ejus infamia, quod ejus opinio usque ad Alexandriam, Cyprum, et per civitates affines pene ore omnium est delata. Atqui limen domus in-

noxii antistitis calx tangere non audebat. Manens enim in supernis Dominus spectator omnium, suos sinit labi sanctos in tribulationum ærumnas, ut tunc fideles patientia eos reddat; sed eos exigente necessitate in presentis minime derelinquit. Revolto itaque anno quo diaboli astutia talia erga Dei hominem perpetraverat, civitatem Nazareth, et illarum gentium aliquantulum scandalum mitigaret, vir Dei occulte deserens, ad ecclesiam, in qua gloriosi Hieronymi humatum quiescit corpus, tanquam ad refugii portum veniens, se in sepulchræ loco posuit oraturus. Quo per duarum horarum spatium sic manente, vir quidam nequitie spiritu inflammatus, in prædictam ecclesiam intrans, sanctumque reperiens super sepulchrum in oratione positum, ad eum velut draco cucurrit, ei improperans quod mulierum mentes ad libidinosas suas voluptates continue incitaret. Cui agnos innocens Silvanus se despici gaudens, humillitate solita, ut ista sæpe ei diceret, blandis colloquiis invitabat. Quod pessimus ille latro audiens, gladium ex vagina suo pendente lateri impudica trahens dextera, ipsum, ut in Silvani antistitis guttur immergeret, elevavit. Cui cum hoc verbum, *Succurre, Hieronyme gloriose*, venerandus antistes opponeret; in guttur proprium elevatum gladium immergit, viri illius dextera retroversa: et sic, ut decebat, seipsum vir nequissimus interemit, ut in lacum caderet quem effoderat. Admirabile hoc, sed non minus est mirabile id quod restat. Casu itaque alius superveniens vir nequissimus, hoc quod ultione divina perpetratum fuerat, ut vidit, protinus gladium arripens, a Dei viro hominem illum æstimans interemptum, Silvanum interficere conabatur. Ne nimia verba loquar, id quod primo acciderat, huic evenit. Quin nondum vir iste secundus in terram occiderat, cum duo alii viri ecclesiam intraverat: qui id videntes, divini ignari iudicii, hoc tantum fuisse peractum scelus a Dei homine putaverunt. Quorum unus id præ alio grave ferens, furia vesaniæ undique inflammatus latro, cepit quantum poterat exclamare: *Usquequo tua viget malitia? Tu mulieres ad tuas libidinosas cogis voluptates, et homines interseis in occulto! Certe tuæ hodie nequitie finis erit; et subito pro posse cucurrit, ut eum exstingeret vibrato et denudato ense. At ubi Silvanus more solito, *Succurre, gloriose Hieronyme*, exclamavit; vir ille, ut duo primi, se manu et ense proprio interfecit. Vir autem alius, qui cum ipso venerat, hoc intuens, tremebundus ob visionem ad ecclesiæ fores ecurrit. Qui id quidem maleficis factum putans, quantum poterat, exclamare cepit: *Huc omnes accurrite; ecce maleficus Silvanus archiepiscopus non solum mulieres stuprat, sed suis etiam incantationibus necat homines toto posse. Fit his auditis nimis virorum et mulierum concursus: verberant acrem voces, combustionem dignum Silvanum archiepiscopum acquistimum acclamantes. Hæc ad meas sonant aures. Tristis ego et lacrymans ad tantum pergo monstrum. Stabat agnus inter lupos atrocissimos savientes ut canes famelici rabie non minima, mitissimus et lætus tanquam fuzgens prosperis, nil dicens aliud nisi, *Hoc juste patior, quia in Deum meum peccavi graviter*. Verberatur vir innocens, capitur ab omnibus, ut ad supplicia tanto lætior, quanto poena gravior, deducatur. At dum ego manu silentium populo, ejus optans furorera nimium mitigare, insuavo, eo amplius iracundia et furore populus inflammatur. Cumque jam captus Silvanus extra ecclesiam dueretur, subito gloriosus Hieronymus, ut visum est, de loco in quo jacebat surgens, tanto circumfusus lumine, quod radiis in eum intuentium oculi reverberarentur, cunctis apparuit suo devotissimo antistiti auxilia denaturus: qui sua dextera Silvani venerandi capiens dexteram, his qui eundem captum retinebant antistitem, voce terribili ut eumdem dimitterent, imperavit. Tantæ autem fuit virtutis hæc visio, ut antequam fuiret vox talis, omnes repente tantus timor invaserit, quod omni vigore corporis destituti in terram velut mortui caderent. Inter hæc mulier quædam a**

nefando spiritu obumbrata, catenis vineta, compeditibus manicisque ferreis alligata, plurius hominum manibus, liberationis obtinendæ causa, ad ecclesiam deportatur. At ubi mulieris pes tangit ecclesiæ limen, ululatus et voces terribiles. Miserere mei, gloriose Hieronyme, nam per te crucior ante tempus, diabolus emittere non cessabat. Cui Hieronymus gloriosus: *Nefande, inquit, spiritus ab hac exi (anula Dei, et tuas delege quas erga Silvanum struxisti fallacias, in Silvani forma omnibus te demonstrans*. Tunc diabolus, ut gloriosus Hieronymus jussisset, ita ut ab omnibus Silvanus episcopus putaretur, apparuit, et rem quam fecerat ut infamem redderet Dei famulum, enarravit. His dictis, diris clamoribus et ululatibus nefandus spiritus de templo disparuit. Quod ubi tam mirabile negotium est peractum, gloriosus Hieronymus antistitis sui dexteram non derelinquens: *Quid optas, inquit voce leni, Silvanus charissime, tibi placitum faciam? At ille: Mi domine, ut me hic amplius non relinquant. Ad quem gloriosus Hieronymus respondit: Quod postulas, ita fiet; post me velociter ergo veni: et hæc dicens, cunctorum visui se negavit: intervallo autem horæ unius factus Silvanus archiepiscopus exspiravit. Fit ob hoc cunctis stupor et admiratio inaudita: undique virorum et mulierum, necnon et puerorum confluit multitudo: lacrymarum effusione terra madet; voces, lamentationes, ululatus, gemitus, et suspiria in Rama sonant. Quilibet se reum eo quod in Silvanum commisisset, veniam petens, clamabat. Per totam autem sequentem noctem gentium multitudo ab ecclesia non recessit. Itaque mane facto, clero ad antistitis funus preparato, corpus ejusdem ad Nazareth ecclesiam honore congruo deportatur, tam istius civitatis quam illius scilicet Bethlehæm populi multitudine comitatum. In qua quidem ecclesia Nazareth, corpus illud venerandum humavimus ut decebat. Longa certe verba ac etiam admiranda, Silvani venerandi præsulis merita plene promererent; sed quia dicendorum prægrandis patet arca, ejusdem venerandi præsulis actus liniam, quædam alia non minus grandia brevi verborum schemate narraturus.*

CAPUT VI. — Enarrandum puto quoddam satis mirabile, quod partim relatione veridicorum testium didici, partim oculorum visu. Duo viri nobilissimi, in rebus transitorii locupletes, licet catholicæ fidei, veritatis inscii, tamen (ut in gentili ritu geniti) satis boni, gloriosi Hieronymi mirabilia audientes, ex civitate Alexandria multis adunatis opibus, devotius ejusdem fervidi ceperunt iter, et ejusdem gloriosi Hieronymi reliquias visitare. Cumque jam incepto itinere quoddam, a tramite devii, introissent nemus, ubi nulla hominum aut equorum vestigia videbantur, beati Hieronymi invocantes nomen, ejusdem se custodiæ tradiderunt. In eodem siquidem nemore quidam latronum habens sub se plures quingentis latronibus habitabat princeps, hos et illos ad aliquod prædestinans iter, ut transeuntes interficerent, et ad eundem et ceteros spolia reportarent. Is itaque princeps, hos transeuntes intuens, tribus convocatis latronibus, ut ad eos interficiendum accederent, imperavit. Qui sui principis implero jussa cunctantes, assumptis armis, illorum via qua gradebantur Alexandrini, coneito cursu tendunt. Magna quidem gloriosi Hieronymi merita, majora et prodigia, forte, ut puto, a sanctis modicis tanta nunquam visa. Accellerant latrones ut transeuntes macient. Sed dum prope fuerunt, quos prius solum cernebant duos, paulo post innumerabiles esse vident. Inter quos præibat vir tanto lumine circumstrans, ut intuenti in eum aequaliter fas non esset. Apprehendit timor, stupor et admiratio hos latrones: quid aliud possint facere nesciunt, nisi ad latrones alios remeare. At ubi jam forent a longe redeuntes retroversi, solum duos homines, ut prius, reviderunt. Mirantur nimis latrones, et se illusos arbitantes, ceperunt ad transeuntes homines retrugredi. At ubi appropinquarunt, ubi prius viderant, tunc viderunt. Magis ac magis stupe-

facti latrones, cernentes in vacuum se redisse, terga verterunt, et velociter ad suum quid hi fecissent expectantem principem devenerunt. Increpat eos princeps, quid tamdiu peregrissent. Sed cum rem gestam audisset, eos insipientes et fatuos existimans, duodecim aliis latronibus convocatis, cum eisdem ipsemet versus homines transeuntes meat cursum. A longe duos cernunt, sed propinqui, uti primi viderant, sic et isti. Eorundem protinus tremunt bases, trepidat cor, sicut velut amentes omni vigore animi destituti. Tandem in se redeuntes, eos latenter sequuntur, cupientes quid deinceps accidat, edoceri. Trepidant vero huius necesse transeuntes, hos videntes homines, et inter se qui hi sint avidè percontantur. Denique jam occasu solis inclinata die, cum quid in nocte faciant nesciunt, illos duodecim latrones viatores existimantes, ad eosdem consulendum statim declinare. At ubi ad latrones veniendi iter carpunt, eosdem latrones solum duos cernunt. Quo vigore latrones adepti, transeuntibus et ipsi protinus obviarunt. Qui omnes invicem juncti se simul salutarunt. Interim interrogant latrones, qui sint, unde veniant, et quo pergant? At illi inquit: *Sumus de Alexandria; inde venientes Bethlehem petimus, ut gloriosi Hieronymi reliquias visitemus.* Ad hæc latronum princeps: *Qui, inquit, fuerunt viri qui hucusque vobiscum tantummodo veniebant?* Mirantur hos talia fari viatores, et se postquam nemo intraverunt, neminem nisi ipsos et tres alios vidisse vel audisse dicunt. Quæ gesta fuerant, tunc latronum narrat princeps, illos obscrans, ut ipsi ob quam causam hoc acciderit, si noscunt, velint indicare. Quibus illi, non ob aliam causam, nisi quia gloriosi Hieronymi custodiæ se dederunt, hoc evenisse se putare dicunt. Ad hoc latrones, Spiritu sancto, qui ubi vult spirat, subito inspirante, omni quam prius habebat ferocitate deposita, in terram eorum pedibus provoluti, pro excogitatis flagitiis veniam postulantes, illos ad latrones alios perduxerunt. Sed quod dicam, non minus patet ad contuendum. Hora prima noctis ad latrones expectantes deveniunt: post hoc quid acciderat declarant, eosdem suppliciter exorantes, ut flagitiis solitis jam expulsis, ad gloriosam visitandam cadaver Hieronymi secum irent. Fit his verbis cæteris latronibus irrisio: promittunt siquidem suo principi, et illis aliis necem durissimam, si audeant amplius ista fari. Non cessantibus autem illis priora iterum loqui verba, latronum quamplurimi canis rabie furibundi, mox in eos insurgunt ensibus denudatis. Et potuerunt quidem rhomphaeas elevare, sed ipsis gloriosi Hieronymi auxilia postulantes, enses deponere quamdiu illi, qui fuerant occidendi, a Hieronymo postularunt, nullatenus valuerunt. O ineffabilis clementia Salvatoris, quot modis quos vult facit ad agnitionem sui nominis devenire! Repente hæc tam insueta omnis illa latronum videns concio, altis Deo et glorioso Hieronymo vocibus debitas agunt laudes, ejusdem se voventes reliquias visitare. Facto igitur mane, plures trecentis hominibus qui tunc temporis ibi erant talia perpetrantes flagitia, cum eisdem Alexandrinis ex illo exeuntes nemore, ad gloriosi Hieronymi tumulum devenerunt, cunctis tam insueta prodigia enarrantes. Baptizantur itaque gentiles Alexandrini, et cunctis mundi vanitatibus conculcatis, religiosos in quodam cœnobio vitam ducunt. Latrones autem illi similiter ad lucem veritatis, sanctæque et laudabilis vitæ divina gratia et gloriosi Hieronymi meritis pervenerunt.

CAPUT VII. — Sicut Constantinopolitanis litteris hæc de re mihi specialiter directis transacto non longo dierum spatio intellexi, simile pene miraculum illi, quod supra fatum sum, duobus accidit Romanis juvenibus a Romana urbe Bethlehem venientibus pro gloriosi Hieronymi visitando corpore. Quod tractabo sicuti brevis poterō. Cum igitur duo illi juvenes cuidam appropinquarent prædio, a Constantinopoli per duodecim fere distanti milliariorum spatium, antequam prædium a duobus milliariis introirent,

eadem fere via qua veniebant, duos contigerat homines interimi. Quorum mortis rumore in prædicto resonante prædio, loci ejusdem viri insimul congregati circumquaque quis horum interfector, ceperunt inquirere vehementer. Cumque diligenter perquirerent, adesse certum neminem, nisi prædictos juvenes, qui jam prope venerant, reperientes, eosdem protinus tenuerunt, ab eisdem credentes fore homines interfectoros. Mirantur itaque huius ignari juvenes, et horum se nil scire totis nisibus protestabantur. At illi eorum pro nihilo computantes verba, captos eosdem ad prædium conantur ducere festinanter. Post hoc de prædio, quod ad eosdem viros justitia non spectabat, cum accusationibus ad Constantinopolitanum dominum capti juvenes destinantur. Et ne nimis longus flammis verbis; quod non fecerant, tormentorum rigore juvenibus jam confessis, adjicitur more solito sententia decollandi. Heu! quale cor audiendo tot lamenta innocentium, quos et juventutis et pulchritudinis maxima venustas et ortus nobilissimus decorabant, posset se a lacrymis continere? Flentes itaque juvenes, gravibus lacrymis pallidas facies irrigantes, ululatus, gemitusque et suspiria promere non cessantes: *Gloriose, dicebant, Hieronyme, hoc talene est præmium quod obsequentibus tibi præstus? est tale quod labore tui meruimus itineris? Heu Romana urbs nostri conscia ortus, non sic te credebamus nesciam nostræ fuisse!* Ad locum itaque tanti supplicii, ibidem gentium multitudine maxima expectante, inoxii juvenes ducuntur. O ineffabilis misericordia Dei nostri, qua cælum redundat et terra, nec ullius ad se currentis obliviscitur misereri! Flexis in loco, quo plectendi erant, genibus, in cælum utrique juvenes manibus elevatis: *Gloriose, magna voce inquit, Hieronyme, nostræ salutis et auxilii portus, nostræque spei anchora saluberrima et vitalis, hac inclina hora nostris indignis supplicationibus piæ aures; ut si hoc, pro quo punimur, scelus non fecimus, tuæ liberationis opes pietate solita sentiamus. Quod si fecimus, ex gente justitia condemnemur.* Hæc ubi dixerunt, colla extendunt carnificibus ferienda, nil dicentes aliud quam, *Succurre, succurre, Hieronyme gloriose!* Quid mirum, si tot lacrymis cunctorum ad se currentium misericors opifex Hieronymus se a miserando non potuit abstinere, cum circumstantium omnium et carnificum corda ad compassionem moverentur? Elevatis siquidem ensibus, juvenum carnifices colla ferunt, sed colla percussionum signa, quasi porphyretici lapides forent recipiunt. Mirantur carnifices, credentes se ictus sefellisse, denuo elevant ut plus possunt enses, et ferunt; sed tamen ut prius insensibilia juvenum colla manent. At illi iterum atque iterum ferunt; sed enses quasi eascent palæe, juvenes nunquam lædunt. Oritur ex hæc inter astantes admiratio, et stupor vehementissimus omnes capit. Hinc inde gentium ad tam insuetam visionem confluit multitudo. Audit hoc et ipse sequentia lator, et occurrit: jubet iterum carnificibus, ut, se vidente, denuo feriant; et tamen omnimode illæsa juvenum colla manent. Stupens magis ac magis judex, tantique ignarus miraculi, nil scit aliud cur hæc flant, quam veneficia cogitare. Præcepit itaque ministris omni mora postposita, nudos tradi arsueros juvenes rogi flammis. Circa illos mox copiosus ignis accenditur, infunditur lignis oleum et pix, ut eorum vita citius destruat. Quid mirandum, si compos protegendi ab ensibus gloriosus Hieronymus, a flammis suos se invocantes sedulis vocibus juvenes potuit liberare? Sursum ignium flammæ in immensum scandunt; ad juvenes sub alis consistentes Hieronymi gloriosi, salubriter permanent, veluti in amœno si quiescerent viridario et jucundo. Post hæc judex utrum hoc ascribendum miraculis an veneficii, certius cupiens experiri, ut si hi diebus octo suspensi viverent, quo vellent abirent soluti et liberi, censuit. Suspensis itaque illis, mox Hieronymi gloriosi presentia minime defuit, qui plantas manibus tenens pedum, illasos et vivaces statutis diebus mirabiliter

conservavit. Currunt igitur octavo die totos civitatis et circumadjacentium villarum viri, currit et judex. Cernunt clare gloriosum miraculum, patefacientibus quæ viderunt, qui ad custodiendos juvenes fuerant deputati. Mirantur omnes, vocibus in excelsis laudes peragunt Creatori et Hieronymo glorioso. Mox de equileo innoxii juvenes deponuntur, et maximis honorum exsequiis ab omni populo venerantur. Verum qui in urbem Constantinopolitanam capti cum dolore vehementissimo intraverant, liberi honorifice et cum gaudio ineffabili exierunt, et tandem annuente Deo a multis Constantinopolitani populi comitati Bethlehem attingentes, veneratione debita gloriosi Hieronymi reliquias visitarunt: statimque deposita sæcularium omnium cura, cœnobium in quo vixit gloriosus Hieronymus, intraverunt; et vacantes die noctuque penitentia et orationibus, in cœlibe vita sanctitatis perspicuæ in prædicto cœnobio adhuc manent.

CAPUT VIII. — Magnæ admirationis, gaudii, devotionisque præcedens juvenum miraculum exstitit, sed multæ formidinis constat sequens, in sacris ordinibus maxime constitutis. Apud superiorem Thebaidem quoddam dominarum fuisse ante duos annos dicitur eximium et dives monasterium, omni pulchritudine et excellentiâ decoratum: in quo pene ducentæ dominæ vitæ honestæ sub religionis reclusionis continua decorisque moribus permanebant. Ad hoc, qui adsunt, figant aures, ne quod una hauserit auricula, fundat altera. Navis quantumcumque sana sit et integra, modicum, imo, nil prodest, si alia volens secare maria, parvum quod fundo inest foramen relinquat, ut dira naufragia non admittat. Cur hæc sim fatus, præsentis narrationis historia reserabit. Multis itaque pollens prædictum monasterium virtutibus, vnum pessimum, quo ruit, simonia vitium retinebat. Nam lustigante diabolo in eisdem dominabus hæc observabatur abusio, ut si quam vellent in monasterium recipere, non tantum intuitu charitatis et misericordiam, recipiendæque bonitatis, quantum recipiebant respectu pecuniæ. Nulla enim in monasterium intrare mansura poterat, nisi certa pecuniæ quantitas secum iret. In hoc itaque erat monasterio sanctimonialis quædam domina, ætate grandæva, quæ ab infantia sua jejuniis et orationibus serviens omni resoluta cœno, Deo vixerat, quæ vitium illud quam plurimum abhorrebat. Cui nocte quadam, ut erat solita, in oratione positæ, gloriosus Hieronymus apparens, locum illum immenso iustrans lumine, eidem præcepit, ut ad Abbatissam cæterasque illius cœnobii moniales mane pergeret, nuntians, quod nisi a peccato jam inveterato manum extraherent, ultionem divinam subito expectarent. His dictis disparuit. Perterrita visione insueta sanctimonialis domina, quis hic fuerit jubens talia nuntiari, in seipsa avidè pertractans, totam illam noctem peregit insomnem. Crepusculo diei adveniente, omnes in capitulo moniales pulsato tintinnabulo congregavit. Quibus admirantibus ad quæ forent tanta festinatione in capitulo convocatæ; sanctimonialis domina ex eorum assurgens medio, quæ viderat et audierat, omnibus patefecit. Fit illico ex hoc monialibus cunctis irrisio; hæc exclamant factuam, multisque garrunt derisionibus; hæc forte illa nimia ebrietate somniasse. Illa vero accepta contumelia, patientiæ scuto se muniens, de earum quidem pertinacia nimium dolens, sed de sua despectione gaudens, ad solitas rediit orationes, supplicans contumpeo, ne suis monialibus, quod audierat, eveniret. Transactis igitur diebus decem, nocte mediâ prædictæ sanctimonialis dominæ hæc pro re devotis orationibus incumbenti, gloriosus iterum apparuit Hieronymus, eidem ut quæ prius nuntiaverat monialibus, denuo intrepide nuntiaret, allocutione mandavit benigna, Ad quem illa: *Quis, inquit, es, domine, talia mihi mandans? Hieronymus, inquit, sum; et ab ejusdem evanuit oculis. Illa vero sciens eorum duritiem, quid ageret, quidve diceret, nesciebat. Tandem malens a monialibus insana et ebria reputari, quam divinis*

contraire præceptis, congregatis iterum monialibus, quæ viderat et audierat, voluit intimare. Ast ut eam assurgere moniales pestifera conspexerunt, divinæ nesciæ judicii sibi de proximo affuturi, antequam verba inciperet, e capitulo cum magnis cachinnationibus exierunt. Quin transactis insuper diebus tribus dormienti prædictæ sanctimoniali dominæ gloriosus Hieronymus ineffabili quasi societate vallatus angelorum, nocte apparens media eam excitavit, eique jussit protinus ut de illo exiret monasterio, nec subito futuram sententiam expectaret. Cum illa vero multis lacrymis supplicaret, ne hoc fieret; gloriosus inquit Hieronymus: *Ad Abbatissam et cæteras pergit, omni mora postposita, eidem nuntians, quod nisi peniteant, hæc nocte divinam sentient ultionem: si autem in sua permanebunt duritia, statim exiens amplius in monasterio non moreris.* His finitis abscessit. Hæc igitur audiens sanctimonialis, anxia plenaque tristitii, caputulum adiit, et campanam cepit vehementer, ut ad caputulum accederent moniales, pulsare. Quo Abbatissa de somno evigilans, cognoscensque ab hac fore campanam pulsantem, cum iracundia caputulum properavit. At ubi illam vidit, diris eam minis increpans, nullum voluit audire verbum, promittens quod nisi cessaret hoc agere, secum in monasterio amplius non maneret. Cui sanctimonialis domina: *Ne tardes, inquit, quæso, agere que promittis. Profecto me noscens hoc in loco amplius non mansuram. Gloriosus siquidem Hieronymus apparens mihi tantummodo hoc statim monasterio futuram judicium patefecit.* Hæc audiens Abbatissa, deridere cœpit, hanc æstimans vesano capite ista fari, et ostiarum convocans, jussit, ut hanc de monasterio protinus fugaret, mandans eidem, ut aliqua hora sic extra dimissam postmodum faceret introire, ut sic ab incceptis operibus jam cessaret. Hæc de re læta sanctimonialis domina, quam citius potuit e monasterio est egressa; lacrymis tamen perfusa doloribusque repleta pro iis quæ monasterio noverat evenire. Terribilis siquidem Deus fortis atque potens, et quis resistet ei? Heu! cur eum homines non formidant, scientes se nullatenus posse ab ejus effugere manibus, ut eos magnum et inenarrabile judicium ejus non comprehendat? Saltem his miseris terreantur exemplis. Audiant qui in suis confidunt divitiis, quique in ira concitant excelsum Dominum suæ avaritiæ siccitate, quale huic monasterio a Deo propter pecunias faciem avertenti, de cœlo est judicium jaculatum. Vix bene limen ostii sanctimonialis domina excesserat, cum subito totum corruit monasterium, omnes opprimens moniales, ita quod ex eis viva aliqua non remansit. Sanctimonialis vero illa in quodam venerabili dominarum monasterio, quod est apud inferiorem Thebaidem, hactenus in sanctitate præcipua viva manet.

CAPUT IX. — Dignum censui præmissis miraculis aliqua alia divini contra peccantes manifesti judicii declarativa jungere; ut si forte præjudiciorum multitudine, peccatorum corda tenacia et plus quam lapidea in carnea verterentur, cum se obpeccata cernerent belluas, rationem et cognitionem sui conarentur, ut fierent homines, adipisci. Abjecta etenim ratione, qua sunt homines, infra bruta animalia rediguntur. Græcorum quidam hæreticus die quadam cum sacerdote quodam in Jerosolymitana ecclesia publice disputabat. Cumque sacerdos ob suæ partis defensionem auctoritatem quendam gloriosi Hieronymi allegaret, ut Græci destrueret rationes, temerario pestifer Græcus ore gloriosum fuisse Hieronymum, totius veritatis lumen, mentium non erubuit voce fari. At qui voce talem nequitiam perpetraverat, vocem deinceps ullatenus non formavit.

CAPUT X. — Quidam insuper alius hæreticus pestifer Arianorum, in quadam disputatione cuidam gloriosi Hieronymi auctoritatem contra eum inducenti, *Umentitur!* sua temeritate respondens, subito fuit divina ultione percussus. Nam nondum verbum voce finiens, clamare per totum diem sine aliqua cessatione non desit: *Miserere mei, Hieronyme gloriose, quia a te*

pennis durissimus torqueor! Et hoc per totum illum diem quantis vocibus poterat clamans, hora completorii miserabiliter cunctis, qui ad hæc concurrerant, cernentibus exspiravit.

CAPUT XI.—Hæreticus quidam alius pestiferæ hæresis arianæ, cui ante meum obitum finem pius imponat Dominus, in ecclesia Sion gloriosi Hieronymi imaginem cernens: *Utinam, inquit, sic te cum vitæbis meis manibus tenuissem; quia te meo jugulassem!* Hæc ut dicta dedit, gladium evaginans tota vi ipsum in imaginis illius guttur infixit. Quam magnus iste Hieronymus tot faciens mirabilia, cui secundum sua opera similis non apparet! Potuit quidem imbecillis in imaginis gutture gladium figere dextera; sed de imagine gladium, et a gladio manum, quousque res innovit, extrahere nullatenus fuit compos. Mox quoque ex percussione loco tanquam ex hominis corpore vivi sanguinis unda fluxit, quæ usque modo pro miraculo declarando fluere nunquam cessat. Eodem insuper hora, qua res sic acta est, iudici in atrio existenti idem gloriosus Hieronymus cum gladio gutturi infixio apprensus, pro offensione huiusmodi vindictam fieri postulavit, narrans equidem sibi factam; et hæc dicens abiit. Stupefactus itaque iudex, cum cæteris qui astabant, ad ecclesiam properans, hæreticum manu gladium infixum tenentem reperit. Qui protinus ut hi viderunt, manum fuit compos a gladio removendi. Captus itaque hæreticus, in sua permanens duritia, ob aliud se non dolere, nisi quod vivum non teneret Hieronymum, garrivus, a populi multitudine lapidibus, lignis, ensibus, et lanceis jugulatur.

CAPUT XII.—Nepos meus Joannes, quem agnoscis, omni fulgens pulchritudine, quem mihi in locum filii adoptavi, ut puto, tibi pridie quid ei evenerit, enarravit: sed tamen ut præstantius memoriæ commendetur, silentio non transibo. Captus itaque idem Joannes ante duos annos a Persis, et Persarum regis ministris venditus, propter eminentem suam pulchritudinem ad regis exercenda obsequia deputatur. Cumque per annum in curia non parvo dolore et tædio permansisset, eodem revolutionis anni die, prændenti regi serviens, præ tristitia se a lacrymis non potuit continere. Hæc rex intuens, lacrymarum ab eo avidè quærit causam. Qua comperta, in quodam eum castro custodiri fecit. Ibi nocte quadam existenti diris lacrymis nudique maderfacto, in somnis eadem gloriosus Hieronymus veniens, manuum ejus, ut sibi videbatur, capiens, ad civitatem Jerusalem secum duxit. Expergefactus mane, putans se in castro a militibus retineri, in domo, qua maneo, se invenit. Qui admiratione velut amens, utrum in castro vel in domicillo meo staret, nullatenus discernerebat; in se postremo rediens, emissa voce dormientem familiam excitavit. Currunt igitur ad me famuli, adesse Joannem ineffabili gaudio nuntiantes. Quare dubius accurrens, quem a Persis vinctum putabam, præsentem cerno. Quo quidem, quod ei acciderat, enarrante, Deo et glorioso Hieronymo laudes maximæ persolvuntur.

CAPUT XIII.—Sanctimonialis quædam domina, omnium pene pulcherrima feminarum, ætate juvenctula, sed animi sapientia valde cana, beati Hieronymi devotissima, in quodam cœnobio dominarum multa sanctitate, ut opinor, adhuc vivit: cui, quod audies, dicitur contigisse. Sit mulier hæc aliis in exemplum, quæ huc illucque per plateas et vicos discurrere non cessant, sua stultorum hominum illaqueantes animas visione. Nullo tot diabolus animas recte capit, quot laqueo pessimo mulierum. Sanctimonialis hæc, ut omnium dominarum testimonio comprobatur, nunquam, nisi eam maxima compellat necessitas, extra suam cellam gradum figit: neque enim aliud agit opus, quam aut orationibus vacat, aut lectionibus et meditationibus implicatur, aut corpus reficit dormiendo. Ilis durus ærpens antiquus diabolus operibus invidens, ut eam a sancto proposito revocaret, cujusdam nobilissimi juvenis animum in ejusdem sanctimonialis in tantum incitavit concupiscentiam, quod nil poterat die noctu-

que aliud, nisi quomodo posset eam attingere, engitare. Circa monasterium veri luminis obsecutus continue pergens, nullum remedium aliud reperire quibat. Tanta namque inscitie nube caligabat, ut multoties se suis perniciosius turbatum affectibus cernens, voluerit se aquis tradere suffocandum. Stulti amoris stultum juvenem ita catena de die in diem stringit, ut hæc ad sanctimonialis aures insinuare ob illius non audeat pudicitiam. Qua de re omni ad hoc auxilio destitutus, quemdam inveniens magum, veneficia, dæmonum incantationes nefandis artibus exercentem, magnum promittit, si, quod optat, adeptus fuerit, pecunie quantitatem. Tunc magus veneficiorum suorum carminibus evocatum dæmonem decipiendi causa nocte media festine ad sanctam destinat monialem. Ad cellulam itaque accedens dæmon transire ultra cellam, Hieronymi imaginis in cella pictæ timore nimio, nequit limen. Mira res, Augustino, ut multiplicibus patet exemplis; tantus gloriosi Hieronymi timor diabolo inest, ut etiam suæ picturæ timore non audeat apparere. Nam si cui ab eodem obsesso corpori profusa demonstratur imago, ab eodem continuo diabolo effugatur. Igitur commissum stupri opus nequam spiritus desperans ad mittentem revertitur, sibi que negari ad monialem introitum pandit ob gloriosi Hieronymi imaginem in cella pictam: quem deridens magus dimisit. Moxque evocatum alium dæmonem quam potest mittit citius ad huiusmodi opera finienda, sitque secundo id quod primo. At secundus per horam forte manens coactus, excelsas coepit voces emittere: *Si me, Hieronyma, hinc sinis recedere, hac ulterius non revertar.* Ad hæc stupefacta mulier, quæ in orationibus in cellula inhaerebat, quis istas fundat voces, nimio pavore percontatur. Non cessante diabolo sic clamare, excitata illius cœnobii moniales, timore percussæ grandi, tremulæ ad illam accurrunt cellam, cruce Domini præeunte. At ubi illum fore nequam spiritum sciunt, eundem conjurant, ut debeat, qua de causa venerit, intinere. Narrans itaque diabolus rei seriem, sequo gemitibus et ululatibus pandens catenis ignis vinctum a Hieronymo retineri, rogat eas ut suis mereatur precibus abeundi gratiam invenire. At ubi hæc moniales audiunt, Deo et glorioso Hieronymo laudes reddunt, suppliciter postulantes ut dæmonem hunc nullatenus reversurum de eodem cœnobio effugaret. Vix orationum verbis finitis, diabolus magnis stridoribus ex eodem loco recedens magum adiit; eumque capiens, tantis verberibus et cruciatibus flagellavit, ut per multa horarum spatia aliquod vitale signum vix appareret, diris clamans vocibus: *Mei cruciatus causa fuisti, ad illam me destinans monialem; certe in te eisdem verberibus vindicabor.* Inter hæc autem verba tam horrida magus cum se pene perniciæ proximum cerneret, suas videns artes nullum sibi auxilium adhibere, ad totius refugii portum Hieronymum gloriosum jam naufragus se dirigens: *Gloriose, inquit, Hieronyma, huc ad tuam clementiam subveni misero accurrenti, et solita misericordiarum dona prægrandia non denegans. Promitto namque, si tuis hac hora adjunctis auxiliis, perniciæ tam horribili non succumbam, quod deinceps cunctis exutus fallacis, a tuis obsequiis non recedam.* His finitis, velut fumus, ab eodem nequam spiritus evanuit. Per annum autem idem jacuit verberibus afflictus magus in tantum sui corporis impos, quod non nisi alieno auxilio potuit se movere. Mox idem accepta pœnitentia magus, antequam de lecto surgeret, cunctis combustis codicibus, quibus artes illas laqueos exercebat, venditisque omnibus quæ habebat, et pauperibus erogatis, completo anno in illa se ob pœnitentiam peragendam in quadam spelunca claudens, eremo in qua per quadriennium gloriosus stetit Hieronymus, multa sanctitate vitæ et pœnitentiæ asperitate pollet. Huc, quæso, juvenes omnes currant, et insani juvenis exemplo discant, ne quod illi contigit, sibi postmodum doleant contigisse. Insanus itaque juvenis tantis circumligatus luxuriæ laqueis, videns se omnimodo suæ miserimæ voluptatis desiderio nefandis-

simo defraudari, quadam nocte laqueo se suspendit, et sic se infelix temporalis vita, quin potius et perpetua privavit. Ecce quot malorum causam turpissimum luxuriae vitium fore liquet. Nihil tam ruinae animae pariter et corporis promptum, quantum istud nequissimum arbitror scelus. Ex ipso namque homicidia, ebrietates, contentiones, et pene universa oriuntur mala, ut Veteris et Novi Testamenti infinitis patet exemplis, necnon et continuis manifestisque experientis declaratur. Ad hoc autem ut major juvenibus detur astutia se tuendi (nam status nullius periculator est insipientis juventutis stata), aliud censui exemplum mei nepotis Rufi, etatis forte annorum decem et octo, quanquam dolore nimio, subrogare.

CAPUT XIV. — Non est ambiguum, ista quae incipio enarrare, magnis tribulationibus meae memoriae revocari, sed tamen (ut praemisum est) ut omnibus et maxime juvenibus proveniat in exemplum, silentio illa nequae praeterire. Nepos quidam meus, Rufus nomine, utroque privatus parente, anniculus ad meas devenit manus, qui utinam ex matris visceribus non exisset, ne illi quod sustinet, contigisset: quem tanta diligentia suo infortunio enutrivit, ut a pluribus a me genitus putaretur. Crescens itaque in diem puer infelix, relate, sed non sapientia, ingenti pulchritudine corporis, sed non animae, decorisque et probis moribus, honestate, bonitate, et multae sapientiae elegantia; quanquam vane decoratus, a cunctis dilectione superflua colebatur. Is namque in decimo octavo aetatis suae anno imbecillis et miserimus exspiravit. Propter quem tantus ab omnibus insonuit luctus, ut vix per mensem finem poterit invenire. Sed certe luctus pro eo, quod evenerat, non sufficit. Ast ego ejus nimiae incumbens dilectioni, pluries gloriosum rogavi Hieronymum, ut mihi quid nepoti meo acciderat, revelaret. Igitur meis annuens gloriosus Hieronymus precibus, obtinui quod gliscebam. Oranti enim mihi die quadam hora nona, tantus evenit fetor, quod naribus nullatenus poteram tolerare. Haec dum mecum tacitus reputans, unde hic tantus adesset fetor, admirarer; supra meum verticem elevatis oculis infelicem nepotem vidi terribilis visionis, ita quod in eum visum imprimerem non audebam. Nam catenis igneis circumligatus, fornacis instar flammis fetidissimas eructabat. Ad hanc itaque visionem subito me tam vehementis timor irrepsit, ut dum pluries loqui vellem, formandi vocem nullatenus compos eram. Postremo aliquantulum in me rediens, si meus erat nepos, voce coepi perquirere tremebunda. Ad haec ille ululatus et suspiria: *Utinam, inquit, non fuisset, ne tam diris essem cruciatibus deputatus! Nam scias me tartareis mansionibus perpetuis temporibus permansurum, Heu! quid dicam? His dictis tantus mihi dolor affuit, ut sim pluries admiratus quomodo vita protinus non discessit. Longis autem expletis colloquiis, ab eodem sciscitatus sui cur divinae fuisset misericordiae sic experis, cum in mundo tot virtutibus sic polleret. Pro nulla, inquit, me scias causa fore damnatum, nisi quia in ludis maxime delectabar. Et quia in morte accepta poenitentia quasi stulta ignorantia postposui confiteri, divinam non merui veniam adipisci. Et haec dicens, a meis disparuit oculis. Talis autem, eo absente, remansit fetor, ut in locum illum haecenus nullus audeat introire. Ecce quantum turpissimum ludi scelus divinae abhorrent majestatis oculi. Timemus ergo, ne nos bonorum rapiat inermes tam repentinus interitus, ne non poenitentia nos vitiorum contingat, dum tempus inest, quia postmodum poenitentia foret frustra. Ut igitur Christianus tantae ruinae ludi procul effugiat nefas, imo ut omnium memoria deleatur, exempla alia quaedam, quae brevius potero, surrogabo.*

CAPUT XV. — In Samaria, quindecim nondum expletis diebus, dum miser quidam ludens, quasi omnia quae habere poterat consumpsisset, gloriosi cepit Hieronymi nomen ausu temerario blasphemare. Quem peccanda blasphemiae vix fluentem verba, videntibus et stupentibus cunctis, mox e caelo fulmen veniens

interemk.

CAPUT XVI. — Tribus ab his in Tyro ludentibus haec accidit quod enarro. Cum enim illi seum vellenti incipere ludum, ut ii qui se hoc ab eisdem audisse, et totam rei seriem etiam se vidisse fantar, et referant, sic dixerunt: *Quamcumque potes excere vim, Hieronyme; quia te invito ludum istum alacriter finimus. His ita dictis suum incoperant ludum, quo quidem primordiatu, quasi uno elapso instanti, se terra aperias, illos solum absorbit, ita ut nil ex eis amplius fuerit visum.*

CAPUT XVII. — Quod visum noscitur, verissimo testimonio comprobatur. Idcirco quae dico, quanquam multis possent comprobari testibus, tamen me ipso teste, qui ea visione propria didici, comprobabo. Juxta meam in qua in Jerusalem habito aedem, nobilissimas quidam miles fuit, transitoriis nimium locupletis, qui unicuique habens filium, ejusdem stultissimi amoris caecitate percussus, non solum a pravis eum non corrigere, sed etiam eum ipsemet prava instruere conabatur. Parentes fatali et isti similes, mentis, quae, oculos huc inclinent, ut quis finis eveniat, non ignorant. Multi enim homines magnas animae et corporis inciderunt ruinas ob pravorum parentum insipientiam. Crescens namque illius militis filius, cunctis moribus bonis destitutus, de die in diem pejerando, totum suum tempus amittens in ludis et blasphemis, contumacis immunditiis, patre causante, annum attingit duodecimum. Qui quodam advesperascente die solitus cum patre ludis insistens, ludum eodem, ut gliscebat, non habente, primo prorupit in haec verba: *Si quid ille potest Hieronymus, qui ludos prohibet, jam exeret; nam se invito hinc non nisi victor exsurgam.* Verum haec duntaxat ipso prosequente, nequam spiritus terribis hominis specie, cunctis videntibus, locum in quo ludebat veloci gradu adiens, eundem puerum infelicem rapuit. Sed quo eum detulit, nulli haecenus hominum est compertum. Verum, ut puto, eum detulit in infernum. Eadem namque hora casu ad quamdam meam domus fenestram, quo loco, in quo ludentes degebat pater et filius, ex opposito sita est, me posueram, ex quo me videre fuit necesse veritate perspicua serena tam ferendae rei gestae. Discant ergo juvenes in juventutis tempore, quod caeteris est praestantius, expectandis moribus se fulcire, ne vitibus caducisque moribus juvenilis animus informatus, statum in cantate nequeat permutare. Quod enim novae chartae inscribitur, de facili non deletur. Discant etiam parentes fatui filios correctionibus et verberibus erudiri, nec vitiorum sinant vepres radices figere non facilliter evellendas, ne stendi et hic et in futuro cedant eventus. Nam, nisi fallor, ad aeternorum gaudiorum patriam deveniendi arctissima, et sine ambiguitate atque a paucissimis certe cognita exstat via: eundi ad perditionem iter latissimum, et multis imo pene infinitis limitibus plenum fore constat. Quodlibet enim mortalium peccatorum ad perditionem suam tramitem struit: quo dum hominum non solum Paganorum, sed etiam illorum quos sacri Baptismatis unda lavit (nam de Paganis nulla oritur questio quin damnentur) majorem fore liquet numerum multiplicibus insistentium flagitiis, quorum nulla pene unquam cognoscitur emendatio: quinimo (respective quidem dico) pariter bonis et malis hominibus consideratis, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, sed omnes post suas improbas et pessimas ambulantes voluptates. Consequenter concludi debet, quod ad aeternae beatitudinis gaudia rarissimi gradiantur. Infinita, quia omnes pene sacrae Scripturae auctoritates hoc testantur. Infinita siquidem exempla possemus perspicaciter intueri ad hujusmodi veritatem sufficientius demonstrandam. Hoc ex omnibus unum censeri decet, nec ab hoc discrepare potest, nullum scilicet ad aeterna modo aliquo pervenire posse gaudia, nisi omnibus non particuliter, sed totaliter vitiis extirpatis, virtutum studeat itinere festinare. His jam sine dato, exemplis et prodigia quaedam jam hujus operis sibi propinquum

breviter introducam. Et duo præcipue admiranda, quæ a venerabili viro Nicolao Cretenſis inſulæ archiepiſcopo referente didici, primo dicam.

CAPUT XVIII. — Venerabilis idem archiepiſcopus pridie glorioſi Hieronymi devotione nimia Bethlehem veniens, ut ejuſdem cunctis honoribus colendas reliquias viſitaret, ut totus charitate fervidus, redire noluit donec me ſua gratiſſima viſitatione eximiis lætitiis adimpleret. Qui (uti donator præcipuus) ut gratiſſima mihi donaria ſuperabundantiſſime more ſolito imperliret, me viſitare minime contentus, mecum dignatus eſt jam diebus pluribus commorari; et etiam adhuc manet, quod utnam tempore longo duret. In Chriſto namque, Auguſtine chariſſime, venerabilis idem pontifex te ſalutat. Quam pluries igitur mihi ſuorum verborum avido venerabilis idem pontifex enarravit, hoc tale in civitate Candia contigiſſe. Sacerdos quidam ſuus ſuæ majoris eccleſiæ cuſtos, impudicus, luxuriæ et ebrietati deditus, nondum completo anno de hoc ſæculo migravit. Cujus corpore in cæterorum ſepulto bærathro ſacerdotum, ut ejuſ punitio cunctis innoteſceret ad exemplum, ſubſequenti nocte tantus in eccleſia, ejuſque cœmeteriis fuit ſtrepitus, quod rumore nimio in urbe illa commorantes excitati, pavore ingenti velut amentes ad eccleſiam cucurrerunt. Stant itaque omnes circa eccleſiam, ſtrepitus vehementes, campanarumque ſonitus audientes. Divinam quidem exorant clementiam, quatenus cur iſta ſiant, debeat revelare; ſed nullum exauditionis ſentiunt adjuvamen. Diluculo hoc ceſſante, cuncta quæ fuerant in eccleſia reperiunt revoluta, et quaſi undique flammiſ ignium violata. Ad hoc memoratus pontifex orationes indicens populo, quid ſequenti eveniat nocte præcipit expectari. Ne nimis ſuccumbam verbis, ſequenti nocte duplex ſtrepitus et pavoris tribulatio eſt ſecuta. Qua de re, repletus populus amaritudine et dolore, cernens nullum ſibi a Domino adiutorium evenire, ſicut vulnerati qui in monumentis projecti dormiunt, exiſtebant. Die autem illuſcente, omnibus in eccleſia ad orationes congregatis, glorioſus Hieronymus ſubito ſepties ſole ſplendidior in eccleſiam veniens ad altareque gradiens cunctis videntibus et mirantibus, per horam ſere ſub ſilentio manens, obſtupenti populo, hoc propter ſacerdotis illius miſerum cadaver ſacris indigne locis conditum ad terrorem peccantium contigiſſe intimavit: eique mandans ut cadaver miſerum tartareis poſt reſurrectionem omnium manſionibus deputandum, diſſepultum flammiſ traderent protinus concremandum: alioquin incopta peſtilentia non abiret. Et ſic ab inſipientium oculis eſt inſiſtus. Quod ut ordinaverat, lætabundus populus protinus adimplevit, Deo et beato Hieronymo laudes præcipuas perſolvendo: et ſic peſtis illa ceſſavit. Qui deinceps beatiſſimum Hieronymum omnes unanimiter devotione maxima inceperunt colere.

CAPUT XIX. — In eadem inſuper civitate quidam pulcherrimus exſtitit juvenis, Titus nomine, honeſtis moribus luculentus, carnali non ignobiliſ natus progenie, prædives valde, totam pene devotionem et fiduciam habens in beato Hieronymo. Ille ſiquidem juvenis virgineo nitens candore, in ejuſdem ſanctæ virginitatis propoſito uſque ad vicesimum annum probis vitæ moribus perduravit. Quo tandem tempore completo, ſui fratris nefando conſilio incitatus, ſpretis tam nobiliſſimis virginitatis gemmiſ, auri pretioſiſſimum metallum calcans, ad carnis ſpurcitias et lutum æ fetorem vehementer declinans, puellam quamdam omni pulchritudine corporis renitentem ſibi in matrimonio copulavit. Cujus amoris retibus ita ſe capiens, quod aliud præter ipſam poterat minime cogitare, de die in diem cœpit divina obſequia oblivisci. At quia miſer dereliquit juſtitiam, oblitus fuit Deum aſſentem ſe; oblitus fuit ſibi Dominus miſereri. Completo namque anno, quo cum puella juvenis inſenſatus ſteterat, non ut matrimonio fungeretur, ſed cauſa explendæ libidinis copulatus, ſuggerente diabolica aſtutia, juvenis frater puellæ illaqueatus amore, avidè

dñi quærens ejuſ amplexibus frui, tandem quod optaverat eſt adeptus. Huc accurrant juvenes, et exemplo juvenis ſint experti. Fiunt nota juveni puellæ viro jam peracta. Tacens idem cogitat avide quo valeat modo rei certitudinem reperire. Exſpectat diebus aliquot ſe ſimulans hoc nescire. At die quodam ordinat urbem deſerens peregre proficiſci. Et latens per diem in civitate, nocte media domum veniens, reſeratis ſeris a puella ſervitricæ clam, ut prius ſimul ordinaverant ambo, uſque ad thalamum in que ejuſ frater et uxor in lecto ſtabant, procedens ſibi poſtulat aperiri. Mirantur illi, et timore perterriti vehementi, pulſanti negligunt oſtium reſerare. Tandem contractis ſeris thalami, juvenis ira et furore nimio fornicis inſtar ardentis unidique inflammatus, uxorem primo evaginato gladio interfecit; deinde ſub toro proprium latentem fratrem inveniens interemit. His ita geſtis ex civitate exiens, multo tempore per mundum huc illicque errans, cum quibusdam aliis cœpit quosdam tranſeuntes in itinere depradari, ac etiam jugulare. Permanenti itaque eidem Tito per decem annos tallibus negotiis implicato, glorioſiſſimus Hieronymus ſalubre refugium et vitale, die quadam jam adveſperante luce, in modum mercatoris ſe monſtravit, ne ille ſolummodo habitæ devotionis præmiis privaretur. Nam ille quanquam tot et tanta vitia abhorrenda continue exerceret, tamen in beato Hieronymo devotionem aliquam refinabat, ita ut eidem quotidie ſe commendans, boni aliquid diebus ſingulis ad ejuſ honorem facere nullatenus poſtponerebat. Cernens itaque Titus mercatorem, nefandiſ ſociis ad ſolita nequitia opera convocatis, concito cum eiſdem pergens curſu vibratis lanceis Hieronymo mercatoris inſtar obviam venienti. Moxque in eum inſurgens, a ſociis eumdem præcepit retineri, donec ejuſ lateri gladius inſigatur. Deinde manum elevat interficiendi gladium retinentem, ut ſcelus tantum valeat jam explere. Ad hoc Hieronymus glorioſus: *Amore, inquit, Hieronymi, quem tu diligis, aliqua loquendi brevis licentia mihi detur: poſtmodum ſi volueris, facito id quod optas.* Ad hæc et Titus: *Amore, inquit, ejuſ quem nominavi, et loquendi et vivendi licentia tibi, ut poſtulas, concedatur: tantum quæ portas mercimoniæ jam deponere.* At glorioſus Hieronymus: *Ego ipſe ſum Hieronymus, qui huc propter tuam liberationem veni, ne mihi a te impenſa obſequia in vacuum præterirent. Te tot, quæ geſiſti, peccaminum jam pœniteat, ad teipſum redeas; ne formides: hucusque me noveris propter tuam ſalutem et animæ et corporis ſupplicem pro te apud iratam divinam juſtitiam exiſtiſſe, ne in te dignas tibi ſævitias exerceat. Ad pœnitentiæ igitur quam citius perge callem, et peccatorum onera jam deponere: alioquin me tui cuſtodem et apud Deum ſupplicem non habebis.* His dieſis Hieronymus glorioſus ab illorum oculis diſparuit. Ad hoc ſtupefactus Titus (et qui cum illo erant) timore et admiratione tam ingenti ad terram prociſdens, per horam non potuit elevari. Tunc ſubito in Titum, et qui cum illo erant, Spiritus ſancti gratia eſt effuſa, et lux eos cœlitus illuſtravit. Qui protinus in viros alteros jam mutati, ſpretis cunctis ſpurcitiis vitiorum, ad pœnitentiæ tramitem rediere: deinde ad eremorum antra devia et ignota properantes, in magnis ſe corporum aſperitatibus, et vita ſanctiſſima tradiderunt.

CAPUT XX. — Miraculum aliud quod veridicorum teſtimonio ſolidiſſime in ſuperioribus Ægypti partibus peractum intellexi, quatenus hominibus et maxime juvenibus quantumcumque caſtis proveniat in exemplum ad evitandum periculum mulierum, præcedenti miraculo addere cogito fore gratum. Monachus quidam juvenis et decorus, honeſtate præcipuus, moribus maturus, qui ſenex virginalis pudicitia cuſtos, cunctisque illius monaſterii monachiſ ſpeculum ſanctitatis, glorioſiſſimi Hieronymi amator devotiſſimus fuit, duodecim degens annis in monaſterio, continue orationibus vacans, et ſtudio Scripturarum. Ille amore caſtitaſ timens; ne cor aliquoſiter violaret, multa

rum visus ineffabiliter abhorrebat, ita ut eorum memoriam formidaret. Huic proposito diabolus antiquus serpens, et hominum inimicus, invidiosus, suae nequitiæ inveteratæ contra eam dolos et artes multiplices incliavit, continuo cogitationum stimulis juvenem pessimus tentator affligens, die noctuque a tentationibus duobus mensibus non cessavit. Juvenis vero providus sese Domini et beati Hieronymi, cujus dilectionis ardore fervebat, commendans custodiae victrici, tentamenta diabolica jejuniis et orationibus triumphabat. Confluant huc, quæso, juvenes atque senes, et quanti sit casus mulierum fallax pulchritudo, hic doceantur, maxime per exemplum. Cernens se asperis perfidus diabolus a juvene superari, tanquam leo rugiens subtiliores nocendi artes cepit quærere, ut juvenem devoraret. Fit itaque inter eos pugna gravis. Hinc astutiis consuetis castra adversus juvenem struit pessimus inimicus; hinc juvenis orationes et gloriosi Hieronymi protectio castrorum sternunt munitiones, et vires eorum triumpho nobili vilipendunt. Interea genitoris ad mortem agrotantis visitationis causa ingruente, ex monasterio in civitatem ad paternam ædem venire juvenis est compulsus. Nam se pater dolore nimio moriturum, si visione frustraretur filii, crebris clamoribus acclamabat. Ob hoc dolens monachus, timens ne mulierem visu cor mundum et virgineo candore nitidum violaret, potius (nisi fratrum sui cœnobii fuisset supplicationibus inclinatus) erga patrem crudelitatem volebat propter Dominum exercere, quam eidem infirmanti compati a monasterio recedendo. Sciebat enim monacho nil tam nocuum, detestabile, et mortale, quam vicos et civitates et gentium multitudinem circumire. Nulla certa permanet in homine quies mentis, qui multorum verbositatibus et vaniloquiis implicatur. Quod aqua piscibus, monachis idem præcipue silentium operatur. In paterna itaque manens æde monachus, diebus tribus tædio tam vehementi affectus est, quod sibi potius videbatur tætris se fore carceribus mancipatum. Completo die tertio, dum eum cum sorore sua quadam pulchritudinis inaudita, infirmitatis causa patris crura simul contingente conficere, casu sororis dextera ejusdem tangente dexteram, tam diris libidinis et ejusdem sororis ineptæ et abominabilis concupiscentiæ sui subito jaculis cor ejusdem monachi instigante diabolo vulneratum, quod pene eam ad illicita, et omnino ab hominibus abhorrenda, nisi exisset timor verecundiæ, invitabat. Heu! quid dicam? quæ monachis illis inerit observantia castitatis, qui continue mulierum visibus potiuntur insimul colloquendo? Sic manet in castitate homo faciem intuens assidue mulierum, sicut manet palea stans in igne. Fallax certe et ruinæ maxime propinquus casus, inevitabileque periculum est feminæ pulchritudo. Timor certe monacho evenit, quem timebat; et sibi accidit quod tanto tempore verebatur: nec sine exemplo maximo aliorum, non illud jussum est parentibus obedire, in quo animæ periculum formidatur. A monasterio invite monachus egreditur; sed ardore libidinis tam nefandæ cor inflammante, nil aliud quam sororis hoc nescientis scelos faciem improbis oculorum visibus videre cogitans, nullum pene unquam fuisse monasterium recordatur. Sanatur interim pater; at monachus excusationibus adinventis tardat de die in diem ad monasterium remeare. Manente eodem in paterna domo tribus mensibus, hinc monachos, hinc patrem maxima movit admiratio, omnemque familiam, cur istum tam vehementem irrepserit mutatio, et alteratio inaudita. Ignorant siquidem rei causam, idcirco effectum eos contingit ignorare. Ad monasterium cum duobus ad se ex monasterio destinatis monachis tandem revertitur, illud referens tædium redeundo, quod prius detulerat exeundo. Cœpit itaque in monasterio corpus degere monachi, cor vero a sorore aliquantulum non recedit. Hoc sibi sit studium Scripturarum, ut attingat pessima quæ affectat; hæc contemplatio divinorum, ut peccatorum modum inveniat explendorum. Percu-

liter alienus sei, et a veritate cognitione devius continue a diabolo, cujus jugo gravissimo imbecille calum submisit libidinis novæ telia. Sicut fumus delciant dies ejus, confringuntur sicut in fraxio ossa ejus, et infirmatur in doloribus vita ejus; irrationali sit similis animali. Obliviscitur in toto divina clementiam exorare, tota die cogitans, quis modus appareat habilis, ut poculum mortis valeat degustare. Heu! quam sunt inopes et miseri, et omnibus bonis agentes et exules, qui a Domino se elongant! Tanto sit pejus brutis animalibus vir in peccatis, quibus ab anima Deus majori spatio elongatur, quam id quo cœlum a terra distat, et oriens ab occasu, quam ab eisdem præstat, cum divina gratia est fulcitur. Cogitanti denique monacho, veritatis luminis nescio, nefandissimæ et auditui horribilis voluptatis adipiscendæ reperire modum, mali consilii seminator diabolus, hoc sibi tale insinuat consilium occulto cogitamine vani cordis; ut scilicet intempesta noctis medio, cunctis dormientibus, veste deposita monachali sumptoque habitu laicali, ex monasterio exiens, paternas clam adeat mansiones, et domum crepusculo noctis latenter intrans sub toro sororis lateat, donec dormiente ipsa ad eandem accedat, suæ voluptatis libidines expleturus. Placet insanæ mentis imperitiæ consilium erogatum, studetque ipsum toto posse quam potest brevius effectui mancipare. Sequentis igitur advenienti noctis medio, sub silentio ad fores cœnobii claves gerens manibus preperat; sed ad ostia veniens, per totam illam noctem huc illicque discurrens, quo sint in loco posita, non invenit. Stupore et admiratione perterritus, cur hæc sint nesciens intueri, jam matutinali qua ad laudes debitas dominicas monachi excubabant, propinquante hora, compellitur ille ad cellulam retrogredi. Manet in cellula ille admirans per diem illum; proponit sequenti nocte facere quod non fecit; audet imbecillis dextera quæ non potest; sperat stultum pecus contra leonem pugnantis triumphum gloriam adipisci. Quid, insensate, reris? putas agere vile pecus, quæ leo fortissimus Hieronymus contradicit? Cessa imagine gloriosissimi Hieronymi genæ sectere, ipsum ulterius non salutes, et tibi potestas protinus concedatur, ut cadas in foveam quam effodis, ut dira naufragia jam admittas. Non possunt impensa gloriosissimo Hieronymo servitia, quoquo modo fiant, mercedibus vacuari. Retinebat siquidem in cellula monachus ille devius et errans, et diabolico dominio mancipatus, imaginem gloriosi Hieronymi tabula insignitam, cui diebus singulis antiqua consuetudine sectens genæ, se eidem pluries commendabat. Idcirco ut ejus mira clementia cunctis innotesceret, illo eum die retinebat ne malum faceret quod volebat. Ignorans vero hæc ille monachus, subsequenti nocte ad cœnobii iterum fores pergit. Sed quod præcedenti nocte fecerat, id hæc fecit. Ne igitur in hæream verbis, per unum fere mensem singulis noctibus continuo hoc evenit. Completo itaque, ut puto, mensis circulo, in somnis beatus Hieronymus sanctissimo cuidam illius monasterii monacho apparuit in strato suo quiescenti nocte, eidem revelando quid iste monachus faciebat, mandansque illi ut debeat eidem monacho sic erranti declarare, quomodo ipse eum ob sibi impensam reverentiam custodivit, ut ostia non videret ad cogitatum perpetrandum scelus; et quod nisi sibi velox de inceptis subsequatur emendatio, sese de ipsius custodia removebit; discessitque protinus ab eodem. Mane autem facta, quæ viderat monachus, alteri monacho enarravit. At ille se, quid hic dicat, non intelligere pluribus detestans sacramentis, cœpit dicere propter cerebri vacuitatem hæc somnia evenisse. Tacet monachus et recedit. Ille gaudens proponit nocte sequenti, nullam amplius exhibens solitam Hieronymo reverentiam, ostia monasterii ad nequam opus quod tandem affectaverat peragendum, ad suam libitum reserare. Ut breviter dicam, quod miser diu hiant animo cogitaverat, mala operandi a Hieronymo, he-

nore solito privato, sibi tradita potestate, ut voluit sic effectus: sed tamen in sine gloriosissimi Hieronymi clementia non defecit. Recedens itaque ille de monasterio nocturna hora, alieno habitu occultatus, patris donum adveniens per diem illum undique circumvicit. Cumque noctis crepusculo domum intrasset, ad lectum in quo virgo soror quiescere tunc solebat, clam procedens, tandem sub eodem latitavit, quamdiu sororem dormire potuit aestimare. Tunc idem exiens, exspoliatis vestibus sororis se dextero lateri applicavit. Ad hæc soror levi somno dormiens excitatur, et virum juxta se manu sentiens, admodum expavescens, diris emissis clamoribus ad se omnes pariter evocavit. Currunt ad puellæ thalamum cuncti cum lumine, et tandem in lecto inveniunt hunc jacentem. Mirantur parentes et stupent, cernunt hoc cuncti qui cucurrerant, et condolent. Interrogat a filio pater discriminis tanti causam, reatum suum filius silentio constitit. Ut enim dixi, voluit gloriosus Hieronymus hunc suam stultitiam experiri, ut in posterum humilior et astutior fieret ad cavendum, et in prælio se tuendum; et ne amplius exemplo suo quis de sanctitate consideret et speraret. Quanto enim major inest homini sanctitas, dum in mari mundi hujus procelloso, et inimicorum agminibus pleno, imbecilli carnis navicula navigat; tanto major est timor et astutia se tuendi. Infinitas pessimus ille tentator diaboli nocendi possidet artes. Qui incautus pergit, levissime capitur. Qui in cunctis timet, ab omnibus diabolis hic timeatur. Certe plus nil nocet, quam, spreto aliorum consilio, ut propria voluntas præcipit, ambulare. Qui suæ tantum voluntati credit in cunctis quæ facit, finem odibilem adinvenit. Magnus exemplo jam finito timor de fragilitate nostra maxima, et de diabolica calliditate et astutia nobis omnibus demonstratur; magna et spes veniæ peccatoribus declaratur. Cernens namque se monachus sic a diabolo deturbatum, delusum, ac etiam in tanta miseria captivatum, protinus suffragiis gloriosissimi Hieronymi, cujus semper devotus exstiterat, suam miseriam et culpam vehementissimam recognoscens in seipsum rediit, et de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abjecta, lugens et dolens ad fontem penitentiae properavit. Deinde vero in suo monasterio per annos duos in tanta se abstinentiæ asperitate afflixit, ut foret cor hominis insufficienti cogitare: et completo annorum duorum spatio, ante dies modicos ex hoc sæculo feliciter exspiravit.

CAPUT XXI. — Venerabilis Damasi Portuensis episcopi pridie receptis litteris, aliqua eis inscripta corde avido intellexi, quæ ob ejus reverentiam non dimittam. Romæ cardinalis quidam Cælestinus nomine, Hieronymi gloriosi æmulus et detractor, dum die quodam in conventu existens cardinalium, mores solito ore audaci et temerario in ejusdem injuriæ verba prorumperet, dolore subito viscerum impellente ad occulta naturæ loca properans, viscera omnia protinus emanavit, et antequam illinc recederet exspiravit.

CAPUT XXII. — Alius quoque presbyter cardinalis Andreas nomine, isti non similis, sed gloriosissimi Hieronymi devotissimus atque cultor, pridie in eadem Romana urbe multis circum astantibus exspiravit. Qui cum jam in ecclesia esset, paratis exsequiis, quæ solent fidelium tumulandis exhibere corporibus, assistente summo Pontifice cum pene toto clero et populo Romanorum, qui ad eundem Andream venerant honorandum, emissis ululatibus et crebris gemitibus in feretro cunctis stupentibus et veluti excitareretur, mirabiliter exsurrexit. Cumque a Romano Pontifice remoto de ecclesia majori beati Petri apostoli universo populo clausisque foribus interrogaretur, intulit ista verba: *Dum starem divino examini judicandus, et jam propter vestium et ciborum, quibus hæctenus usus eram, nimiam superfluitatem tartareis cruciatibus condemnarer, subito adveniens quidam sole splendidior, niveque candidior (quem fuisse gloriosum*

Hieronymum, ad se invocem referentibus qui astant, intellecti) præsentem judicii flexis genibus animam mea corpori jungi porrectis precibus impetravi. Quibus finitis verbis, in actu oculi inde recedens, anima, uti cernitis, corpori est conjuncta. Ad hoc miratur summus Pontifex et cæteri audientes. Fiunt hæc nota populo extra ecclesiam expectanti, et, contractis ecclesiæ foribus, protinus ecclesiam intrant, omnes magnis vocibus Deum et gloriosum Hieronymum collaudantes.

CAPUT XXIII. — Multa nos mentis afflictio commovet et contristat, intellectu quod quamplurimi episcoporum Deum et Dominum Jesum Christum, cujus vicem gerunt, abnegantes, terrenorum, quorum Deus venter est, vestigiis inhaerentes, de stipendiis pauperum et sanguine Jesu Christi delicatissimis ferculis, cum histrionibus et cæteris divitibus suam ventris replent ingluviem, ad seditatem luxuriæ incitandam; vestimentorumque de die in diem superfluitatibus abutuntur, de pauperibus, quorum mercedem raptam manu latrociniæ devorant, fame morientibus et frigore non curantes. Hi certe non episcopi, sed diaboli vocandi sunt. Episcopus autem aut sanctissimus aut diabolicus est. Magni certe meriti est status episcopalis, sed periculi infiniti. Levissimum peccatum aliis imputandum, gravissimum episcopo imputatur. Pontificis etenim vitium in subditos diffunditur per exemplum. Majora recipienti ratio major crescit. Quot enim ovium Christi vel negligentia episcopi, vel exemplo in peccata deviant, de tot tenetur Domino reddere rationem. Heu! quid, Augustine charissimè, dicam? Grave nobis inest pondus, gravis sarcina. Sed debiles ego habens humeros, quid portabo? Saut certe angustia mihi, undique me torquentes. At dum graves mihi promptos casus intueor, timore maximo succrescente continue affligor et contristor. Secarius est episcopalem statum fugere, quam appetere. Laudo certe episcopatum tanquam vicariatum Domini nostri Jesu Christi: sed illos qui in eo vitam agunt militum terrenorum, qui mundi gloriam et pompas appetunt, non collaudo: immo eis consulo ut eum fugiant, quantum possunt. Melius certe fuisset eis cum terrenis vitam agere terrenorum, quam in pontificali culmine hæc agentes ad infima et profundiora loca descendere; tanto præ cæteris cruciandi, quanto præ cæteris plura donaria receperunt. Intellego enim episcoporum plurimos potius nomen gerere, quam essentiam; potius lupos rapaces fore Christi ovium, quam pastores; destructores magis esse Christi Ecclesiæ, quam rectores: qui Christianorum elemosynas deprædantes, mercedem pauperum lupinis faucibus in superfluitatibus ciborum et vestium devorant et consumunt, quod absurdum est, abominabile, et detestandum. Hæc idcirco dixerim, ut talis abominatio cunctis gentibus innolescat, quatenus, si Deum non metuunt, homines verentes a suis aliquantulum abominatibus retardentur. Audiant, quæso, hi tales episcopi quæ narrando proponimus, et saltem aliorum calamitatibus terreatur.

CAPUT XXIV. — In superioribus Ægypti partibus in deserto quodam ab hominibus propter vitæ incommoda inhabitabili, quidam debebat monachus Elias nomine, antiquissimus, et magna vitæ sanctitate radians; qui vivente beatissimo Hieronymo, eidem familiaris valde fuit: quem beatissimus Hieronymus habuisse prophetiæ spiritum pluries enarravit. Ille die quodam (ut plures mihi testificaverunt monachi, vita venerabiles fideque digni, qui se id dixerunt ab ejusdem sancti viri ore multoties audivisse) solitis incumbens orationibus somno repente adveniente aliquantulum obdormivit: et ecce in visione (quo quidem modo multoties Deus omnipotens grandia et occulta suis fidelibus reserat sacramenta) in quodam palatio miræ pulchritudinis, ineffabilis et a mortalibus nunquam visæ, ut sibi videbatur, erat. Cum per horam per palatium illud huc illucque gradiens ejus admiraretur pulchritudinem vehementer, vidit quoddam præparari tribunal a quibusdam nimis pulchritudinis juvenibus, stratis

lapetis et vestibus auro et gemmis et multa artificii varietate decoratis circumquaque pariete involuto. In quo postmodum rex quidam maximus et decorus, cuius aspectus tanta erat suavitas, ut nihil vellet aliud qui habere magna desiderat, virorum sole lucidiorum comitatus societate veniens se posuit ut iudicia exerceret. Inter hæc cujusdam anima (quem fuisse Anconitanum præsulē ab aliquibus ibidem consistentibus postmodum intellexit) a nequam spiritu catenis igneisque vinculis vincta, instar fornacis flammam erumpens sulfureas, deportata majestati regie præsentatur. Quæ priusquam de aliquo interrogaretur, cepit diris vocibus se infernalibus mansionibus dignissimam acclamare; hæc inter cæteras maxime assignans principalem causam, quoniam vanis pompis intentata, in conviviis, et vestibus et hujusmodi stultitiis delectata esset. Quibus finitis, lata per iudicem sententia ut penis infernalibus traderetur crucianda, donec corpori juncta duplices penas in perpetuum sustineret, mox illam secum ferens omnis illa nequam spirituum turba, inde cum diris clamoribus recesserunt. Deinde alterius cujusdam anima (quam fuisse Theodonii senatoris, fratris venerabilis Damasi prædicti episcopi Portuensis, similiter intellexit) ante majestatem regiam circumstantibus multis nequam spiritibus, eam gravissime accusantibus præsentatur. Cumque a diabolis in longum accusatio traheretur, et nullus ex adverso aliqua responderet; vir quidam septies sole splendidior, et, ut sibi videbatur, pene cæteris astantibus eminentior, ad regis sedens dexteram, in pedibus se erexit. Quo quidem surgente, silentium rex manu propria a cunctis fieri imperavit. Tunc qui steterat, omnibus se opponens accusantibus, hunc suum fuisse fidelissimum et devotum, et ei continue exhibuisse reverentiam specialem, eisdem mox loquendi audaciam abstulit, et taciturnitatem prænotavit. Postmodum vero ille flectens ante regem genua, huic suo fidelissimo veniam et æternam requiem solita pietate et misericordia infinita clementissime elargiri, ita tamen quod pro commissis in mundo flagitiis in purgatorio purgaretur, suis precibus, ut voluit, est adeptus. Tunc omnis illa nefandorum spirituum multitudo gemens et ululans de illo loco protinus se removit. Intervallo autem facti horæ unius, juvenis quidam pulcherrimus concito gradu per palatium veniens, ad huncque accedens, qui tam emineus et præclarus in auxilium exsurrexerat Theodonii senatoris, se fore dixit a Petro patricio Romanorum ejus devotissimo missum, quatenus ejusdem preces exaudiens, sibi impetrare a Domino filium dignaretur. Ad hæc rex, *Quod*, inquit, *a filio meo Hieronymo Petrus postulat, certe fat.* His omnibus sic finitis, a somno illo mox Elias monachus excitatur, laudes immensas Deo reddens, et Hieronymo glorioso: qui diem illum in quo tam miranda viderat prænotans, eodem postea intellexit die episcopum Anconitanum et Theodonium senatorem ex hoc sæculo migravisse. Quo liquide patet, hæc vana somnia non fuisse.

CAPUT XXV. — Magnam putabas, Augustine charissime, aliquibus admirationem inducere, veluti si quid novum et inauditum eis proponens, dum in tuis pristinis litteris quas recepi, Joanni Baptiste et cæteris Apostolis Hieronymum sanctissimum æqualem in sanctitate et gloria, rationibus sine dubio efficacibus, et visionibus mirificis comprobabas. Certe non est aliquis ambiguitas, verissima et omni fide et devotione dignissima hæc ita fore. Nec puto aliquibus ejus vitam sanctissimam, et ejus tanta prodigia hominibus insue:ta non ignorantibus, admirationis aliquid evenire. Sed quoniam tales tuæ fuerunt rationes, ad veritatem hujusmodi declarandam, quod meas levissimas et imperitas nunc illis opponere non deceret, ideo, omissis omnibus, visionem mirabilem, quam venerabilis vir Cyrillus episcopus Alexandrinus se vidisse suis ad me diebus plurimis jam elapsis destinatis litteris affirmabat, breviter introducam. Post beati Hieronymi obitum gloriosum anno completo, in die natiuitatis glo-

riosissimi Joannis Domini præcursoris, laudibus expletis matutinis, dum memoratus pontifex more solito in ecclesia solus ante altare ejusdem præcursoris Domini gloriosi, flexis genibus, ipsius gloriam et excellentiam multa spiritus dulcedine contempleretur; repente somno aliquantulum obdormivit: et ecce in ecclesiam (ut sibi clarissime videbatur) binatim quorundam speciosissimorum hominum ultra humanam æstimationem cantus alternatim suavissimos concinentium turba vehementissima miro ordine veniebat. Deinde binatim omnes ad altare procedentes, et ibidem flectentes genua, ad sedendum singuli se ponebant. Cumque illorum hominum jam cæset ecclesia valde plena, post omnes duo viri eminentiores cæteris, in toto similes atque pares, infinitis sole lucidiores, stola induti lucidissima, candidissima, auro et gemmis undique ineffabiliter rutilante, venientes ecclesiam pariter intraverunt. Ad quorum introitum omnes in ecclesia residentes, protinus flexis genibus eisdem summam reverentiam persolverunt. Tunc duo illi viri ante altare ab eisdem reverentia exhibita, in duabus cathedris aureis mira lapidum pretiosorum varietate et pulcherrime decoratis, sibi a quibusdam pulcherrimis juvenibus præparatis, ambo pariter consederunt, et sic silentes aliquantulum permanserunt. Interim inter illos silentio facto, cepit alter eorum duorum alterum impellere ad loquendum. Cumque longa ad invicem altercatio oriretur, quis primo inciperet prædicare, coeperunt singuli, ut Hieronymus Joannis (cujus erat die illa solemnitas) laudes et magnificentias explicaret, magnis vocibus acclamare. Tunc unus illorum sermonem mox incipiens laudes beatissimi præcursoris Domini tanta loquendi dulcedine, tantoque verborum ornatu, necnon et sententiæ gravitate contexit, quod fas non esset lingue hominum declarare. Finito itaque sermone illo, alter (quem Joannem Baptistam cuncti qui aderant, nominabant) eidem grates referens multiplices, hoc circumstantibus ad ejus honorem et gloriam est locutus: *Socius iste meus charissimus Hieronymus, æqualis mihi in gloria, æqualis etiam in sanctitate, seriem meorum laudum est hactenus prosecutus; idcirco dignum est ut ejus laudibus nunc insistam. Hic vere lux est Ecclesie, tenebras effugans errorum, et cunctos illuminans homines veritatis claritate cæcos. Hic fons est aquæ sapientiæ salutaris, ad quem sitientes dum accedunt, largissime satiantur. Hic arbor altissima, cujus cacumen cælum ascendit, sub cujus doctrinæ frondibus de sævi ejusdem oris fructu, aves cæli (scilicet homines multum intelligentes) et bestiae terræ (scilicet homines parum intelligentes) uberrime satiantur. Hic mecum fuit in sæcula eremita, et certe non minus me carne abstinentiæ maceravit: hic mecum virgo nitidus atque perus: hic mecum fuit propheticus spiritu illustratus: hic mecum doctor exstitit veritatis. Ego propter justitiam et veritatem, vitam corpoream dereliqui; hic etsi sic non amiserit vitam corpoream propter justitiam et doctrinæ suæ perspicacissimæ veritatem, tempus suum tamen totum gessit in sæculo, in martyrio, afflictionibus et dolore: ego christianæ fidei præcucurri nuntius, et gentium invitator; hic postmodum veniens ejusdem fidei exstitit sustentator, et ab hæreticis eandem lacerantibus defensor: ego semel in baptismo manibus propriis Christum tetigi in Jordane; hic ipsum non solum manibus propriis habui multoties in altari, sed et ore proprio manducavi. Hic mihi in sanctitate per omnium fuit æqualis; nunc autem æquali ambo æternæ vite præmio inanimul congaudemus. Hæc et alia multa prosequente beato Joanne, quæ idem beatus Cyrillus non potuit totaliter memorare commendare, jam hora diei prima adventiente, ecclesiam custos intrans episcopum intuitus dormientem, eundem manibus excitavit. Expergefactus itaque pontifex, stupore et admiratione et gaudio admodum plenus, quæ viderat, custodi cum lacrymis enarravit: deinde illo die missam solemnissimam celebrans, visionem mirabilem omni populo declaravit.*

CAPUT XXVI. — Sunt infinita plura que dici pos-

sent miracula verissima, et utilia enarranda, quam ea quæ in brevi hoc opusculo sunt scripta. Sed ne proximitate operis aliquid legentibus tædii oriatur, uno solo miraculo, quod nondum expleto mense in Bethlehæm peractum est, perfectus huic operi finis erit. Die dominico transacto post octavas Pentecostes, omnibus meis suffraganeis episcopis, et multitudine maxima tam virorum quam mulierum in ecclesia, in qua sacratissimum quiescit Hieronymi cadaver, insimul congregatis honore debito et veneratione tam debita quam devota; primo egomet sacris indutus vestibus, ad locum foveæ in qua corpus venerandum jacet, accedens, terram cœpi effodere sepulturæ, quatenus sacratissimum illud corpus inde ablatum, in tumulo marmoreo mira pulchritudine undique decorato, quod hac de causa fuerat fabricatum, postmodum poneretur. Cum jam fovea foret vacua, cunctis cernentibus corpus sanctissimum in medio foveæ, tanquam in aere a nulla parte terram tangens permanebat integrum, nec corruptione aliqua violatum. Quod inde elevantes cum odore tam vehementi et suavi, quod talem olfactus hominum nunquam sensit, collocavimus in altari, quatenus a populo reliquiæ sanctissimæ viderentur. Quot autem illo die me cunctisque qui aderant astantibus sint peracta miracula gloriosa, explicare ea nullatenus compos essem. Cæci sexdecim illas reliquias tangentes facie, visum protinus receperunt. Tres præcipue dæmoniâi catenis vincti, in illam ecclesiam plurimorum hominum manibus deportati, sunt protinus liberati. Mulieris cujusdam viduæ pauperulæ puerulus, ejus unicus filius, in ecclesia fuit præ gentium multitudine suffocatus; quem mater mortuum inveniens, dolens et lugens, mox in ulnis puerile cadaver ad foveam, in qua sepultum fuerat corpus Hieronymi gloriosi, deferens, eum in foveam projecit, hæc dicens verba: *Sancte Hieronyme gloriose, hinc non recedam, donec recitatus mihi unicum meum filium, quem anxi. Mirabilis certe Deus in sanctis suis, faciens prodigia insueta. Statim ut terram exstincti pueruli corpus tetigit, eidem anima est conjuncta. Quidam vir corpus cujusdam sui filii de sepultura, in qua per triduum jacuerat, extractum, mox ad foveam illam detulit, et illud in foveam sic projecit; qui juvenis fuit illico vitæ pristinæ restitutus. Innumerabilia pene forent miracula, quæ peracta sunt a mane usque ad vespères, quo quidem tempore gloriosum Hieronymi cadaver de fovea dissepultum in altari exstitit collocatum. Sed tamen ad hujusmodi miracula ulterius non procedam. Unum quod nocte sequenti accidit, non silebo.*

CAPUT XXVII. — In hora ergo vespertina corpus illud sacratissimum in monumento quod preparavimus, posuimus; sed mane monumentum vacuum est inventum, et corpus sanctissimum foveæ pristinæ invenimus restitutum. Quod dum ego plurimum admirarer, nocte sequenti mihi dormienti beatus Hieronymus apparens in visione, plurima mihi grandia patefecit: sed inter cætera, talia mihi verba dixit: *Noveris, Cyrille, quod corpus meum de fovea, in qua jacet, nullatenus extrahetur, quousque civitas Jerusalem ab infidelibus capiatur: quo quidem tempore Romam delatum, ibidem multo tempore requiescet.* Ad hæc expergefactus, quæ videram, cunctis episcopis et aliis viris catholicis enarravi. Quid et quando hæc eventient, aliter non agnosco. Si quid utile aut bonum in hac epistola dixi, non meis, sed gloriosissimi Hieronymi meritis imputetur. Si quid vero superfluum, inutile et non bonum; solum meæ insipientiæ et negligentia causa hoc accidisse, ab omnibus judicetur. Mei, Augustine charissime, in tuis orationibus memor esto.

ADMONITIO

IN SUBSEQUENTEM ALTERCATIONEM.

Epistolæ clxxviii locum in superioribus editionibus hactenus occupavit supposititia isthæc Altercatio, quamvis se ipsa res prodat iudiciis cum certis, tum

manifestis. Narrat quidem Augustinus in epistola, quæ nunc ordine est ccxxxviii, se cum Pascentio de fide coram disputasse: verum in illa disputatione obtinere ab adversario non potuit, ut notarii exciperent quæ dicebantur; hujus autem Altercationis acta sic referuntur, quasi omnia a notariis de verbo excepta fuerint: illa disputatio Carthagine habita fuit, juxta Possidium c. 17; hæc in titulo prænotatur acta Hipponæ. Atque huic præfuisse fingitur Laurentius quidam Judex, qui Laurentius in exordio significat altercationem aliquam vehementem inter partes pridem præcessisse; at in illa Carthaginensi disputatione nullus præsidebat Judex; intererat tantummodo honorati viri aliquot, rei gestæ testes futuri; neque ante illum diem colloquium ullum cum Pascentio habuerat Augustinus, uti ex eadem epist. ccxxxviii, n. 8, intelligitur.

Superest igitur ut hæc altera dicatur esse Altercatio posterius habita. Atqui Possidius unicam agnoscit collationem cum Pascentio; cujus collationis exitum, necnon epistolas ejus occasione postea ultro citroque scriptas memoriæ mandavit perquam diligenter; laudatque silentio missurus secundam solemniorumque coram judice collationem, si ipsi nota fuisset, præsertim in qua Judex sententiam dixisset secundum Augustinum. Adde nullam hujusce collationis mentionem fieri in Retractionum libris, tametsi alias, quæcumque in scriptis relicte sunt, collationes recensent Augustinus; nec dubitare liceat, quin Retractiones ediderit aliquanto post illud tempus, quo ipse Pascentium ætatis ac dignitatis merito superiorem habebat, ut dicitur hic et in epist. ccxxxviii, n. 1.

Jamvero dum istius Altercationis gesta percurris, initio quidem credas dies nonnullos a primo congressu ad hunc secundum effluxisse. Quod enim hic a Laurentio dictum legis, *si post illud totum quod pars parti, persona personæ convicii intulit pridem*, etc., ad ea procul dubio referas, quæ de primo congressu recitantur in epist. ccxxxviii. Et certe inter utrumque congressum aliquot admittendum fuerat intermedium tempus, quo nimirum ambæ partes Carthagine venirent Hipponem, utque eas ad se mutuo mitterent epistolas, quas ante posteriorem congressum datas fuisse liquet. Attamen Pascentius continuo inducitur de superiori congressu sic loquens, quasi pridie habitus fuisset: *Et quoniam hesternæ die, inquit, cum laudabiliter sanctum virum... Auxentium nominarem, et quem idem vir e duobus fuisset secutus, utrum Ariam an Eunomium idem frater Augustinus scrupulosus inquireret; ego anathema continuo memoratis Ariæ et Eunomio dicere non dubitavi, flagitans ut ipse quoque ὁμοῦτοι anathematizaret, eo quod scriptum in Libris dominicis minime reperitur*, etc. Id videlicet reip.sæ gestum fuit in prima collatione juxta epist. ccxxxviii, n. 4, nisi quod illud de Auxentio non ipse Augustinus quæsitivum, sed Alypius. Neque, opinamur, quisquam suspicabitur huc rursus contigisse altero die, qui Altercationem secundam proxime præcesserit. Quis etenim in animum inducat querelam eandem adversus ὁμοῦτοι motum fuisse iterum a Pascentio, atque ipsum ad solennem certamen coram Laurentio præside descendisse ut id

unum etiam tertio obtenderet, nempe quod ea vox scripta in Libris dominicis non reperitur; posteaquam ipsum Augustinus ex voce *Ingeniti*, quam Pascentius de Deo Patre usurpaverat, tam egregie confutasset in primo certamine, uti in epist. cccxxxviii narratur?

Ad hæc res hic agitur admodum frigide ab utraque parte, adeo ut sibi invicem vix respondeant nisi interloquente et compellente Laurentio. Et sane pseudo-Pascentius ille non eum refert Arianum comitem, qui a Possidio describitur, *fidem catholicam atrociter ac jugiter oppugnans, et quamplurimos sacerdotes Dei, simpliciori fide viventes, dicacitate ac potestate exagitans ac perturbans*; denique post primam collationem *magis magisque iratus et furens, mendacia multa pro fide sua falsa jactans*. Neque feliciter alter Augustini personam agit; pauca opportune, multa inerudite, perturbato omnia atque indigeste proferens, nihilque resipiens eam disserendi facultatem, qua instructus Augustinus aliis in disputationibus eminere solebat.

Nunc ad dictionem si animum advertamus, abhorret longe ab Augustini stilo, ut mox videre est in hisce loquendi formulis: *O nobilissime fidei vir præsidens. Circumamictus veræ carnis trabea. Veridicus ille secretorum interpres divinatorum Joannes. Tanquam de immanitate non pervident trabis. Ubi et ipsa caro voluit de Virgine nasci dominica. Qua dicit intimatque Dei mortalibus secreta*. Quid plura? Eadem est personarum omnium loquela, unum dicendi genus per totam Altercationem; quam nimirum una manus stilusque unus exaravit. Sed mirari subit illud quod in epist. cccxxxviii, n. 9, legitur, *Pro fide quam Reipublicæ debet, non times maledicta provincialium; pro fide quam Christo debet, times calumnias Episcoporum*: huc translatum fuisse hoc pacto, quasi ab Augustino dictum sit, *Fidem Reipublicæ debens Pascentius, fidei quoque suæ, quam Christo debet, ... dignetur nomen edicere*. Quid enim ad rem minus apposite? Porro eadem ex epistola ductum est id, quod additur continuo de Pascentii potestate et auctoritate, præter alia nonnulla.

Illud tandem haudquaquam prætereundum silentio, Augustini ad Pascentium epistolas contineri in nostris Mss. sexdecim, quo ex numero ne unus quidem codex adjunctam habet Altercationem illam: quam nonnisi seorsim reperire nobis licuit in tribus Mss., scilicet Laudunensi, Arnulfensi et Corbeiensi, qui omnes prædictis epistolis carent.

Quæ cum ita sint, jam intelligis, erudite lector, nos ut id opusculi genus spuris scriptionibus accensere, adductos fuisse multis et gravibus causis. Quibus postremo loco accedit non levis conjectura de vero ipsius auctore Vigilio Tapsensi episcopo, qui Vandalis arianam hæresim in Africa propagantibus, cum repugnare palam pro catholica fide disputando non sibi hæeret, emisit in vulgus opuscula quædam contra Arianos, inditis nominibus insigniorum Ecclesie doctorum, Athanasii, Ambrosii, Augustini; et inter alia librum contra Felicianum Augustino tributum falso in superioribus editionibus, tom. vi, necnon hanc ipsam qua de agitur Altercationem, uti suspicamur ex simi-

litudine et affinitate, quæ inter eam aliasque Vigilii lucubrationes intercedit. Exempli gratia, quemadmodum in Altercatione Athanasii cum Ario, exhibet ille Probum cognitorem et judicem, qui initio adjuvat partes Arii, ut in fine secundum Athanasium ferat sententiam: ita hic nn. 5 et 7, Laurentius cognitor et iudex favet nonnihil Pascentio, adeo ut eidem iudici divinum iudicium minitetur pseudo-Augustinus, cui demum pseudo-Augustino certaminis palmam Laurentius adjudicat. In illa paucis momenta sua proponit Arius, ut ab Athanasio multis refellatur: in hac Pascentius vix loquitur quidquam, nisi quo disputandi materies præbeatur pseudo-Augustino. Præterea in utraque Altercatione occurrunt pares loquendi formulæ, nempe in illa Probus: *Quemadmodum creditis*, inquit, *decenti prosecutione signate*. Et aliquanto post: *Id quoque Athanasius sua prosecutione designet*. In hac autem Laurentius, n. 5, dicit: *Advertisne.... quid sua prosecutione designet*, etc. Itaque methodus, stilus, sententia; auctorem unum eundemque referunt Vigilium. Is porro scribebat versus finem quinti sæculi. Unde minime mirum est Altercationem cum Pascentio sub Augustini nomine laudari a veteribus, uti laudatur non modo in Bedæ vulgata collectione ad I Cor. xvi, et Philipp. ii, quam collectionem Floro diacono Lugdunensi, qui medio sæculo nono floruit, tribuendam esse probatur in veterum Analectorum tom. i; sed etiam in ea, quæ ibidem Bedæ aasseritur, hactenus inedita, scilicet ad I Cor. xvi.

Consule Bernardum Vindingum e familia Augustiniana Theologum, qui id operis spurium esse ante nos existimavit in Augustiniano Critico ad tomum ii et ad tomum vi; quo posteriori loco recenset quindecim opuscula ab auctore, ut putat, uno et eodem profecta. Horum vero plurima Vigilio Tapsensi jam ab eruditis tribuuntur.

EPISTOLA XX (a),

Sive, uti Corbeiensis codex aliquæ Mss. præferunt, Collatio Beati AUGUSTINI cum PASCENTIO, ariano, habita in domo Anicia Hipponæ-Regio, præsentis LAURENTIO iudice delecto a PASCENTIO viro spectabili.

1. Laurentius vir clarissimus partibus et personis in cominus¹ positis dixit: *Dei discutiendum est negotium, naturæque ejus, in qua plerique labuntur homines, examinanda perfectio; si post illud totum quod pars parti, persona personæ convicii intulit pridem, jam in utrisque manet serenitas animorum, venerande Augustini et Pascenti nobilissime, dignamini profiteri. De Deo enim disputans animus debet serenior inveniri; quia repulsa animositate caliginibus, menti sese puræ ad intelligendam naturæ suæ magnitudinem facilius offert. Fidem igitur vestram ex professione opinionum primitus agnoscere volo; tum demum requirere, utrum liceat præter Scripturarum divinarum eloquia, usurpativæ defensionis merito, aliquid affirmare.*

2. Augustinus episcopus dixit: Sunt aliqua fidei necessaria a patribus posita, quæ in verbis diversarum linguarum aliter sonant, aliud intus continent in secreto; sicut ipsa caro Christi Dei et hominis, hominis pleni infirmitatem ostendebat exterius, et divinitatis virtutem gerebat interius. Tamen fidem Reipublicæ debens vir spectabilis Pascentius, quia ipse exstitit

¹ Bad. Am. et Er., in commune.

(a) Alias 178.

provocator, fidei quoque sure quam Christo debet, id est circa Christi personam¹, qua etiam *sua* credit animam gubernari, dignetur nomen *elicere*; quia potestatis, ætatis etiam, simulque provocationis ejus ordo id fieri justissime flagitat. *Mihi* autem placet te iudicio iudicem præsidere, quod etiam ipsi placuisse manifestissime comprobatur.

3. Laurentius vir clarissimus dixit: *Tuæ excellentiæ merito, Pascenti, vir nobilissime, nos admodum paruisse sat clarum est. Tremens enim in tantæ rei negotio præsidere cogitor, formidans ne de tantæ omnipotentis natura secus quid credens reatum incurram. Sacramento enim me memini animamque memini constrinxisse ne tuas intentiones ulla ratione palparum², nec aliquid a iustitia longius cohiberem. Tua enim delectatione iudex in cognitione fidei inter utroque videor præsidere. Partis ergo e diverso sistentis, cui defensionis verba Augustinus vir gravissimus se impensurum ostendit, postulationem quam petit, quia et ratione non caret, dignare effectui mancipare, nomenque simul propriæ religionis edicere.*

4. Pascentius vir spectabilis³ dixit: *Nec præsens prudentissimus suæ fidei episcopus Augustinus me negare potest Christianum: in Patrem ingenitum, et in Filium genitum, et in Spiritum sanctum me credere profiteor; sed non unius æqualisque substantiæ vel nature. Et quoniam hæsterna die, cum laudabiliter sanctum virum et miræ scientiæ Augustinum nominarem, et quem idem vir e duobus fuisse scutus, utrum Arium an Eunomium, idem frater Augustinus scrupulosus inquireret, ego anathema continuo memoratis Ario et Eunomio dicere non dubitavi, flagitans ut ipse quoque *ὑποσώων* anathemaret, eo quod scriptum in libris dominicis minime reperitur. Quod facere omnino in nullo consensit⁴, unde se procul dubio hominum evidenter ostendit: et quam pergrave sit, ipse prorsus advertit, Scripturarum auctoritate calcata, illud ponere quod eadem Scriptura non dixit. Si quid enim præter auctoritatem divinorum Voluminum ponitur, vacuum approbatur.*

5. Laurentius vir clarissimus dixit: *Advertisne, honorabilis Augustine, quid sua prosecutione designet, vel quam integro prosecutionis modo sententiam suam vir clarissimus Pascentius firmet?*

6. Augustinus episcopus dixit: *Catholicum me *ὑποσώων* in sancta Trinitate credentem hæc prosecutione respondeo; firmetur tantummodo ejusdem viri spectabilis Pascentii responsio, si nihil præterquam quod scriptum est, quisque nostrum debeat vel audeat in defensione fidei applicans nominare. Aut enim licebit, et nulli, maxime Græcis ubi fides orta est, denegabitur; aut non licebit, et calumnia justissime repellitur. Postea tamen *ὑποσώων* verbum grecum unitatem ostendens, quid contineat, quid habeat, quidve maneat exponetur.*

7. Laurentius vir clarissimus dixit: *Etiam ab Augustino honorabili viro rectissime respondetur. Aut enim, ut ipse prosecutus est, licebit aliquid quod scriptum non est defendendæ fidei merito ponere; et ponendum est licite: aut non licebit; et utrumque penitus denegandum est integre. Unde opus non est agnito jam vocabulo sonante professionem ulterius quidquam inquirere, nisi ut ipsum *ὑποσώων* nobis venerabilis Augustinus suæ religionis episcopus scriptum ostendat in Lege.*

8. Augustinus episcopus respondit: *Rectissimam justitiæ lineam tenens, o nobilissime fidei vir præsidens, agnosce, rationemque perpende; quia de tuo non solum alii sapientissimi viri iudicio iudicabunt, verum etiam Deus verissimus, qui est omnium iudicum iudex, plenius iudicabit. Non enim differentis Dei aperendum est iudicium: nonnunquam et in præsentem*

iudex ultor assurgit. Fidei ergo nostræ jam dignare rationem inquirere, symbolumque quo fides utcumque⁵ constat, singulos præcipue tuis auribus coram omnibus recitare.

9. Laurentius vir clarissimus dixit: *A iustitia nulla ratione discordat ut ipse digneris qui petitur es, Pascenti, vir clarissime, tuæ fidei cum reverentia symbolum recitare.*

10. Tunc Pascentius sono clariori symbolum recitans, *Credere se in Deum Patrem omnipotentem, invisibilem, ingenitum, et incapabilem dixit, et in Jesum Christum Filium ejus, Deum natum ante sæcula, per quem facta sunt omnia, et in Spiritum sanctum.*

11. Augustinus episcopus respondit: *Memorem esse amplitudinem vestram in Dei negotio, præsidens cogitor, prosecutionis nostræ⁶ non dubito; quia vir spectabilis Pascentius nihil ponendum esse in fidei ratione, præterquam quod Scripturæ continent, asseruit; qui licet fidei catholicæ *ὑποσώων* verbum pro macula nominis secundum suos auctores nitatur opponere, ex eo quod posuit, vel potius vetuit, hinc magis et *ὑποσώων* a Græcis sacerdotibus positum verbum in assertionem fidei dici debere recte defendimus, et aliqua quæ scripta non sunt, ab ipsis potius temere posita, vel dicta modo probamus.*

12. Laurentius vir clarissimus dixit: *Cursim, ut video, honorabilis Augustinus negotii præsentis calcem sese obtinuisse declarat, seseque docturum astruens, aliqua quæ scripta non sunt tuæ, Pascenti clarissime, auctores fidei posuisse quæ sequeris. Quæ si in lege non posita, et a vobis propria usurpatione fidei merito posita esse docuerit; jam quærendum erit (quia jam licere manifestum erit) quid in intimis *ὑποσώων* verbum habeat, ad quam rem pertineat, cuique rei recte hoc verbum adhibendum iudicetur, justeque inventum vel positum ipsa fidei perfectio roborabit.*

13. Pascentius vir spectabilis dixit: *Non decet nos aliquid sine auctoritate Scripturarum ponere divinarum: quid est tamen, seposito calumniæ artificio, quod dicit vel proponit e diverso defendens frater Augustinus, absque Legis auctoritate nos alicubi posuisse vel dicere, publice palam; et si convicerit, nec *ὑποσώων* iniuste ab ipsis positum etiam ego jam publice conclamabo, statimque eorum communioni socius fio.*

14. Laurentius vir clarissimus dixit: *Nihil tam optimum tamque libertati fideique et animæ congruum, quam longa tergiversatione, quam potuit stoliditas emutrire, ocios derelecta, animositatis, qui Deo fit injuria obstinata aliquandiu nebula repellatur, atque quæ occulta in linguis variis sunt evidentiore luce pandantur. Sed ne in longum negotium jam prope victoria patrum oratio protrahat diuturna; quod absque Legis auctoritate a Pascentio viro clarissimo vel ab ejus auctoribus reclamatum, dignare jam, Augustine vir sanctissime, publicare.*

15. Augustinus episcopus respondit: *In assertionem fidei Patrem ingenitum et incapabilem dixit, cum nec ingenitum nec incapabilem Scriptura Patrem alicubi testetur: qui licet ingenitus Pater sit, quia hoc ipsum utrique pariter confitemur, tamen hoc nullius Scripturæ seu Veteris seu Novæ continet textus. Est enim ingenitus, quia a nullo est genitus; sed hoc est quod ingenitus genitus⁷, utpote de Deo Deus. Non enim quia Adam ingenitus approbatur, idcirco est homo, et Abel quia de ipso est genitus, non est homo; hominem genuit quod est ingenitus homo: Deus quod est genuit ejusdem substantiæ, ejusdem essentia, sine tempore, sibi coæternum genuit. Ante quem nihil est, temporis non accipit modum. Est igitur ingenitus Pater, quia, ut dictum est, a nullo est genitus; sed est genito coæternus: quoniam ignis in substantia sua, in qua est a Creatore creatus, est quidem ingenitus,*

¹ Edd. non habent, id est circa Christi personam; quæ verba restituit Ms. Corb.

² Edd. Am. Er., nec tuas intentiones... palpare. Sic etiam Mss. Arnulf. et Corb.; qui duo codices prosecutionem sic: *Nec ullo quod a iustitia longe est cohibere.*

³ Edd. hic et per totam altercationem, Pascentius, vir clarissimus. At Mss. constanter habent, vir spectabilis.

⁴ Mss. concessit.

⁵ Ms. Corb. altera manu emendatus habet, fides utrumque.

⁶ Mss., nostræ temorem non dubito.

⁷ Sic Mss. At Edd.: Qui a nullo est genitus; sed hoc est ingenitus quod genitus. Sicut beue.

sed genito a se splendori consubstantialis est et coæternus. Hanc Dei Trinitatis substantiam unam *ὑπόστασις* verbo Græci complexi breviter maluerunt. Non enim nomen est, sed res terribilis in verbo hujuscemodi sonans. Quod verbum aperte ipse Filius declarat, cum dicit, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). In isto uno consistit substantia una: nam ex eo quod est una, et ipse et Filius manet in ea; unde etiam circumamictus carnis veræ trabea dicit: *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Matth. xi, 27). Ecce et Filius per seipsum invisibilis approbatur. Quid est autem quod quasi cautius in fidei ponere assertionem nituntur, *Incomprehensibilem*? Hoc nec legunt, nec juste defendunt. Quomodo est enim incomprehensibilis Pater, quem capit Filius totum, ipso dicente, *Ego in Patre, et Pater in me* (Joan. xiv, 10)? De quo etiam Paulus apostolus dicit, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo* (Philipp. ii, 6). Qui formam implet Dei, nihil habet minus Deo. Quomodo ergo incomprehensibilis Pater dicitur, qui capitur totus a Filio? Ecce enim quæ scripta non sunt in Lege uspiam, a vobis temere ponuntur in symbolo, ubi nihil magis aliter oportet inseri, præter quam Scripturæ veridicæ continet modus. Cur vobis de *ὑπόστασις* verbo visum est fidei catholicæ invidiam excitare, quæ substantiam Dei unam simpliciter credens, hoc verbum a Græcis patribus in assertionem fidei defendendum accepit? In cautione enim, hoc est, in symbolo quod est inter animas nostras et Deum, quid visum est hominibus aliquibus ponere quæ scripta non reperiuntur in Lege? Neque enim alicubi ingentis aut incomprehensibilis Pater. Laudantes enim Deum, dicere solemus in precibus, ejus magnitudinem admirantes. *Qui capit omnia, quem capit nemo*; sed hominum. Nam totus capitur a Filio, cujus formam implet Filius unius incommutabilis naturæ secreto. Ergo neque solus invisibilis Pater, sed et Filius invisibilis. Sicut hominibus invisibilis Pater, ita invisibilis hominibus Filius secundum illud secretum, quo manet¹ in Patre. Non ergo juste positum est, invisibilis solus Pater in symbolo, sed invisibilis tota Trinitas Deus (excepta carne suscepta a Filio), de qua dicit Apostolus, *Invisibili soli Deo honor et gloria in sæcula sæculorum* (I Tim. i, 17). Totus ergo habitat Pater in Filio, cujus Patris formam idem Filius non ex parte, sed implet in pleno. Hanc apostoli Pauli sententiam, qui dicit intimatque Dei mortalibus secreta, *Qui cum in forma Dei esset*, aliqui male pronuntiantes, male sentiendo bene digesta, non esse autem Filium Dei per imparitatem æqualem, sed per rapinam fieri Deo Patri prorsus affirmant: quod mihi sentitur. Si enim diceret: *Qui cum Deus esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*; posset angustiis fidei suæ quilibet quaecumque, etsi debile de quo sine mora excluderetur, spatium invenire: nunc vero, quia *Cum in forma Dei esset* dixit, omnem machinationis injustæ aditum interclusit; ubi est forma, nihil habet prorsus minus omnino natura. *Deus enim, ait idem Apostolus, erat in Christo, mandum reconcilians sibi* (II Cor. v, 19). Quomodo enim susciperet minor majorem, nisi se una natura cognosceret parem? Neque enim lineamentis spatiique membrorum hæc Dei forma distenditur, ut Pater Filium in se suscipiat habitantem, aut in se Filius Patrem ostendat manentem, sicut ipse ait, *Pater in me manens facit opera mea* (Joan. xiv, 10); aut evacuat, cum Spiritum sanctum suum Pater et Filius omnem creaturam suam proferat illustrantem. Quomodo cogitari non potest, quomodo explicari non potest, simul secum unum est², quod secundum incommutabilem omnino substantiam in Trinitate Deus est. Ecce quid est *ὑπόστασις*, quod exprobratur injuste. Non enim verbum solum, sed res in verbo; nec solus sermo sonans auribus, sed substantia una est Dei credenda

in mentibus. Si enim in homine creante in se totus Deus credendus est habitare, quomodo Filium totum in se Pater, aut Filium Patrem non credatur excipere? Ac per hoc ipse in Patre, et Pater in eo manet, et ex Patre et Filio¹ sanctus credendus est Spiritus non solum processisse, sed semper ad peragenda opera Trinitatis omnino procedere; sicut eadem Trinitas Abraham amicum suum in unitate nominis dignata est visitare (Gen. xviii, 1). Quid est quod calumiantur de *ὑπόστασις* verbo græco, quia scriptum in Lege minime inventiatur? cur non vident culpam suam? cur sibi non displicent, cum ponunt in symbolo verba vel nomina, quæ non sunt ulla Scriptura digesta? Qui disponit arguere, non faciat unde alium nititur accusare. Inspiciunt de verbo simplici et ratione fidei pleno, quasi de stipula oculum fratris; et suum saciatum præter Scripturas ponendo quod credunt, tanquam de immunitate non pervident trabis. Ecce *ὑπόστασις* recte probamus positum, et in assertionem fidei, qua Trinitatis unitas a Catholicis creditur, a Græcis patribus dictam. Quid si Græcus ipse objiciat, non Latino, non Barbaro, sed sibi magis licere verba ad fidem pertinentia divulgare? Nam sciendum est, Amen et alleluia, quod nec Latino nec Barbaro licet in suam linguam transferre, hebræo cunctas gentes vocabulo decantare. Non enim in Africa, aut in cuncta Barbaria, sed in Syria vel Græcia, ubi et ipsa caro voluit de virgine nasci dominica, deicit vel oportuit verba fidei compendiose firmare. Denique non latino, non barbaro sulo venerandus ille Moyses, non Prophetæ, non Apostoli, non ipsi Evangelistæ, sed aut hebræo aut græco Scripturas eloquio dominicas firmaverunt, quas postea viri probati ac disertissimi in omnibus periti linguis, de hebræo primitus in græco, de græco in latino sulo edisserere cum labore nimio maturarunt. *ὑπόστασις* ergo exponitur, unius substantiæ Pater et Filius et Spiritus sanctus. Nemo ergo jam calumniatur verbo, quia licet scriptum non sit, quod habet interius vel sonat, ostendit; non per aliquem alium, sed per unam² divinitatis substantiam, in qua Filius Patri loquitur, dicens, *Tua omnia mea sunt, et mea tua* (Joan. xvii, 10). Jam ipsi viderint qualiter ausi fuerint nomina, quæ scripta in Lege non sunt, vel verba in symbolo concinnare, non aliud nisi ostendere gestientes ab ingenui quasi et incomprehensibilis potentia Patris Filium segregari. Deus enim Pater de substantia sua genuit Filium æqualem sibi: docet hoc veridicus ille secretorum interpret divinatorum Joannes. *Propterea, inquit, Judæi volebant eum interficere, quia non solum solvabat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo* (Id. v, 18). Consubstantialiam itaque sibi genuit Filium Pater, qui non accepit tanquam creatura indigens unde genuisset; tota copia quod ipse est hoc genuit, perfectum genuit, quia sine tempore est ipse qui genuit, et quem genuit. Si homo generat quod est, Deus non potuit generare quod est? Accepit homo ab ipso Deo, et tamen licet acceperit, hoc generat quod accepit; a nullo accipiens Pater Deus, quod est generare non potuit? Hanc æqualitatem substantiæ *ὑπόστασις* sermo græcus ostendit, nihil austerum, sed optimum dulceque; et hoc credendum esse humanis cordibus introducit. Etsi enim verbum ipsum in Lege scriptum non inventitur, res ipsa tamen inventitur; quia æqualis esse Patri Filius, per beatum Joannem primitus, et per Paulum postea comprobatur: Joannes enim æqualitatem dixit; Paulus formam implevit. *In duobus, inquit Scriptura, aut tribus testibus stabit omne verbum* (Deut. xvii, 6, et Matth. xvi, 16). Per duos enim verissimos testes jam probavimus unius substantiæ esse, æqualesque Patrem et Filium; addamus et tertium, Thomam illum discipulum post dubitationem fortius consistentem Dominum et Deum, quem nec resurrexisse crederat crucifixum: *Domini-*

¹ Ebd. Am. Er. et Ms. Corb., quod manet.

² Lov., unum esse. At aliæ Ekl. et Ms. Corb., unum est.

¹ Ms. Corb., vel filio.

² Alias, unius.

nas meus, inquit, et Deus meus (Joan. xx, 28). Approbat Filius dictum, quia se cognoscit a sua creatura iustissime Deum et Dominum proclamatum. Patri utique et sancto Spiritui coeternum. ὁμοῖον utique verbum est græcum, et Christus græcum est nomen: qui accusat per injustitiam de verbo, quod non intelligit, fidem; non accipiat et de nomine nomen. ὁμοῖον verbum unius ejusdemque substantiæ sonat in græco, non quemquam infirmum, sed Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Jam ergo nemo improbet quasi verbum græcum, sicut aperte separat quisquis est (quod non potest) ὁμοῖον Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Contra hoc pugnetur quod possidet, quod habet, quod docet verbum græcum, non contra ipsum verbum, quod auribus retinnit¹ syllabis articulatam; contra divitias, contra æqualitatem naturæ, quam possidet verbum ipsum græcum, non contra exteriorum veluti corticem ab eo, qui se audere dicit si prævalet, repugnetur. Absit ut erubescamus catholici in universo manentes, nos appellari propter fidem veram unius ejusdemque substantiæ, a nonnullis verbum græcum non intelligentibus, Homusianos, quia nos appellari gaudemus, de græco Christi nomine, Christianos. Neque enim in parte accipiendum est verbum græcum, et in parte alia refellendum. Nemo ergo utatur Christi nomine ex vocabulo græco: erubescat se dici Christianum, quia nomen est græcum: non accipitur Paulus, qui dicit Romanis, scribens, *In quo clamamus: Abba, Pater* (Rom. viii, 15); in uno nomine duabus utitur linguis. Dicit enim *Abba*, græco vocabulo Patrem (α), et latine nominat identidem Patrem. Contemnatur idem apostolus Paulus, et in novissimis partibus ad Corinthios epistolæ primæ, ubi plebem arguens, simul græco et syro utitur verbo: *Si quis, inquit, non amat Dominum, sit anathema maranatha* (I Cor. xv, 22). *Anathema* græco sermone dixit, Condemnatus; *Maranatha* definiit, Donec Dominus redeat. Jam ergo nemo appellet oleum, quo fideles unguuntur, græco nomine chrisma; ὁμοῖον reprobat unam Trinitatis resonans eandemque naturam. Quid est enim quod dixit beatissimus Paulus, *Si quis non amat Dominum, nisi, Si quis humiliat Deum*? Non ergo recte dicitur Dominum amare, qui Dei et Domini unius audet substantiam separare, de quo dicitur in Lege: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est* (Deut. vi, 4). Non corpore utique, lineamentisque corporeis extensus, sed una Pater et Filius et Spiritus sanctus deitate perfectus. Plura quidem græco verbo definita reperiuntur in Lege; sed pro multis hæc pauca, quæ dicta sunt, sapientibus credo sufficere. Si æqualitas non est, non auderet inferior dicere superiori: *Omnia mea tua sunt, et tua mea*. Nec auderet dicere: *Volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum* (Joan. xvii, 10, 24). Non, inquam, diceret *Volo*; sed diceret supplicans, *Rogo*. Absurdum igitur non est, ut in conciliis patrum græco verbo Patris et Filii et Spiritus sancti una substantia firmaretur, cum super Apostolos primitus Spiritus sancti propria largitate linguarum varietas funderetur. *Audivimus enim eos, ait Scriptura Actuum Apostolorum, loquentes variis linguis magnalia Dei* (Act. ii, 41). Magnalia utique sunt non deorum, sed Dei, græca lingua unam substantiam credi Patris et Filii et Spiritus sancti. Hebraice igitur, græce et latine super crucem Domini a Pilato fuit causa ejus scripta (*Luc. xxiii, 38*). Si licuit ut græca lingua, vel imo permisit ipse Dominus, ut causa mortis ejus esset scripta, cur abhorret ut substantia ejus qua Deus est æqualis cum Patre, græco vocabulo approbaret ostensa? Si minime licet Patris et Filii et Spiritus sancti unam substantiam lingua exseri græca, ergo nec Deum laudari decet et barbara. Sicut enim græca lingua, quod est ὁμοῖον, una dicitur vel credi-

tur a fidelibus Trinitatis omnino substantia, sic una rogatur ut misereatur a cunctis Latinis et Barbaris unius Dei natura; ut a laudibus Dei unius nec ipsa lingua barbara sit ullatenus aliena. Latine enim dicitur, *Domine, misereere*. Sola ergo hæc misericordia ab ipso uno Deo Patre et Filio et Spiritu sancto lingua debet hebræa vel græca, aut ipsa ad postremum postulari latina, non autem et barbara? Si enim licet dicere, non solum Barbaris lingua sua, sed etiam Romanis, *Sihora armen*¹, quod interpretatur, *Domine, misereere*; cur non liceret in conciliis Patrum in ipsa terra Græcorum, unde ubique destinata est fides, lingua propria ὁμοῖον confiteri, quod est Patris et Filii et Spiritus sancti una substantia? Nam subjectionem Filii Patri debitam ex carnis infirmitate susceptam, etiam nos, quia justum est, verissime confitemur, in qua eum infirmitate non solum subditum, sed et servum evidentissime confitemur, ipso dicente in prophetia ad Patrem: *O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus et filius ancillæ tuæ* (Psal. cxv, 16)! Patet ergo in quo sit æqualis Patri Filius; in quo sit non solum subditus aut inferior, sed etiam humillimus servus. Ipse, inquam, ostendit in quo sit humilis, in quo sit æqualis, unde omnipotens, unde infirmus, unde abjectus, unde speciosus, unde dives, unde egostati subjectus.

16. Laurentius vir clarissimus dixit: *Evidentissime claruit, recta defensione assertionis fidei sæ Augustinum virum clarissimum communis; nullaque magis tuos auctores, vir clarissime Pascenti, absque Scriptura temere posuisse; nec esse nomen fidei ὁμοῖον, sed æqualitatem magis ipsius Trinitatis. Sed si inveniuntur in Lege verba quæ improbata sunt, dignare, vir nobilissime, respondere, ut certe vobis pares ire possitis. Nam procul dubio intueris, a vobis proposita præsentem virum Augustinum suis assertionibus nimium transire. Apud te enim, nobilissime vir, eligo, quam apud Deum perennis reatus culpam incurrere.*

17. Pascentius vir spectabilis respondit: *Scripta quæ proposui, non sunt quidem in Lege; sed debere propter honorem Patri asserui, recte defenduntur.*

18. Laurentius vir clarissimus dixit: *Sic ergo et ὁμοῖον quod in dubium veniebat te proponente, etsi scriptum non est, res ipsa tamen quæ latet in verbo, vera est. Credatur² honorifice uniti, ne fiat injuria temere Trinitati.*

ADMONITIO.

Exstat in pervetusto codice Ms. Abbatie S. Petri Carnutensis *Epistola S. Augustini ad sanctum Dei Bibianum Santonice civitatis antistitem*, sub hac salutatione, *Dominus vere sancto palma triumphatione accorato et pontificali officio coronato Bibiano orthodoxo, Augustinus Dei servorum servus, in Domino salutem*, incipiens hunc in modum: *Litteras Apostolatus vestri charissimo filio nostro Trojano vestro diacono deferente, ad nos scripisse comperi te; et cum sospitas vestra nobis fuisset certificata per paginam, etc.*; qua in epistola agitur de ritu divini officii in Ilipponensi ecclesia per totius anni curriculum persolvendi. Verum eam epistolam vel ipsa inscriptione Augustino abjudicandam esse, nemo in Augustini lectione tantisper versatus non estimabit. Quocirca editionem nostram nolumus indigno fetu onerare.

¹ Ms. Arnulf., *Shroia armen*. Corb. vero, *Kuroia armen*, habetque ascriptum in margine, *Kuroi eleimen*. Denique vetus cod. Ms. quem vidit Nicolaus Rigalius, præfert *Shroia armen*. Consule Glossarium vulgatum a C. du Fresne et D. du Cange, ubi is observat Stephano Stephanio in Notis ad Saxone Grammaticum, pag. 219, videri legendum esse, *Her thing forbarne*, lingua Gothica, quæ hic barbara dicitur. Hanc enim linguam capta Roma didicit, ut Erasmus in ora libri ad hunc locum annotavit.

² Alius cod., *clara est. cedatur.*

(Tricente-sept.)

¹ sic Mss. At editi, *retrahit*.

² Ms. Corb., *humiliatur Deo*. Bad. Am. Er., *humiliat se Deo*.

(a) Absit ut tanta Augustino imperitia fuisse credatur.

SANCT. AUGUST. II.